

angeb.

BARTHOLOMÆI BEVERINI
SYNTAGMA

DE
PONDERIBVS ET MENSVRIS,

QVO

VETERVM NUMMORVM PRETIVM
AC MENSVRARVM QVANTITAS
DEMONSTRATVR.

ACCESSIT EIVSDEM COMMENTATIO

DE

ROMANORVM COMITIIS,

CVM PRÆFATIONE ET INDICE

IO. GEORGII WALCHII.

LVCÆ, M DCC XI.

Recusum LIPSIAE,

SMPT. IO. LVDOVICI GLEDITSCHII
& MAVR. GEORG. WEIDMANNI.

ANNO M DCC XIV.

DE THOLOMÆI BEVERINI
SYNTAGMA

DE
CONSIDERIBVS ET MENSVRIS

DE
METERVM NUMMORVM RATIONE
AC MENSVRARVM QVANTITAS
DEMONSTRATA

ACCESIT EIVSDEM COMMENTATIO

DE
ROMANORVM COMITIBVS

AVTHORIS NOMINE ET INDICE
IO. GEORGII WALCHII

LXCE, M DCC XI

FRANCOFURTI
APUD HO. LVDOVICI CREDITSCHII
LIBRARIUM
ANNO M DCC XLV

BONAE MENTIS LECTORI

S

IO. GEORGIUS WALCHIVS.

Fructus, qui ex antiquitatum
litteris & in alias disciplinas,
& ipsam mentem nostram
redundant, uberrimi sunt,
quum illæ sibi lucem & con-
siliū exinde petere solent; hæc vero sin-
gulari & mirifica suauitate adficitur. Vete-
ritatis quippe cognitio, quæ voce oratoris im-
mortalitati commendetur, de moribus vete-
rum iudicat, quos variis casibus & sacris &
profanis obseruarunt; quidue in illis aut in-
lustre fuit aut emendandum persequitur.
Litteris his Græcia, lux orbis terrarum Roma
& aliæ gentes ad vitam quasi reuocantur, ut

IO. GEORGII WALCHII

ritus illarum, sacra, res publicas, rationem militiæ, incrementa earum interitusue, & quæ cætera sint, curatius perlustrare possimus. Hinc cum antiqua, tum nostra in primis ætate magnus eorum proventus fuit, qui ingenio florentissimi, litteras has auxerunt, explicarunt & quidquid ad culturam eius atque incrementa faciat, studio & labore non mediocri contulerunt. Haud præfaminis est, ut quæuis ingenia large & copiose commemorem, quorum opera hoc litterarum genere præclara est, & quam Musæ, quod earum munus & consuetudo est, in honore famæ conseruant, & illorum gloriam immortalis cura & custodia tuentur. Nec est, ut de argumento illo scribendi sollicitus sim, quum hoc ingenii opere iam functus sit consummatissimus *Fabricius* noster, vir in tantum laudandus, in quantum & doctrina liberalis, & omnes humanitatis disciplinæ, quibus magna vis insita est, intelligi possunt. *Bibliographia* enim *antiquaria* id præstitit, ex quo antiquitatis alumni atque existimatores tantos fructus conligunt, ut operis huius præsidio muniti, viam sibi ad omnes veterum ceremonias aperire possint. In primis sacris & profanis auctoribus intelligendis necessarium

rium

III PRAEFATIO.

num est, vt veterum rem nummariam haud penitus ignoremus, eaque in clariorem notitiam nostram & usum ingenii proferatur. Quod quo minus a liberalium artium cultoribus fiat, raritas quidem librorum, ex quibus lux haec capienda sit, haud impedire potest, quam vberrima extet eorum copia nec heic ingeniorum fetus vehementer sint desiderandi. Sed id laboris & molestiae nemo in se suscepit, vt totius nummariae rei principum antiquiorum gentium breuiarium exhibeat, & quae praecipua sint momenta rerum notabiliorum, non tantum enarret breuiter, verum etiam probet & summa fide demonstrat. Qua via compendium conscribendum sit, vt res omnis antiquorum nummaria ordinatior & distinctior fiat, neue commentariis aliis, iisque dispersis opus ad interpretandum sit, paucis heic edocebo. Capite igitur.

I. *Nummariae rei naturam* inlustremus, vt quas complectitur, partes & studia ipsa operasque, quae in diligentiore culturam eius transferendae sunt, circumspiciamus satis atque abunde. Multa his litteris cognata sunt, quibus animus noster prius praeparandus, quam ad disciplinas earum se appellit: ut il-

IO. GEORGII WALCHII

la subinde curatius observanda videantur. Monumentis quippe historiarum, antiquitatis, varii generis linguarum exercitatus beneque ornatus requiritur, qui ut ad nummorum res mentem transferat, dignus & maturus iudicatur. Caue adhuc, ne laborem, quo ingenia vetustioris & nostrae aetatis artes has in altiore locum protulerint, confundas, quum recentior nummaria res non adeo magnae molis est atque industriae; antiquior vero maioris cum molestiae; tum ornamenti ac elegantiae. Nec cuiusque est harum litterarum studia tractare, quia copia temporis; quies animi & opum magnitudo adeo sunt necessariae, ut harum praesidio destituti, haud scientiam parare, saltim confirmare possimus. II. Ad *originem* nummorum sermo exinde transeat, ut auctorem & primam eorum aetatem animo expendamus: quae fortunae cursu ad alias gentes migraverint. Qua origine nummi derivandi sint, accuratius definiri nequit; nec sententia illorum firmiori argumento nititur, qui in ipsum Adami a) tempus eorum

na-

a) Hac opinione *Guilielmus* quidam *Rouillus* est, qui anno MDLXIII, vulgavit librum: *La premiere partie de*

PRAEFATIO.

natales incidisse existimant. Id verum est, nec quisquam bonæ mentis in controversiam vocavit, quod *Hebræis* b) inuenta rei nummariaæ gloriam debeamus, quum *Abrahami Sicli* c) locupletes testes & lux veritatis existant. Ab *Hebræis*, quæ artium innata quasi vis & indoles est, ad *Ægyptios*, d) *Syrios*, e) *Babylonios*, *Pœnias*, f) *Græcos*, g) *Ro-*

la seconde partie promtraire des medalles de plus renommes Personnes, qui ont ete de puis le commencement du Monde add. Labbe Bibl. numm. p. 31.

b) adi *Cassparum Waserum* de antiquis Nummis Hebræorum; *Ioannem Morinum* pentateuch. Samaritan. Exerc. II. cap. 20. *Harduinum* f. 603. *Opp, Select, Wagenfeldium* de re monetali V. Rom. p. 9. *Hofium R.* nummarie veteris Lib. I. cap. 2. p. 9 apud *Rechenbergium*, virum honoris causa nominandum & *Schmidium* de re nummaria Hebræorum.

c) Gen, XXIII, 15.

d) vid. *Vaillant. historiam Ptolemaeorum Ægypti regum, ad fidem numismat. accommodatam*, Amst. 1701.

e) consule eiusdem *Vaillantii Seleucidarum seu Syrie regum historiam ex nummis ipsorum*, Amst. 1681.

f) Tyrionum nummum exhibet *Spanbomius* in *illustris de usu & præstantia numismatum*.

g) adi præter ceteros *Huberti Goltzii Siciliam & Magnam Græciam* Libr. IV. 1576. & inter opera eius, quæ *Balthasar Moretus* 1644. 1645. conlegit, & tom. V. fol. prodierunt. Antw. 1708. confer *Mr. Jobert. La science des Medailles, antiques & modern.* a Paris. 1692, quam notitiam 1695. Lips. *Junckerus*, teste *Placcio de Anonym.* p. 377, in romanum sermonem transtulit. *Jacobi de*

IO. GEORGII WALCHII

Romanos, b) Germanos, i) cetera profecti sunt; nec inuenerunt parcius, qui eos admirati ad summum elegantiae & decoris fastigium euexerunt. Veterum Germanorum gentem nummorum, qui corporis saluti prospiciunt, fuisse studiosam, est, quod minime dubito, quum & Tacitus, alioqui expertae fidei auctor idem sentire videatur. Fuerunt quoque, qui omnem rem nummorum fugerunt, prout Busbequius k) ait: *Apud Colchos argenteum nummum norunt pauci, aureum pauciores, habent fere nulli. Argento is vnus honor est, vt si quid e peregrinorum commercio redactum est, id omne ad usum templorum transferatur, crucibus aut calicibus aut aliis*

Wilde selecta Numismat. antiqua. Amst. 1692. Harduini Nummos antiquos populorum & urbium illustratos, Paris. 1684. qui fetus ceteris longe praefendus, & Carolus Palatinus Cap. II. Thesauri Numismatic.

b) Plures de nummis Romanorum commentati sunt, de quibus consule *Philippi Labbe Bibliothecam nummariam apud Rechenbergium & excellentissimi Struuii nostri Bibliothec. numismat. Jen. 1693.* adde quae infra dicemus.

i) vid. *Giffletium P. I. Vefontion. cap. XLIX. Cluuerum German. antiqu. Lib. I. cap. 18. & I. M. Weinrichium, nobis amicum, de ortu & progressu rei nummariae inprimis apud Germanos 1710.*

k) Epist. III.

PRAEFATIO.

aliis templorum ornamentis conflandis. Nummis multa *l*, insunt, quæ ad notitiam pertinent, & illis magnam præstant utilitatem, qui eorum litteris animum exercent easque penitius indagare volunt. Hinc III. *Materiam*, quæ varii generis fuit, operæ pretium est, diligentius excutere, eamque ex antiquissimis veterum monumentis inlustrare perspicue. Vsi sunt metallo naturali, *m*) ferro, *n*) cupro, orichalco, stanno, ære, argento, *o*) auro & aliis rebus, vti corio *p*) Metallis artificialis & permixti *q*) electri, mentio quoque passim iniicitur, quod *Lampridius Alex. Seuer.* testatur & *Plinius*: *r*) Argentum auro confundere, ut electra fiant; ut alia de nummis suberatis *s*), quæ Græcis νομίσματα ὑπόχαλκα

di-

l) *Isidor, Lib. XVI. Origin.* scribit: In numismate tria requirantur, metallum, figura & pondus. Sed censuram *Fr. Hottomanni. de re nummar. F. R. p. 5.* addas.

m) vide *Jobertum p. 20.* edit. latin. & ipsum *Beuerinum nostrum p. 10.*

n) confule *Hofium p. 47. 49.*

o) confer. *Reyberi doctissimi dissert. de nummis argenteis antiquissimis.*

p) conf. *Suidam voce Assarios & Platonem Dialogo de diuitiis.*

q) vid. *Reyberum de nummis quibusdam ex Chymico metallo factis.*

r) IX, 41. extr.

s) vide *lobert. p. 25.*

dicuntur, silentio transeam. Quam igitur materiam veteres adhibuerint, singillatim accurate tradamus, ut exempli gratia de Hebræis, Græcis & Romanis inlustratum exhibeatur, quod isti כסף זהב בחוץ; Hi χαλκόν, ἀργύρεον, χρυσόν; hi *as, argentum, aurum, electrum* nummorum operibus destinauerint, ad *Plinium. t)* & *Cellarium u)* noster inquit *Aurei nummi rariores sunt, nec etiam tanti, nisi quod materia pretiosa sit, estimantur, quam ceteri, quia id genus facile falsari potest, & alienum arte & fraude supponi.* De vario æris genere & cur interposito tempore materiæ facta fuerit mutatio, diligenter disquirendum est, num id publica lege & auctoritate cautum sit; num ex magnificentia & luxuria promanauerit causa; quomodo res fodinarum sese habuerint, ut de ceteris quæ plurima restant, taceam. IV. *Ipsas species & nomina nummorum diligenter recensentis, ut verbi gratia Hebræorum argenteos, Siclos; Græcorum Cistophorum, Drachmam; Romanorum Assen, Aureum, Denarium, Sextertium, cetera commemoremus,*

t) XXXIII, 3.

u) *Antiquit. Roman. p. 84.*

P R A E F A T I O.

& nominis rationem, si expedita sit, exponamus. *Solidus* noua moneta Romanorum (& Francorum) posteriori seculo ita dictus est, quod ex solo auro constaret, intusque nihil vilioris metalli haberet; dabatur enim tantummodo aurum, vt copiose *Gronouius* x) demonstrat. A figura impressa etiam adepti sunt nomen, praesertim consulares, vt *victoriati*, *bigati*, *quadrigati*; nummi Romanorum; *ratiti*, y) vt nobiles sunt *Jani*; a forma, pondere, quantitate, auctore, loco, tempore, vt *larga* & *copiosa* manu *Hostus* z) haec omnia conlegit. Dantur nummi, quorum nomina variis quidem populis communia fuerunt; valor autem & dignitas discrepant, quod eo nomine, quum fructuosum est, haud silentio praetereundum videtur. *Obolus* moneta fuit & Hebraeorum & Graecorum; inter pretium vero vtriusque differentiam intercessisse eum haud fugit, qui antiquorum nummorum cultor est atque existimator. Praeter nomen, originem quoque singularum

rum

x) De *sestertiis*.

y) *Ouidius* lib. I. *Fast.* v. 229. *Plinius* H. N. XXXIII, 13. *Plutarchus* *Quest. Rom.* Tom. II. p. 274. *Macrobius* *Saturnal.* I, 7. adde *Wedelium de Nummis Iani ratiti*,

z) p. 51, ceteris,

IO. GEORGII WALCHII

rum monetarum, item fata explicemus, quæ ratione valoris habita, experta sunt, nisi obliteratis veterum monumentis, dilucide ostendere ea, sit difficile. V. *Forma*, quæ haud ineuoluta atque intacta relinquenda est, ratione *quantitatis*, vt aiunt, diuiditur in tres modulos, maximum, medium, minimum, quamquam id non tam accurate obseruetur, vt quisque modulus eiusdem sit magnitudinis, quum ea maxime differat, quod *Montercbius a)* & *Iobertus b)* demonstrarunt. Quodsi consideratur *qualitas*, vt dicunt, nummi rotunda fere forma cusi sunt, licet interdum nec ab alia abhorruerint, pro vt Lucianus quadrati nummi meminit, & *Obolos* oblongos initio fuisse, constat. VI. *Imaginum*, quæ nummis olim impressæ fuerunt, tanta copia est, vt si istas commemorare velimus, difficilius sit, sermonis exitum quam principium inuenire. Primi nummi haud imagine aut litteris quibusdam notati fuerunt, inueterata consuetudine, quum eos solo pondere metiri & de dignitate illorum iudicare solerent, *Aristotel. c)* Græci ætate Troiani belli

a) *de maximi moduli numismatibus*. Amstelod. 1695.

b) p. 34.

c) *Polit. I. c. 9.* vid. *Gen. XXIII, 16. & XLIII, 21.*

PRÆFATIO.

belli pecunia signata caruerunt, nec vestigia
quædam eius monumentis Homeri super-
sunt; quod & de gente Romanorum *d*) vete-
res scriptum reliquerunt. Sed interposito an-
norum spatio de imaginum forma cogitare
ceperunt, vt homines a ponderum labori-
bus possent liberari & ipsis nummis maior
elegantia maiusue ornamentum accederet.
Ipsæ imagines Græcorum & Romanorum
inluminant historiam Imperatorum, *e*) Re-
gum, *f*) regionum, prouinciarum, co-
lo-

d) vid. *Wagenfeilium de re monet. V. R. p. 16.*

e) De nummis Imperatorum commendari meretur *Ca-
rolus Patinus*, Parisiensis Medicus Doctor, *Thesauro Num-
ismatico*, qui cap. IV. nummos argenteos Imperato-
rum R. tradit; *Morellius Specimine vniversæ rei num-
marie*, Lips. 1695; *Patinus* imprimis singulis nummis &
Imperatoribus addit explicationes eruditissimas. His
adiungi potest *Io. Vaillant*, qui Cæsarum nummos
duobus tomis etiam edidit, priore æneos, posteriore ar-
genteos. Vt *Iacobi Biet*, *Strada*, *Leuini Hulsi*, *Adol-
phi Occonis* opera præteream, laudem maximam me-
retur *Franciscus Angelonius Historia Augusta* Italica
lingua Romæ edita, qui selectissimos Imperatorum
nummos interpretatur & *Ioannes Tristanus*, qui gallico
sermone nummos elegantissimos explicat. His adde
*Heinrici Meibomii Vsum nummorum veterum in inlu-
stranda Imperatorum Romanorum Historia.*

f) Prostant nummi *Seleucidarum in Syria*, *Ptolemaeorum*
in Ægypto per *Vaillantium*; cui *Goltzium* adiungas.

loniarum, urbium, g) fluviorum, familiarum, b) Deorum, Dearum, i) Virtutum sociarum, Consularium k) & aliorum virorum illustrium; expeditionum belli l); ædificiorum publicorum, sacerdotum & reliquarum rerum, quas dicunt miscellaneas. Sicuti autem nummi duas facies habent; quarum prior *recta* est, & imagines memoratas plurimum continet; sic & posterior, quæ *aversa* dicitur, aliquod signum præ se fert; ad *Iobertum*. Haud necessarium est, ut signa curatius & singulari industria pertractentur, sufficit, si mos & consuetudo, quæ veteribus fuit observata, generatim proponatur. VII. Ad *Inscriptiones* progredimur, quæ

g) vide *Oiselim Thesaur. select. numism. antiquor. Amst.* 1677. *Harduinum de nummis populorum & urbium; Vaillantium de nummis Coloniarum; Iobertum d. l. p. 270.*

b) De Familiis Romanorum ex nummis commentati sunt *Gorleus, Fulvius Ursinus, Patinus & alii.* vid. *Labbe Bibl. numm.* p. 22. 26. 28.

i) *Deorum, Dearumque capita ex antiquis Numismatibus opera Abrahami Ortelii collecta, atque a Francisco Swertio historica narratione illustrata.* Antw. 1602. 4. add. *Oiselim Thesauro.*

k) vid. cap. III. *Thesauri Numism. Patini & Oiselim* præter plures alios.

l) *Goltzius Fastos magistratuum & Triumphorum Romanorum ex nummis & aliis monumentis tradidit.* add. *Oiselim.*

quæ & parte priori & posteriori seu auersa
 conspicuæ sunt, nummos magis atque magis
 exornant & studiosis antiquitatum ac litte-
 rarum historiæ magno extant adiumento.
 Ad res illarum, quas declarant, & ipsas, qui-
 bus consignatæ sunt, linguas animum aduer-
 tamus, vti de *Hebræorum nummorum inscri-
 ptionibus Samaritanis* Relandus n), Eisen-
 schmidius, o) Kochius p) & alii plura ver-
 ba fecerunt. Ipsæ inscriptiones diuer-
 sæ sunt naturæ; & caue, ne illas & prioris &
 posterioris partis confundas, inter quas haud
 cognatio quædam aut adfinitas interest, adde
 Robertum q). VIII. Disputandum est de
 ponderibus & pretiis: quæ monetarum pars
 eruditorum ingeniis maxime exculta est;
 adeo, vt aliis nihil, quod posteriori eaque di-
 ligentiori cura egeat, relictum fuisse videat-
 ur. Verum vt ingenue fatear, omnia, quæ
 larga manu solent colligere, nituntur con-
 iecturis, nec vlla ratione veterum moneta-
 rum

m) p. 63.

n) De numm. Samarit.

o) *Disquisit. de pond. & mensur. nec non de valore pecun. veter. Argent.* 1708.

p) *De nummorum Hebraicorum Inscription. Samaritanis.*

q) p. 70. ceteris.

IO. GEORGII WALCHII

rum valorem cum nostris conferre possu-
mus. Moneta antiquorum per alteram ex-
plicatur ; quarum vtriusque neque ratio
neque pretium nobis manifestum, prout *Se-
stertium per asses, drachmas, denarios in-
terpretamur.* Nec vinculo quodam Ger-
maniae nostrae & veterum regionum num-
mi coniuncti sunt: multo minus principes
ad antiquitatis exemplum pretia monetis
suis statuerunt. Ne tamen historia num-
mariae rei, cuius imaginem heic repraesenta-
mus, a seculi moribus videatur recedere; il-
lis aliquid dandum est, vt & de nummorum
valore per leges constituto & supputandi ra-
tione edisseramus. IX. Tractamus rem de
*nummis adulterinis; eorum publicis legi-
bus, r) etate diiudicanda, utilitate,* quam
praestant studiosis linguarum, sapientiae & hi-
sto-

r) V. g. Romanis nummorum leges erant 1) *Triumviri
Monetales aurum, argentum, aes publice signant.*
2) *Nummorum eiusdem generis proborum omnium i-
dem pretium est.* 3) *nummos legitimos reprobare nulli
fas est.* 4) *numisma publice signatum nullus vi-
lato.* 5) *neque ad exteros mercandi causa transferto.*
6) *monetarii ipsi iuste sincereque nummos faciunt.*
vide *Preberum de re monetaria Romanor.* Tom. XI.
Tbes. A. R. Grauii p. 141.

storiarum vberissimam. s) X. Prostant multi libelli, rei nummariae notitiam praeferentes, ex quibus multa, quae tradenda sunt, colligere atque haurire possumus, licet sterile solum in certis argumentis sit, vel parce nimis, vberius proponenda proferantur. Eorum egregios & qui praeter ceteris praestant in antiquitate nummorum, indicasse non abs re erit & magnam lucem ei, qui litteris his animum suum destinavit, quae omnium consensus est, accendet. Attingendi sunt, qui Bibliothecis rei nummariae consignatis, singulari opera nummorum auctores indicarunt, quo genere *Philippus Labbe t)*, *Ezech. Span-*

s) vide *Ezechielis Spanhemii* eminentissimi viri, *Opus de usu & praestantia numismatum*, Rom. 1664. Amstelod. 1671. 4. & Londin. 1709. fol. Quo libro usum veterum numismatum declarat luculenter, qui est in historia supplenda, in chronologia corrigenda, in orthographia ad certas rationes reuocanda, cetera. Vnde rectissime *Baelius* de *Spanhemio*: *Est consommé dans la science des médailles, & dans toute sorte de littérature & d'ailleurs, ses Ambassadeurs lui donnent un rang glorieux parmi les hommes d'Etat. C'est une personne d'un mérite extraordinaire.* add. *Morbofium Polyhist. Litt. V, 2, 2.*

t) Edidit *Bibliothecam Bibliothecar.* Paris. 1664. Rothomag. 1672. 8. Lips. 1682. 12. Cui operi *Bibliotheca nummaria* interposita est; quamue *Rechenbergius* ann. 1692. *Scriptoribus rei nummar. Veteris iterum* addidit.

IO. GEORGII WALCHII

Spanhemius, u) *B. G. Struuius* x) inprimis
nobile atque inlustre nomen a se dederunt.
His adiungi possunt, qui viam antiquitati &
naturæ nummorum generatim cognoscen-
dæ aperuerunt, quo præcellenti opere fun-
ctus est *Will. Snellius*, y) *Leonardus Porcius*, z)
Ludovic. Sauot, medic. Paris. reg. a) *Iobertus*,
b) *Carolus Patinus* c) & alii plures. De-
inde de nummorum origine, valore & sup-
putandi ratione demonstramus libros, qui de
monetis præcipuarum gentium, vti sunt *He-
braei, Græci, Romani*, disputarunt, qua parte
pos-

Ipsæ liber vsui esse potest; licet omnia confuse propo-
suerit; eget quoque industria & nouo labore viri cu-
iusdam doctissimi, vt auctores, quorum magna copia
dimissa est, possint accedere.

u) Operi eius præmissa est præfatio de auctoribus omnis
generis Nummariis, editis atque ineditis.

x) publicavit *Biblioth. nummism.* Ien. 1693. Non dubi-
to, quin grauissimus auctor plura additamenta con-
gesserit.

y) *de re nummaria*, Lugd. Batau. 1613. 8. Liber utilitatis
maximæ.

z) *de re pecuniaria*, Tom. IX. *Thesauri A. G. Gronouii*.

a) *Discours sur les Medailles antiques, divisé en quatre
Parties.* Paris. 1627. 4. Hunc librum ex gallica lin-
gua in latinam transtulit *Neocorus*.

b) dicto libro.

c) *Introduction a l'histoire par la connoissance des Me-
dailles.* Latin. prodiit Amstel. 1683.

PRAEFATIO.

possunt v sui esse *Hostus*, *d*) *Eisen Schmidtus*, *e*)
Beuerinus noster; quibus eos addas, qui num-
 mos veterum speciatim tractant, de Hebræis
 præcipue *Waserum*, *f*) *Villalpandum*, *g*) *Good-*
winum, *b*) *Græcis & Romanis* studiose com-
 mando *Freherum*, *i*) *Camerarium*, *k*) *Li-*
psium, *l*) *Seldenum*, *m*) *Budæum*, *n*) *Hort-*
 man-

d) *Matthæus Hostus* quondam *Histor. Professor* *Academ.*
Francof. ad Viadrum, *historiam rei nummariae* tanta
industria conscripsit, vt neque ante eum, neque post
 eum quendam videamus, qui eum hoc litterarum ge-
 nere antecedit.

e) dicta commentatione sine exemplo fere doctissima.

f) de antiquis nummis Hebræorum.

g) *Part. II. Tom. III. Apparatus in Ezechiel. p. 249.*

b) *Mos. & Aaron. Lib. VI. cap. 10. p. 605.* cui adiunge
 alios antiquitatum hebraicarum auctores, *Leydecker-*
um, Basnagium.

i) *Libr. II. de re monetaria veterum Romanorum & ho-*
dierni apud Germanos imperii, Tom. XI, Thesaur. A.R.
Græuii.

k) *Histor. rei nummar. Græc. & Latinæ. Tom. IX. Gro-*
nov. Thes. p. 1408.

l) *de re pecuniaria Veterum Roman. Patav. 1603. Extat*
p. 596. Antiquitat. romanar. Kippingii Edit. Lugd.
1713.

m) *Libr. de Nummis*, quo romanam & græcam pecuniam
 ad rationem æris Anglicani redegit. Addidit eum *Re-*
chenbergius scriptoribus rei nummar, quos iunctas vno
 fasciculo edidit.

n) edidit *de Assè & Partibus eius* *Libr. V. apud Rechenb.*
d. l. adde Labbeum. Inter illos, qui *Budæum* in com-

O. GEORGII WALCHII

mannum, o) Wagenfeilium, p) Gronovium q). His absolutis, recensendi sunt, qui ex numismatibus explicarunt partim historiam, profanam, ut Ioachimus Oudaan r) & alii, quos supra indicauimus; sacram & militarem; partim Geographiam, Harduinus, s) Vaillantius, t) Begerus; u) nec taceamus spe-

cia-

pendiura contraxerunt, præcipua laus debetur Tostallo, Glareano, Gressio.

o) de re nummaria populi Romani libr. Cui accesserunt Volusius Marianus, Rhemnius Fannius, Priscianus Casariensis de assè, ponderibus & mensuris 1585. 8. Hottemannus omnibus fere palmam præripuit.

p) dicta dissert. de re monet al. V. R. Altdorf, 1691. 4.

q) de Sestertiis seu pecunia veter. Græcæ & Roman. Libr. IV. Lugd. Bat. 1691. 4. de ceter. edition. consule Labbeum. Liber, licet obscurus sit & turbate conscriptus, ei tamen magno adiumento esse potest, cui veteris pecuniæ cognoscendæ cura est.

r) eius prodiit *Roomsche Moogenheit*, id est romana potentia ex nummis illustrata.

s) dicto libro: *de nummis populorum & urbium*.

t) laudato opere, quod inscripsit: *nummismata æra imperatorum in colonis, municipiis & urbibus iure Latæ donatis*.

u) cura præstantissimi viri huius prodiit: *Crana Insula Laconica, Eadem & Helena dicta & Mingarum posteris habitata*, Berol. 1696. 4. Idem quoque ann. 1702. de *Nummis Cretensium serpentiferis* scripsit, ut taceam de *Thesauris Palatino & Brandenburgico* & aliis operibus.

PRAEFATIO.

cialissimos nummos, cum explicatione editos singulariter, v. gr. Falconerius de nummo Apamensi, & Goltzius de nummis Iulii Caesaris, Augusti, Tiberii. Superfunt libri, qui selecta numismata exhibent cum explicatione, cuius generis sunt Constantii Landi, x) Petri Seguini, y) Iacobi Wildii, z) Iac. Oiseli, a) Andreae Morelli, b). Quodsi ad extremum operis locum thesauri c), vt a- iunt, nummorum veterum enarrentur, quibus summus honos & singularis fama est; ex opera illa insignem fructum iucunditatemque nobis elicere possumus. Quamplura in hanc nummorum rem colligi possunt; quæ omnia vberrime proferre, haud præfaminis esse, arbitror. Quod reliquum est, de nostra commentatione Be-

x) *Expositiones selectiorum numismatum.* Lugd. Bat. 1695. 4.

y) *selecta numismata antiqua,* Paris. 1665.

z) De cuius selectis numismatibus supr.

a) dicto *Thesauro Numismat.*

b) laudato *specimine vniverse rei nummarie antique.*

c) de his plura reperies apud auctorem *des geöffneten Ritter-Platzes in dem ersten Theil.*

IO. GEORGII WALCHII

uerini, pauca, quæ interest non nesciri, memoramus. Quod ad præstantiam & dignitatem libelli huius pertinet, non est, vt copiose de ea differam; quum antiquitatum eruditionis cultores istam exploratam tenere, arbitrer. Saltim id profiteor ingenue, quod haud vana atque inutilis notitia, quæ ex hoc Beuerini fetu capienda est, instigauerit me, vt de noua illius editione, vel theatro eruditæ Germaniæ proferenda cogitauerim. Breuiarium est, benigne Lector, quod haud inter arctas fines rerum continetur; sed præcipua momenta nummorum ac mensurarum non tantum commemorat breuiter, verum etiam probat, & summa fide, anima historiarum ostendit. Nec nugas & aliis monumentis abunde iam descriptas & explicatas res amplectetur, qui perlegit studiose, quæ de *Comitiis Romanorum* auctor noster declarauit diligenter. Nihil addidi, nihil mutauit, vt genuinum fetum, prout eum Beuerini exclusit, exhiberem orbi erudito & ea ipsi relinquerem, quæ censura & additamentis egere iudicat. Bene

va-

PRAEFATIO,
vale, AMICE LECTOR, & vo-
luntatem meam, quæ pro bono publico
meliorum litterarum stat, favore TVO
conserua & benigne interpre-
tare.

ILLV.

DEDICATIO.

ILLVSTRISSIMO
DOMINO
VINCENTIO
NIERIO
PATRICIO LVCENSI.

NON ægre hucusque priuata in Biblio-
theca delituisse crediderim Beverinum ;
tantæ moræ pretium erat Te in sui Patro-
num adsciscere. Magnæ res magno nego-
tio comparantur : nec in tanta præcla-
rissimorum Hominum copia parvi mo-
menti erat unum deligere , quem Virtus
ipsa præ cæteris commendaret. In Te
autem , & Parentum gloria , & egregia
qua excellis liberalium artium cognitio in
unanimiter confluxere , ut , & ad transacti
temporis invidiam , & ad futuri exemplar

or-

DEDICATIO.

ortus videaris. Tibi ergo, suo sat Autoris
nomine celebratum, Opusculum sisto; ut
Tibi, cæterisque omnibus in promptu sit,
quidquid in salebrosis, laciniosisque alio-
rum Scriptorum voluminibus reperitur. Me-
horibus saen auspiciis mea erga Te observan-
tia palam fieri nequibat; utpote quæ nul-
la alia re, nisi Tua veneratione, spectabilis,
tanti saltem Autoris præsidio commenda-
bitur. Vale.

Lucæ è nostro Colleg. S. Mariæ Cortisorland.
6. Decemb. 1711.

Addictiss. & Obseq. Famulus

Sebastianus Pauli.

CAN-

PRAEFATIO
CANDIDO LECTORI

Sal.

QUAE de Ponderibus, & Mensuris à plerisque
que doctissimorum Virorum haecenus
tradita sunt, ea subtilitate, ac implexarum
Questionum morositate tractantur, ut praeterquam
a ceteris vacuos, ac profunde Literature Homines
nimia difficultate a cognitione deterreant. Inde mihi
consilium, dum Professoris munus, me commodis
studiosa Juventutis addiceret, ut quidquid laboris,
ac tædii in re tam obscura, ac salebroso reperiretur
ipse haurirem. Juuenis autem, jam emollito clivo,
faciliorem haberet ascensum: ac fractis, rejectisque
aliena manu putaminibus, purum ipse nucleum
eruditæ cognitionis exciperet. Fecimus igitur, ac non sine
maximo labore libris eorum, qui hac de re scripserunt,
diligentissime pervolutis, illud in tanta opinionum
varietate selegimus, quod majoribus rationum
momentis insistere judicavimus. Itaque circumscriptis,
detractisque disputa-
tio.

AVTORIS.

tionum laciniis hic in angusto Clavo brevis
 Commentariolus, quem una manu capies, ex-
 ceptus. Nec tamen sic adstricti fuimus, ac
 tam adare pepercimus verbis, ut nobis, velu-
 ti ex Tripode loquentibus, assentire volueri-
 mus Lectorem contumacioris ingenii, rem
 tantum Pythagorea majestate dixisse conten-
 ti, sed subinde insertæ rationes, advocatum-
 que ad exsolvendam fidem veterum Scripto-
 rum Patrocinium. Siquidem vix brevis hic
 Commentarius prælegi in scholis cœpit, cum
 certatim omnes inde sibi exempla flagitare:
 Viri etiam magnæ autoritatis, ut vulgaretur,
 obnixè hortari. Diu quidem Amicorum vo-
 ces aure surda transmisi, nec ita frangi con-
 stantiam meam sum passus, ut cruda adbus
 studia, ac recens ab incude opus properata edi-
 tione urgerem in publicum; cogitans cum
 magno illo Sapiente: quam magnum sit ve-
 nire in manus Hominum: quamque periculi-
 losum sponte subire Vulgi sententiam, plerum-
 que sine cognitione, raro sine malignitate,
 censentis. Verum, cum præter spem nactus
 aliquid otii limam rursus secundis curis adhi-
 buissem; oculis etiam doctorum Virorum u-
 sus, qui semper in alieno plus vident, adultum
 jam

PRAEFATIO AVTORIS.

*jam filium abire e patria potestate permisi-
Tuus erit, Lector, candida humanitate illum
excipere; Et si quid, unde proficere possis, si-
cum feret, utilitatibus tuis natum a calumnia
defendere. Nam, si quod tu plus, aut ve-
liter sapis, hoc velim ne nescias, tibi non
scripsimus: nec manus conferendi, aut o-
tium habemus, aut animum. Licet ex ca-
scombris tunicam, aut piperi cucullum confe-
cias nemo coget, ut venias ad interdictum, aut
intentabit mala tractationis iudicium. Ul-
num impetrare liceat: quando tibi per nos
fas est cum tua sapientia pacate vivere, no-
bis quoque permissum sit arbitrati
nostro, Et sine rixa
desipere.*

CAN.

CANDIDO LECTORI PROLUSIO.

Uoniam frequens est apud
Scriptores veteris ævi tam
Latinos, quam Græcos, præ-
cipue autem Historicos, rei
Nummariæ mentio, ne sem-
per Juveni hærendum sit, & in materia, ut
ait Pineda lib. 5. de reb. Salom. cap. 5. *incredi-
biliter controversa, & dubia*, non sine tædio,
& mora, ex implexis quæstionibus summa ex-
putanda, facturum me, si non pretium, sal-
tem compendium operæ duxi, si diligen-
ter eorum libris, qui accuratè, & egregiè
hac de re scripserunt pervolutis, Budæo præ-
sertim aureo de Assè commentario, Roberto
Cenali tract. de mens. & ponder. Villalpando
to. 2. Apparat. in Ezechiel. Alcasario vestigat.
de sacris Ponder. ac Mens. edita ad calcem
Comment. in Apocalypsim, & Cornel. à La-
pide

A

pide

pide in tract. de mens. & ponder. Commentariis in Pentateuchum adnexo, brevi velut abaco, veteres omnes Nummos, eorumque pretia proponerem: ea facilitate, ut etiam rudissimis in expedito foret, summam quamlibet ad calculos revocare, & nostrorum temporum monetæ æstimationi componere, Quod ut minimo Juvenum labore fiat opera, in studiis præcipuè, parcentium, meliori, fortassis, ordinæ omisso Nomenclaturæ seriem per capitales literas sequar, si non aliam, habiturus certè gratiam officiosæ voluntatis.

Verum antequam id aggrediar, non ab re judicavi de Pecuniæ origine, nonnullisque ad eam spectantibus pauca præfari, quibus, sine dubio, iis, quæ mox dicentur, non levis accedet commendatio. Primis igitur, ac aureis mundi temporibus, cum nulla adhuc habendi cupiditas mentes hominum corrupisset, omnia erant in medio posita, ac publicis usibus naturæ lege in commune consulentis, patebant: idque ex communibus bonis tantum sibi quisque, quantum ad vitæ cultusque rationem opus haberet, prohibente nullo, capiebat. Sed cum præscis moribus paulatim dilapsis, candida illa, & innoxia simplici-

plici-

plicitas simul obsolevisset, avaritia instigante, qui viribus præstabant, publicas utilitates in privata commoda vertere; & ea, quæ pertinebant ad genus hominum universum, ad sese trahere cœperunt, cæteros per injuriam arcetes: undè rixæ, discordiæque, publicam rem rapientium, ac vindicantium exorta: donec Terrarum Orbem in partes dividere, ac singulis portionem quandam addicere, quam veluti propriam, ac suis commodis destinatam, quisque possideret, certis finibus, limitibusque conclusam, pacis interfuit. Atque ita, communi nempe Gentium jure rerum proprietatem inductam, ac indè exortam Justitiæ commutativæ rationem censent Theologi. Lugo to. I. de Just. & Jur. disput. 6. sect. I. Molina to. I. de Just. & Jure tract. 2. disput. 20. & alii.

Cum autem brevioribus spatiis dominatione contracta, non omnia apud omnes, sed alia apud alios nascerentur ad usum vitæ necessaria, indè cœptum consilium, ut rerum quibus alii abundabant, carebant alii, facta invicem permutatione, vitam, ut antè commodè tolerarent: eaque ratione accepta per eam publicarum rerum divisione damna rependerent. Id autem per multa tempora

A 2

mansit

mansit in populis institutum, nam & sacrae
 Literae testantur Gen. 33. emptum à Jacobo a-
 grum *centum agnis*: Licet quidam hunc lo-
 cum ad nummos referant agnorum imagine
 signatos, ut ait Pererius in cap. 33. Genes.
 n. 19. quemadmodum etiam apud Basileenses
 denarius appellatur Corvus, ut notat Lippo-
 manus in catena in Job, & generatim Pecunia
 à Pecudibus dicta, quod eorum imagine
 signaretur, ut scribit Plin. lib. 33. cap. 3. Sed
 indubitatum habemus hujus permutationis
 exemplum apud Homerum, qui ex Profanis
 ferè antiquissimus scripsit: nam lib. 6. Iliad.
 ait à Glaucò permutata cum Diomede arma:
valentia centum boves, cum valentibus novem
boves: & lib. 7. ait Græcos vinum mercatos
 alios *ære*, alios *ferro*, virgis nempe æris, ac
 ferri, ut notat Alex. ab Alex. lib. 4. c. 4. alios
coriis; alios *bobus*.

At fodinis inventis desitum est aliis merci-
 bus merces permutare; sed homines splen-
 dore metallorum capti, illa in emptionibus
 adhibuerunt: primùm quidem rudibus vir-
 gis ad libram appensis, & nulla nota signatis,
 ut apud Græcos Trojano bello factum, ex Ho-
 mero vidimus: & apud Romanos partim te-
 stantur Historici, in quibus *æris gravis* no-
 men,

men, sic enim appellabant rudes illas, & informes metallorum massas, sæpissimè occurrit. Sic Livius lib. 4. *Quia argentum, inquit, nondum signatum erat, æs grave plaustris quidam ad ærarium contrahentes, speciosam etiam collationem faciebant; & ibidem ait Posthumium damnatum decem millibus æris gravis: quæ quanquam acciderint post signaturam æris, quam Servius Tullius jam antea instituerat, tamen ad antiquum morem firmandum admodum faciunt, tanquam illius, etiam post monetæ percussuram, manentia vestigia. Et voces pendendi, impendii, expensarum, stipendiorum, hunc rerum pretia appendendi usum demonstrant. Quæ autem sic comparata erant, empta per æs & libram dicebantur, unde Horatius:*

*Si proprium est quod quis libra mercatur,
& ære;*

qui mos etiam post signatam pecuniam duravit in iis emptionibus, quæ sunt mancipii, hoc est rerum quas mobiles vulgò appellamus; in quibus, ut scribit Plinius lib. 33. cap. 3. etiam nunc libra interponitur; & ante ipsum Varro lib. 6. de ling. lat. & Sueton. in Aug. ait eum Principem ab Agrippa Cajum, & Lucium per æs, & libram emisse.

Successu autem temporis graves illæ, ac in-
 formes metallorum massæ, in plures partes,
 commodioris usus gratia, secari cœperunt,
 ponderibus tamen servatis, ut scilicet libra
 æris, vel argenti in tot frustra divideretur: &
 quo major esset probatio bonitatis eorum, at-
 que ad avertendas fraudes, aliqua nota publi-
 co jure signari. Hæc autem metallorum seg-
 mina in rotundam figuram à plerisque genti-
 bus conformata, & hujusmodi publica nota
 percussa, Nummi, & Pecunia dicta fuerunt:
 & Nummi quidem à Græca voce *Nomu* hoc
 est à lege, quod Pecunia legibus sit constitu-
 ta, ut placet Aristoteli lib. 5. Ethi. cap. 5. Pe-
 cunia verò sive quia, ut ex Plinio retulimus,
 primò pecorum imagine fuerit signata: quem-
 morem à temporibus antiquissimis invaluisse
 nonnulli arbitrantur, eò ducentes præter lo-
 cum Genesis de Agnis jam adductum, id quod
 habetur Job cap. ult. ubi dicitur allatam ab a-
 micis Job *unam ovem*, hoc est, nummum à
 signatura sic dictum, qua de re videndus in
 eum locum Pineda: Sive, ut Varroni pla-
 cuit lib. 2. cap. 1. de re rustic. ideo pecunia di-
 cta, quia omnes divitiæ à pecoribus initium
 habuere: seu, ut placet Donato in I. Æneid.
 quod antiquitus ex Boum coriis Nummi con-
 ficeren-

ficerentur. Et quidem Lacedemonios ex corio Nummos habuisse Stobæus est autor cap. 42. ex Nicolao de Moribus; quod etiam tradit Seneca lib. 5. cap. 14. de Benefic. qui ait à Lacedemoniis *Corium* adhibitum *publica forma percussum*, & ante æris signaturam fuisse in usu, id etiam apud Romanos argumentum est, quod Numa congiarium populo dedit *scorteos asses*, ut Plutarchus est autor.

Quod autem attinet ad notas, quibus Nummi signati, variæ secundum diversas Nationes fuerunt. Nam præter pecudum imagines, de quibus jam dictum est, Athenienses Notuam Pecuniæ impresserunt, ut scribit Plutarchus. Stater daricus, præter Darii regis imaginem, sagittas præferebat, ut idem Plutarchus in Agesilao, & Artaxerxe testatur. Germani ferras, Bigasque Nummis incusserunt, ut scribit Tacitus lib. de Morib. Germ. Quidam Gallos, alii Lepores, nonnulli Mulas pecuniæ signandæ adhibuerunt, de quibus legendus est Alexand. ab Alex. lib. 4. c. 15. Romani verò primò Navi, ac Jani effigie Nummos signarunt, quorum nonnullos ipse vidi: unde Ovidius I. Fast.

A 4

- sed

— — — — — *sed cur navalis in ære*
Altera signata est, altera forma biceps?
 Postmodum verò Bigarum, & Quadrigarum,
 & Victoriæ, adhibuerunt imagines, undè Bi-
 gatis, Quadrigatis, & Victoriatis nomen. De-
 mum Principum Virorum effigie, & forma
 aliqua, ipsorum virtutes, aut res gestas refe-
 rente, Nummos percussere.

Ceterum licet variæ fuerunt signandis
 Nummis secundum diversitatem Nationum
 imagines, in eo tamen omnes consenserunt,
 ut nulli pecuniæ signandæ, nisi principibus,
 Rebusque publicis jus esset: in eoque Gentes
 universæ maximè laborarunt, ut à privatorum
 manibus publicum hoc, ac regium munus,
 decusque intactum servarent: gravissimis
 poenis, etiam capitis, ac ignis adversus eos la-
 tis, qui non modò falsam, ac adulterinam pe-
 cuniam cudere, sed etiam contra illos, qui
 forma, ac pondere servato, sinè publica au-
 toritate nummos signassent. Qua de re vi-
 dendi Jurisconsulti ad l. *Quoniam*, & l. *Si quis*
nummos C. de Falsa moneta, & ad L. *Moneta-*
rios, & l. *Quicumque ff. de Falsis*. Et Cano-
 num Interpretes ad extravag. Joannis XXII.
 Prodiens, de Crimine falsi. Et apud Roma-
 nos quidem cudendæ pecuniæ præsidebat
 Magi-

Magistratus peculiaris trium virorum, qui dicebantur Triumviri Monetales, ut scribit Pomponius de origine Juris lib. 2. §. *Deinde*. Qui etiam æris, argentique, aurique flatores dicebantur; ut etiam in priscis Nummis videre est, in quibus sic legitur. III. Viri A. A. A. F. F. hoc est: Triumviri, Auro, Argento, Ære, flando, feriundo.

Quando verò signandæ pecuniæ usus incæperit, in obscuro est, aliis alia prodentibus. Illud sine controversia affirmari potest, eum morem ab antiquissimis temporibus invaluisse. Siquidem in sacris literis Gen. 23. dicitur Abrahamum pro agro, quem in sepulturam uxoris emebat, *appendisse pecuniam, quadringentos siclos argenti, probatæ monetæ publicæ*: quibus nihil clarius afferri potest ad usum pecuniæ vetustissimum ostendendum, ut notat Perer. ad eum locum, qui etiam observat illud verbum *appendisse* quasi non satis fuerit viro justî, ac recti cultori pretium solvisse, nisi ad librâ nummos appenderet, ut omninò ponderi responderent; quemadmodum fieri etiam hodiè cernimus: etenim monetæ, de quarum justo pondere timetur, ad libræ examen vocantur. In Latio autem Saturnum, seu Janum potiùs,

pecuniam primò signasse autor est Macrobius lib. I. c. 7. Saturn. Apud Romanos verò id egit Ser. Tullius, ut scribit Plinius lib. 33. cap. 3. qui sextus regnavit.

Materies autem, unde confecta pecunia, plerumque metallina. Ex ferro nummos conficere Spartanis præscripsit Lycurgus, ut scribit Plutarchus in Lycurgum. Ex eadem materia confectos à Numa Pompilio Romanorum Rege scribit Suidas ex Tranquillo, & Byzantiorum nummum ferreum fuisse, refert Cœlius lib. 10. c. 2. Antiq. Lect. Stanneam pecuniam Syracusis in usu fuisse autor est Aristoteles in Pec. Æreos nummos per longa tempora usque ad Pyrrhi victoriam tantummodò adhibuere Romani, ex quo tempore argentum cudi cœptum, ut Plinius testatur. Deindè Livius Drusus æs argento mistum in pecuniam adhibuit: ac denique aurum post sexagesimum secundum annum ab argenti signatura apud Romanos excusum, ut idem Plinius est autor.

Ceterum, & ex rebus aliis confectos nummos legimus. Coriaceos fuisse Spartanis, Romanisque Numæ tempore jam traditum est: ante quem regem scribit Suidas (verbo *Assarias*) Nummos populo scorteos, testaceosque

ceosque congiarium datos. Apud Gothos etiam, & Sueones per multa sæcula scorteam fuisse pecuniam argenteis stigmatibus compunctam scribit Olaus Magnus lib. 6. cap. 12. & papyraceos regio vultu signatos habuisse nummos, qui ad Catajum Tartari habitant, memoriæ prodit Sabellicus l. 6. Enn. 10. ex Haytono. Sed tandem cupiditatis ingenio discussa barbaries, & auri, atque argenti fulgor cunctarum gentium oculos sui admiratione perstrinxit.

Ex pecuniarum usu, rationes, & numeri, ad earum summam colligendam magno studio addisci cœperunt: & bonarum artium cura seposita, Fœeneratorum Jani hæc docentium, discentiumque turba fervere: undè non sine felle scripsit Horatius in arte Poët.

*Romani pueri longis rationibus assensum
Discunt in partes centum dividere: dicat
Filius Albini, si de quincuncce remota est
Uncia, quid superest? poteris dixisse Triens,
heus tu!*

*Rem poteris servare tuam: redit uncia
quid fit?*

Semis - - -

Et clarissimorum Scriptorum voluminibus,
tineis, blattisque damnatis, libri tantum Ra-
tionibus

tionibus perſcribendis inter manus, oculos-
que verſari. Nam & fuere *Adverſaria*, in
quibus abſque ullo ordine rationes adnota-
bantur tumultuariè, ut quæ Ciceronis testi-
monio in orat. pro Roſc. Comædo, tantum-
modò *menſtrua erant*, & ſtatim *delebantur*,
quem librum nos appellamus *Stracciaſoglio*,
Diaria & diurna, quæ & Græca voce *Epheme-
rides*, in quibus rationes ſingulorum dierum
adnotatæ, nobis nunc *Giornale*, qui liber idem
cum Adverſariis fuit. Aſconius in 2. verrin.
meminit *Diariorum*; & Juvenalis Sat. 6.

- - - *Langi relegens tranſacta diurni.*

Tabulæ *accepti, & expenſi*, nobis *Libro de' de-
bitori, e creditor.* Poſtremò *Codex*, nobis
Libro groſſo, e Scrittura doppia, in quo ratio-
nes ordine diligentiffimè adnotabantur *man-
ſura, & aterna*, ut ait Tullius, qui omnes hu-
juſmodi conficiendarum rationum, nomi-
numque præſcribendorum libros accuratè
enumerat, quem vide, ejuſque interpretem
Manutium. Demum ad hanc Pecuniariam
rationem voces illæ pertinent *Colligere ratio-
nes*, quod nos Itali dicimus *Far conti*. Sum-
mam colligere, nos *ſommare*. Rationes ſub-
ducere, nos *ſottrarre*. Tabulas conficere,
nos *Tener la ſcrittura*. Acceptum & expen-
ſum

sum ferre alicui, nos *dar credito, & debito.*
 Referre in codicem, nos *mettere al libro grosso.*
 Putare, & exputare, nos *tirare i conti al netto.*
 Aliaque vocabula pecuniis tractandis adin-
 venta, quæ ideo memorare voluimus, ut La-
 tinorum scripta versantibus facilè ad manus
 essent in unum locum collecta. Sed jam,
 his breviter præmonendæ Juventutis gratia
 præmissis, ad promissi Operis summam acce-
 damus.

SYNTAGMA

DE

PONDERIBUS ET MENSURIS.

ARGENTEUS est Nummus Hebrai-
 cus, de quo sæpè in sacra Scriptura fit
 mentio. Sic Genes. 37. Josephus
 dicitur venditus *viginti argenteis:*
 & Zachar. cap. 11. habetur: *Et ac-*
ceperunt triginta argenteos: sicut etiam in E-
 vangeliis Dominus narratur venditus *trigin-*
ta argenteis. Quod attinet ad ipsius valo-
 rem Ribera in 3. Osee ductus autoritate Bu-
 dæi,

dæi, & Alciati putat esse ejusdem pretii cum drachma Attica, quæ Julio moderno æquivaleret. Alii, ut innuit Cornelius de mens. & pond. & in cap. 26. Matth. duas drachmas Atticas perpendisse contendunt. Ceterum ut ait Perer. in cap. 20. Genes. *Hæc tria, Siclus, Stater & Argenteus ejusdem pretii, ac ponderis fuerunt, id est quatuor drachmarum.* Siclum fuisse talis valoris testatur Josephus lib. 3. Antiq. cap. 12. ubi ait tales esse Siclos apud Judæos, quales apud Græcos Tetradrachmi Attici. Et Philo item Judæus lib. de Decal. asserit triginta Siclos esse centum viginti Drachmas atticas: & pro quinquaginta Siclis Drachmas ducentas. Idem autem fuisse Siclum, ac Staterem disertè tradit S. Hieronymus in cap. 4. Ezechiel. his verbis: *Siclus autem, id est stater, habet drachmas quatuor.* Argenteum verò idem cum Siclo, & consequenter cum Statere fuisse, colligitur ex Josepho lib. 7. Antiqu. qui ubi 2. Reg. cap. 18. habetur *Argenteus*, ipse *Siclum* vertit. Præterea LXX. interpretes eodem modo loquuntur de Siclo, ac Argenteo, siquidem utrumque vocant didrachmum, ut notat Perer. loc. citat. nec proindè sequitur Argenteum habuisse valorem duarum drachmarum, quia

quia didrachmus à LXX. dicitur, nam loquuntur de didrachmo Hebraico, qui fuit Attico duplo major, ut ostendit Alcasar. in vestigat. de mens. & pond. proposit. 19. Unde utrumque verum est, & Argenteum fuisse Tetradrachmum, & Didrachmum respectu diversarum drachmarum, ut infra latius, ubi de Drachma agetur. Fuit ergo ex communi sententia *Argenteus* pretio quatuor drachmarum, hoc est, ut omnes, qui de hac re scripserunt, censent, quatuor Juliorum. Conciliari tamen poterunt omnes prædictæ sententiæ, si, ut ait Alcasar. loco citat. quemadmodum nunc cuditur moneta, quæ semissem Julii valet, alia quæ Julium integrum, alia quæ tres, sic etiam dicamus fuisse apud Hebræos Siclum unius drachmæ pondere, alium duarum, alium quatuor: cum ut ait Arias Montanus apud eundem Alcazar. loc. cit. inventæ fuerint antiquæ monetæ Hebraicæ, aliæ pondere duarum drachmarum, aliæ quatuor. Sed quomodo in scriptoribus deprehendi possit de quo Siclorum genere loquantur, hoc opus, hic labor est. Quarè minor erit erratio, si cum communi opinione sentiamus.

AS quasi *Æs* ab *Ære* dictus, fuit genus monetæ Romanæ, primum pondere librali duodecim

decim

decim unciarum libræ nostrati respondentium, ut clarius patebit in *V. Mina*; unde pro eodem accipiebantur hæc nomina: *As, Libra, Pondo, Æs*, ut ex antiquorum scriptis colligit Budæus, & Cenalis. Fuisse autem *Assis* à principio libræ pondere tradit Dyonis. Halicarnas. lib. 9. ubi ait: Menenium multatum fuisse duobus millibus *Assium*, quod est numisma libræ ponderis. Idem tradit Plutarchus in Camillo, & Plin. lib. 33. cap. 3. ait, *denarium constitisse decem libræ Æris*. Quod *Assis* pondus mansit usque ad tempora primi belli Punici, per annos quadringentos viginti: ante quam ætatem idem erant Decempondo, Decem asses, Æs densus, ac Denarius.

At, cum eo tempore ob sumptus bellicos Respublica alieno ære gravaretur, ad illud solvendum, ut idem Plinius tradit, *constitutum est*, ut asses ex libralibus sextantario pondere ferirentur, hoc est duarum unciarum; hæc enim est sexta pars libræ, qua ratione à Republica *quinque partes lucri factæ*. Nam quo ære prius *As* unicus, sex deinde cudebantur, manente eadem in assibus sextantariis libralis *Assis* æstimatione. Neque hic minuendi *Assis* modus stetit: nam secundò Punico bello

lo Annibale urgente, cum Respublica in magnis pecuniæ difficultatibus versaretur, Q. Fabio Maximo dictatore *Asses* ex duumcialibus, uncialiales facti, *atque ita Respublica dimidium lucrata est*: nempe unciam, cum ex duarum unciarum pondere altera esset detracta. Tamen, ut ait Plinius, placuit denarium, qui ab initio habuerat decem *Asses* librales, deinde decem sextantarios, in posterum sexdecim uncialibus permutari: atque ita Denarius ex *Decussi* factus est *decussissexis*, ut scribit Vitruv. lib. 2. cap. 1. *In militari tamen stipendio*, ut idem Plinius tradit, *denarius semper pro decem Assibus* datus est. Adeo severè militibus habitis, ut nihil utilitatis ex pecuniæ mutatione sentirent: sed cum aliis sexdecim *Asses* uncialiales in singulos denarios darentur, ipsi decem tantum perciperent, ut eum Plinii locum interpretatur Lipsius ad lib. 1. Annal. Taciti. Demum Papyria lege iterum *As* minutus, & ab Unciali, ad semiunciale redactus, manente tamen pretio prioris *Assis*; atque ita factum est, ut *Asses* ex libralibus sextantarii, ex sextantariis uncialiales, ex uncialibus semiunciales evaderent, tanto Reipublicæ lucro, ut ea portione æris, qua prius unus *Assis* cudebatur, deinde viginti

B

quatuor

quatuor cuderentur. Quod etiam à Principibus hujus temporis fieri videmus, qui in re Nummaria penuria, ponderibus stantibus, augent pretia monetarum, atque ita sese alieno ære dissolvunt.

Hunc *Assen* Papyrianum mansisse in Romana Republica usque ad Vespasiani tempora putat Manutius in Comment. ad 1. orat. Cic. cum Plinius, qui eo tempore vixit, alterius mutationis non meminerit. Illud certum est Augusti ævo aliud fuisse denarium, aliud decem *Asses*: quod est argumentum fuisse adhuc denarium decussissexim, qualis erat Fabianus; & deinde, licet *Assis* pondere immutato, Papyrianum fuisse credibile est: vel saltem denarium habuisse *Asses* duodecim, quod arbitratur Lipsius ad lib. 1. Annal. Taciti. Aliud autem, ut aiebam, Augusto regnante fuisse denarium, aliud *Asses* decem liquidò constat ex Tacito loc. cit. apud quem Milites post Augusti excessum in seditionem versi illud inter cætera quærebantur: *Denis in diem assibus animam, & corpus extimari, proindè petere, ut denarius diurnum stipendium foret.* Nam si pro eodem essent denarius, & *Asses* decem, ridicula sane fuisset postulatio. Quia igitur à tempore secundi Punici belli

belli

belli denarius factus erat sexdecim *Assium*, & milites non nisi decem *Asses* stipendii loco acciperent, inde acciderat, ut plus tertia stipendii parte fraudarentur, quare per eum tumultum postulabant, ut non denos *Asses* tantum, sed ut denarium, hoc est sexdecim *Asses*, sive duodecim, ut putat Lipsius, reciperent. Ceterum etiam Augusti ævo denarium fuisse decussissexim ducor autoritate Vitruvii, qui tunc scribebat, nec alterius denarii mentionem facit, quam denis *Assibus*, & Sexdenis constantis. Quamvis Lipsii conjectura non sit spernenda: nam cum milites solerent Augusti tempore Aureum menstruum accipere, hoc est denarios viginti quinque, ipsi vero querantur *denis assibus* in dies animam, & corpus æstimari, sequitur eos, si mensis dies habeat triginta, trecentos *Asses* accepisse, ex quibus si vigintique denarii conficiantur, apparebit unicuique denario duodecim *Asses* respondere: nam duodecies viginti quinque, trecentum efficiunt.

As igitur, ut perspicuitatis gratia dicta in arctum conferam, fuit primo pars decima denarii usque ad secundum bellum Punicum Fabii maximi Dictatura, quæ incidit in annum Urbis DXXXIII. primum unius libræ

pondere, deinde sextantis. A Fabii dictatura usque ad legem Papyriam, *As* fuit denarii pars sextadecima pondere unciali. A Papyria lege usque ad Vespasianum, ultra quem non invenitur ulla mutatae pecuniae ratio, *As* itidem fuit pars sextadecima, vel duodecima denarii, pondere tamen semiunciali. Ceterum secundum istam temporum diversitatem immutatis ponderibus mansit tamen idem pretium: & pro eodem fuere decem *Asses* sextantarii, ac decem librales: & sexdecim unciales, ac semiunciales ejusdem valoris fuerunt cum denis libralibus, & sextantariis, praeter quam in militari stipendio, in quo, ut ex Plinio diximus, pro eodem habiti sunt decem *Asses* unciales, & semiunciales, ac decem olim *Asses* librales, & sextantarii, & in *Asse* Fabiano, ac Papyriano sexdecim unciales, vel semiunciales.

Itaque cum Juvenis inter legendum Romanas Historias, incidet in *Asses*, ac *Denarios*, vel alias monetas in quas, ut proxime dicitur, *Asses*, ac *Denarium* dividit placuit, solerti animo animadvertendum erit, de quo aëvo sit sermo. Nam si ante Fabium maximum, idem erunt decem *Asses*, ac *Denarius*: si vero post Fabium, & Papyrium, idem erit sexdecim

cim

cim *Asses*, ac *Denarius*. Quæ observatio necessaria est ad justam æstimationem inventæ summæ faciendam.

Quoniam vero *Denarius*, ut communi consensu omnium, qui hac de re scripserunt, constatque ex antiquis denariis argenteis ad libram appensis, Julio moderno æqualis est, & Regali Hispanico: inde colligitur *Asses* libralem, & sextantarium fuisse ejusdem valoris cum decima Julii parte, quæ appellatur *Bajocco*. *Asses* vero Fabianos, & Papyrianos fuisse ejusdem valoris cum sextadecima Julii parte quæ minor est solido nostro Lucensi: *Asses* vero Augustales fuisse duodecimam Julii portionem. Et hoc est, quod in re perplexa, afferre potuimus certi, & enucleati.

Cum igitur, ut dictum est, ab initio *Asses* librali pondere cuderentur, ac proinde genus illud monetæ valde esset incommodum ferentibus, placuit illum in alios minores nummos dividere, qui fuere, *Uncia*, quæ unam *Assis* partem, sive unciam, ut nomen ipsum præfert, habebat: *Dextans*, qui duas: *Quadrans*, qui tres: *Triens*, qui quatuor: *Quincunx*, qui quinque: *Semis*, qui sex: *Septunx*, qui septem: *Bes*, qui octo: *Dodrans*, qui novem: *Dextans*, qui decem: *Deunx* qui undecim

B 3

uncias

uncias continebat. Quas *Assis* partes, ut ait *Manutius* loc. cit. credibile est immutato *Asse*, etiam fuisse immutatas pro portione: exempli gratia, *Quadrans* cum *As* libralis esse defuit, non fuit amplius trium unciarum, licet fuerit quarta pars *Assis* eodem quo prius pretio: in sextantario *Asse* quidem fuit pondere quatuor drachmarum, siquidem drachmæ octo unciam constituunt. In unciali vero, & semiuunciali proportione, ita ut semper *Quadrans* fuerit quarta pars ejus *Assis* cujus erat *quadrans*; & sic de ceteris aliis dicendum est.

Asse multiplicato plures nummi percussi ex Argento, vel æris argentique mistura. Nam *Duopondius*, qui & *Bes*, duos *Asses* valebat; *Tressis*, tres: *Quadrussis*, quatuor: *Quinarius*, quinque, qui etiam dictus *Semis*, quod erat dimidium denarii, & *Victoriatum* a victoriae imagine: *Senarius*, sex: *Septussis*, septem: *Octussis*, octo: *Nonussis*, novem: *Decussis*, decem: inde etiam *Vigesis*, *Trigesis*, *Centussis*, qui, ipsa nominis indicatura pretium suum ostendunt. *Sextertius* vero duos *Asses* cum *Semisse* valuit: eo tamen tempore, quo denarius decem *Assibus* constitit. Nam exinde, ut notat *Plin.* lib. 33. cap. 3. *Sextertius* quaternos *Asses* habuit: *Quinarium* vero, seu *Victoriatum* octonis placuit aestimari. Et,

Et, ne aliquid prætermisisse videamur, ultra pecuniariam significationem *As* etiam dicitur quæcumque res integra, sive continuis, sive discretis partibus conflata, quam deinde in partes duodecim dividamus. Sic Veteres, exempli gratia, Hæreditatem *Assem* appellaverunt, ejusque partes uncias: ita ut ille Hæres ex *Asse* diceretur, qui integram hæreditatem acciperet: ille verò ex *Quadrante*, *Besse*, *Semisse*, &c. qui quartam partem, vel duos Trientes, vel Sexuncias reciperet. Sic Cicero in Oratione pro Cecina: *Testamento facto mulier moritur: facit hæredem ex deunce, & Semuncia Cecinam; ex duabus Sextulis M. Fulciniam libertum superioris viri, Æbutio Sextulam adspersit.* Quibus verbis significat Cicero, Cecinam institutum fuisse hæredem ex unciis undecim, id enim est deunx, & præterea ex semuncia. Aliam vero semunciam, quæ ad *Assis* complementum deest, in duas partes inæquales dissectam: datasque duas sextulas, hoc est duas sextas unciaë partes, id enim est sextula, Fulcinio, unam vero sextulam Obutio: tres enim sextulæ semunciam constituunt: atque ita totus *As* conficitur, quem in tres hæredes Mulier illa dividit. Eodem spectat illud Juvenalis

B 4

Unccio-

Unctiolam Proculejus habet, sed Gillo deuncem

& Suetonius in Cæsare: *Novissimo, inquit, Testamento tres instituit heredes sororum Nepotes, C. Octavium ex Dodrante, L. Pinarium, & Q. Pedium ex Quadrante. Quæ partes totum Assem conficiunt: Dodranti enim, id est novem unciis additus Quadrans, tres videlicet uncia, tria enim quater ducta duodecim efficiunt, habentur uncia duodecim, nempe As. Et lib. 2. Instit. tit. de Hæredib. Instituen. Hereditas plerumque dividitur, in duodecim uncias, quæ Assis appellatione continentur. Habent autem, & hæ partes propria nomina, ab uncia usque ad Assem, ut putabat: Sexcunx, id est uncia, & dimidia: Sextans, id est duæ uncia, nempe sexta pars Assis: Quadrans, id est tres uncia, nempe, quarta pars Assis: Triens, id est quatuor uncia, nempe tertia pars Assis: Quincunx id est quinque uncia: Semis, id est sex uncia, nempe dimidium Assis: Septunx, id est septem uncia: Bes, id est octo uncia, seu Binus Triens: Dodrans, id est novem unciæ, quasi demptus quadrans, hoc est portio Assis quadrante minor ad Assis integritatem. Dextans, id est decem uncia, quasi sexta parte Asse minor.*

Deunx,

De unx., hoc est undecim uncia nemp̄e uncia de *Asse* dempta. Quibus ad *Assis* intelligentiam secundum hanc significationem nihil expeditius.

AUREUS, est moneta Romana. Meminit illius Suetonius c. 4. in Othon. *Quoties*, inquit, *caena acciperet Principem, aureos excubanti cohorti viritim dabat.* Et in Domitiano cap. 7. *Addidit*, inquit, *Et quartum stipendium militi, aureis ternis.* Sic enim pro aureos ternos, legit Lips. l. I. cap. 2. elect. Valor hujus nummi fuit viginti quinque Juliorum nostratium, quod apertissime demonstratur, ex praedicto Suetonii loco in Othone, & in altero Taciti lib. I. Histor. eandem largitionem Othonis memorantis his verbis: *Quoties Galba apud Othonem epularetur, cohorti excubias argenti viritim centenos nummos divideret.* Idem ergo *Aureus*, & Nummi centum: sed centum Nummi nemp̄e sextertii, ut infra suo loco, viginti quinque denarios efficiunt, nam Nummus, sive sextertius est quarta pars denarii, ut jam dictum est, denarius autem Julio aequivalet, ex jam dictis; sequitur ergo idem prorsus esse Aureum Nummum, ac Julios viginti quinque, hoc est Aureos modernos Romanos duos, & semis.

B 5

certissim

certissimum est argumentum ad *Aurei* pretium ostendendum, quod cum stipendium mensuum militis tres *Aurei* essent, ut ex Suetonio vidimus, & disertissime ostendit Lipsius loc. cit. & Domitianus quartum addiderit: hanc eandem illius Principis beneficentiam Zonaras narrans ait. *Cum singulis militibus quinque, & septuaginta drachmas solverentur, centum, dari iussisse.* Idem ergo centum drachmæ, ac *Aurei* quatuor. Sed drachmæ, ac denarii par cum Julio valor, ut dicitur infra. Viginti quinque igitur *Julis Aurei* Romani pretium stetit; siquidem viginti quinque quater ducta centum efficiunt. Quanquam non est argumentis colligendus *Aurei* valor, cum Dio lib. 55. eum aperte tradat, ait enim: *Aureum* voco id numisma, quod viginti quinque denarios continet, sic enim nostrates *Aureum* accipiunt. Quando vero *Aurei* nomen in Hebraicis Historiis reperitur, subintelligenda est vox *Siclus*, erat autem pretium *Aurei* Hebraici Juliorum 48. ut dicemus in v. *Siclus*.

BES Romanus Nummus, duos Asses pendens, quasi *Binus As*. Quando Asses librales erant idem nobis est cum sexta parte Julii: Quando vero denarius constabat Assibus xvj.

cum

cum octava parte Julii: siquidem denarius sexdecem constitit Assibus. Denarius autem idem est cum Julio. Est item *Bes* nummus continens duos trientes Assis, respondens pretio duarum tertiarum partium *Bajocubi*, ut constat. Ab eo forsan Veneti nomen *Pecuniolæ* habent *Besso*.

BIGATI Pecuniæ Romanæ nomen à *Bigarum* sculptura ductum: quemadmodum dicimus *Sampetronios*, & *Sammartinos*: ab eorum Divorum effigie nummis impressa. Fuerunt hi nummi Argentei, ut Plinius tradit lib. 33. c. 3. *Nota argenti fuere Bigæ, & Quadrigæ*, & nos apud Antiquitatis studiosos hujusmodi nummos argenteos cum *Bigis*, *Quadrigisque* vidimus. Meminit etiam hujus generis nummorum Liv. lib. 3. Belli Punici. *Bigatosque*, inquit, *quingentos Questorem numerare jubet*. Valor horum nummorum incertus est, nam Plinio teste, tam Denarii, quam Quinarii, & Sextertii *Bigarum*, *Quadrigarumque* nota signati: quare nisi constet de quo *Bigatorum*, aut *Quadrigatorum* genere Scriptores loquantur, non poterit summa colligi. Illud certum est *Bigatos* *Quadrigatosque*, si Denarii fuerunt valuisse Julium: si Quinarii Julii semissem: si Sextertii quartam
Julii

Julii partem: Sicuti apud Lucenses tam dicuntur *Sammartini* argentei illi quorum quinque Aureum efficiunt, quam illi, quorum tres eundem Aureum constant.

CENTUSSIS fuit nummus Romanos continens centum *Asses*. Meminit hujus nummi Persius sat. 6.

Et centum Græcos curto Centusse licetur.

Et Lucilius Fanniam legem, quæ sumptum in victu faciendum centum *Asibus* taxabat, *Centussem* appellabat; ut Macrobius autor est lib. 3. Saturn. c. 17. Valor hujus monetæ, quo tempore denis *Assibus* denarii constabant, fuit denariorum decem, ac proinde Juliorum totidem. At denario per Fabiam legem ad sexdecim *Asses* redacto, valorem *Centussis* oportet fuisse sex Juliorum, & dodrantis; nam ad sex hujusmodi denarios conficiendos, & tres denarii quartas *Centum asses* requiruntur. At vero Augusti tempore, cum denarii essent ex XII. *assibus* *Centussis* valebat denarios octo, & tertiam ejus partem, ac proinde Julos totidem.

CISTOPHORUS genus Græcæ pecuniæ: sic dictus quod in eo *Cistophori* insculpti, hoc est sacras *cistas* ferentes, quales in sacris *Ceræ* *Eleusinae*, in *Orgiis Bacchi*, & in *Mysteriis Cibe-*

Cibeles, inclusa arcana continentes præferri solent, ut scribit Cælius lib. 10. c. 2. Meminit hujus nummi Cic. Orat. pro domo sua, & Livius lib. 36. ubi ait ex præda Asiatica illata in ærarium, *Cistophorum trecenta viginti unum millia & septuaginta.* Eodemque libro dicit pariter ab Acilio devictis Ætolis in Ærarium illata *Cistophorum ducenta quadraginta octo millia.* Valor *Cistophori* fuit paulo minus dimidio denario Romano, ac consequenter Julio nostrate. Colligitur id evidenter ex Festo, qui ait: *Talentum Euboicum constare Cistophoris septem millibus quingentis, Denariis vero Romanis quatuor millibus;* ex quo apparet quatuor denarios valuisse septem *Cistophoros*, & semis: & consequenter *Cistophori* pretium fuisse paulo minus dimidio Julio, qui idem est cum denario.

DARICUS, qui & *Stater Daricus*, fuit Nummus Aureus sagittarum nota insculptus, ut testatur Plutarchus in Apophtegma. Laconic. à Dario Persarum Rege percussus, à quo & nomen accepit, teste Herodoto lib. 4. ubi ait: *Darius ex auro quam potuit purgatissimo monetam percussit.* Meminit ejusdem Nummi Xenophon. lib. 1. Expedit. Cyri, ubi ait, stipendium militare apud Persas fuisse *Daricum*
in

in singulos menses, quod Cyrus auxit, ut deinceps pro *Darico* acciperet miles *Sesquidaricum menstruum*. Valor *Darici*, ut monet *Lipsius* lib. 7. milit. Rom. Dial. 16. & ad I. lib. *Annal. Tacit.* fuit viginti *Drachmarum Atticarum*, quæ Romano *Denario*, & nostrati *Julio* sunt pares. Quare duorum *Aureorum* nostratum *Daricus* pretium habuit. Videatur *Coel.* lib. 10. c. 2.

DECUSSIS moneta Romana decem *Assium* valore, quo tempore *Asses* librales erant: at immutato per *Fabium* *Asses* sexdecim *Assibus* stetit. *Augusti* vero tempore *XII*, ut jam dictum est, cum de *Asses* verba fierent. Valor *Decussis* est *Julii* moderni: Idem est *Decussis* cum *Denario* de quo jam.

DENARIUS moneta Romana celeberrima ex *Argento*: sic dicta ab initio, quod decem *Assibus* constaret: unde & *Decussis* nomen habuit: rem sic *Virtruvius* testatur lib. 3. c. 1. *Nostri* primo decem fecerunt antiquum numerum, & in *denario* decem *areos Asses* constituerunt: & ea re compositio *Nummi* ad hodiernum diem *denarii* nomen retinet. & *Plinius* l. 33. c. 3. *Placuit denarius pro decem libris æris*. Sub primum bellum *Punicum* ob inopiam *Reip.* ut dictum est, *Assibus* duarum unciarum

rum percussis, *Denarius* non amplius decem Asses, sed sexdecim habuit. Unde Vitruv. loc. cit. *Postea quoniam animadverterunt utrosque numeros esse perfectos, & sex, & decem, utrosque in unum conjecerunt, & fecerunt perfectissimum Decussissexis, & Plin. loc. cit. placuitque Denarium sexdecim Assibus permu-
tari.* Denique sub Augusto *Denarius* à sexdecim Assibus, ad duodecim redactus est, ut ex Lipsio jam dictum est. Verum in his mutationibus mansit semper idem pretium, quod fuit Drachmæ Atticæ respondens, ut Budæus censet: & Plinius diserte tradit lib. 21. cap. 34. *Drachma Attica Argentei denarii habet pondus.* Idem etiam colligitur ex aliis Scriptoribus, qui hæc duo *Denarium*, & Drachmam pro eodem sumunt. Sic ubi Tacitus lib. 1. ait, milites tumultuantes postulasse *Denarium Diurnum*; Dio de re eadem loquens ponit *Drachmam Diurnam*: & Zonaras pro septuaginta quinque Denariis ponit *septuaginta quinque Drachmas*, ut jam retulimus. Ceterum, ut observat Cenalis Tract. de Mensuris, & Ponderibus, & Agricola item de Ponderibus, fuit discrimen aliquod inter *Denarium*, & Drachmam; quia argenti uncia octo Drachmis constaret, *Denariis* vero septem:

septem:

septem : & proinde *Denarius* septima parte major erat Drachma. Ceterum hæc diversitas, utpote modica, non admodum curata est, atque ita pro eodem uterque Nummus usurpatur. Quin etiam, ut observat Alcafarus, Drachma à quibusdam pro septima uncia parte reputata, ac proinde omnino æqualis *Denario*. Ceterum Ricciolus lib. 2. Geograph. c. 1. ait, à se Parmæ in Museo D. Guidonis Torelli multos *Denarios* Romanos cum omnibus notis genuinæ antiquitatis ponderatos, eorumque singulos Drachmam unam appendisse, hoc est octavam partem uncia nostratæ, quam eandem omnino cum antiqua uncia fuisse demonstratur. V. Pondo. Valor *Denarii*, ut communiter sentiunt Scriptores, & ex pondere cognitum est, appensus nempe antiquis *Denariis*, idem est cum Julio, ac Regali Hispanico. Cornel. in cap. 14. Matth. & in Tract. de Mens. & Pond.

DES idem quod *Bes* ; nempe Nummus constans duobus Asibus, ut jam dictum est.

DIPONDIUM, & *Duepondium*, ut nomen ipsum sonat, & scribit Varro, fuit Nummus duorum Asium libralium, & idem cum Bessæ, & Dessæ. Meminit illius Cicer. pro Quint. Si *Dupondius tuus ageretur Sex. Nav.* & Petron. in

in

in Satyr. 2. *Sed præter unum Dipondium, quo destinaveramus Cicer, lupinosque mercari.* Et in Evangelio Lucæ 12. *Nonne duos passeres veneunt Dipondio?* Ponitur plerumque, ut visum est, pro pecuniola modici pretii: ejusque valor fuit quinctæ partis Denarii, ac proinde Julii. Mutato tamen Denario, necesse fuit etiam mutari *Dipondium*, quare cum Denarius sexdecim Assibus constaret, oportuit *Dipondium* habuisse tres Asses, & quinctam ejus partem. At vero Denario ex duodenis assibus confecto, oportuit, ut *Dipondius* esset, quincta pars Denarii, fuisse duorum Assium, & tertiæ partis ejusdem, ac minimæ alterius portionis.

DRACHMA celeberrimus Atheniensium Argenteus nummus pondere Drachinali, hoc est octavæ partis uncia, ut nomen ipsum sonat. Nihil frequentius *Drachmæ* nomine apud Græcos, Latinosque. Meminit illius Xenophon, in 1. Helenicon. ubi habet: *Drachmam Atticam.* Idem Thucidid. lib. 3. Belli Pelopon. Plutarchus, Dio, Zonaras, & Terent. in Andr.

Vix Drachmis obsonatus est decem.

Sic etiam in Evang. Matth. *Qua mulier habens Drachmas decem.*

C

Drachmæ

Drachma Atticæ valor idem habetur cum pretio Denarii, ac Julii, ut dictum est, traditque Bud. lib. 5. de Asse, aliique communiter. Fuit etiam *Drachma* Aurea Attica: quæ decem argenteos continebat, ut colligit idem Bud, ac proinde Aureo Italico par erat. Fuerunt etiam aliæ *Drachmæ* præter Atticam, ut Hebraica, Alexandrina, Æginetica, de quibus agetur V. *Talentum*. A *Drachma* fit *Didrachma*, quæ erat moneta duarum *Drachmarum*, alio etiam nomine dicta *Siciliquus*, nam *Siciliquus* est duarum *Drachmarum* pondus, sive quarta pars uncia, ut ait Priscianus lib. de Pond. & Mensuris, iis versibus:

*Drachmam si gemines, aderit quem dicier
audis*

Siciliquus - - -

Fit etiam *Tetracina*, & *Tetradrachmum*, Moneta Quatuor *Drachmarum*, ac eadem proinde cum Siclo, seu Statere Hebraico. *Didrachma* vero Hebraicum habuit quatuor *Drachmas* Atticas: *Tetradrachmum* vero octo, siquidem *Drachma* Hebraica fuit duplo major Attica: ut in confesso est apud omnes, qui scripserunt de Ponderibus, ac Mensuris.

MINA, & *Mna* per Syncopen, idem apud Græcos valet, quod apud Latinos libra, & Pondo

Pondo. *Mina* Attica prius habebat Drachmas septuaginta tres. Verum Solon constituit, referente Plutarcho in Solone, ut deinceps esset Drachmarum centum. Et Plinium lib. 21. c. 34. *Mna*, inquit, *quam nostri Minam vocant*, pendet Drachmas Atticas centum; qua propter oportuit *Minam* Atticam fuisse Romana libra majorem semiuncia; nam, cum Drachma sit octava pars unciae, octies duodecim efficiunt nonaginta sex; ac supersunt quatuor Drachmae, quae semiunciam efficiunt. Verum communiter apud Authores utraque libra pro eodem habita, & centum Drachmae centum Denariis aequatae, ut etiam vidimus. *Mina* alia fuit argentea: cujus meminit Plautus:

Probat argentei sexaginta Mina.

Alia aurea, cujus idem etiam mentionem facit in Mil. Glor.

Ergo Des Minam aurei nobis.

Verum tam Aurea, quam argentea centum Drachmis constitit: illa Aureis, hoc est centum Aureis nostratibus, siquidem Drachma aurea decem argenteas continebat, ut dictum est: haec vero Argenteis, ac proinde Juliis totidem aureis nostratibus decem: ut ex dictis constat.

C 2

Mina

Mina Hebraica fuit duplo major Attica, ac præterea eam superavit Drachmis quadraginta. Nam cum sexaginta Sicli *Minam* constituerent, ut habetur Ezechiel. 45. *viginti Sicli, & viginti quinque, & quindecim Sicli* (ipsi sunt 60. Sicli) *Minam faciunt*. Ut Siclus autem esset Tetradrachmus, oportuit *Minam* Hebraicam habuisse Drachmas Atticas 240. Ex his *Minis* sexaginta Siclorum, quinquaginta constituebant Talentum Hebraicum, quæ Atticis 120. æquivalebant, ut ait Cœnalis: siquidem, ut probat Villalpandus, & ex eo refert Pineda lib. 5. de rebus Solon. *Talentum Hebraicum habuit Siclos ter mille, Drachmas duodecim mille, Minas*, de Atticis intellige, *centum viginti quinque*. Quinquagies autem 240. efficiunt 12000. quarum Drachmarum numerum 120. *Minas* Atticas efficiunt, adeoque Talentum Hebraicum fuit duplo majus Attico.

Notandum cum Villaprando, Maldonato, Cornelio à Lapide, & Rabbi David, ex hoc loco Ezechielis colligi, fuisse apud Hebræos quadruplicem *Minam*. Unam Siclorum 15. aliam 20. Tertiam 25. Quartam vero, quæ has omnes comprehenderet, 60. Easque omnes sine ullo discrimine *Minas*, & *Mnas* appella-

tas

tas in sacris literis: quæ observatio necessaria est ad justam æstimationem tenendam aliquorum ponderum Sacræ Scripturæ, quæ per *Minas* efferuntur, quæque si accipiantur secundum *Minam* sexaginta Siclorum, videntur omnino incredibilia. Sic 3. Regum 10. habetur, Salomonem fecisse stipatoribus suis peltas, quarum singulæ vestiebantur trecentis *Minis* auri: quem locum si de *Minis* sexaginta Siclorum intelligas, erit onus etiam valentissimis importabile. At si de minori 15. aut 20. Siclorum, vel etiam 25. accipias, robusti militis pondus habebitur. Ceterum eas peltas constitisse *Minis* trecentis, viginti Siclorum contendunt Villalp. & Cornel. Siquidem dicit Scriptura in eas peltas, quæ fuerunt trecentæ numero, insumpta sexcenta sexaginta sex talenta. Videatur Villalp. to. 2. lib. 5. disput. 3. c. 55. & Pineda lib. 5. c. 6. de rebus Salom. Qui etiam notat eo cap. 6. §. 8. n. II. & 12. interdum *Minæ* nomine, Siclum in sacris Scripturis accipi; siquidem peltæ istæ, quæ in Regum historia dicuntur conflatae ex *Minis* auri 300. 2. Paralip. 9. dicuntur compactæ *Aureis*, hoc est, Siclis trecentis. Quæ sententia erit etiam tolerabilior, atque ita singulæ peltæ habuerunt uncias auri 150. siquidem

dem Siclus semunciam auri pendat, cum quatuor Drachmis aureis constet, quarum octo unciam constituunt, ut dictum est.

Fuit etiam *Mina* Alexandrina, Babylonica, Æginetica, & aliæ, de quibus dicetur V. Talentum.

MINVTVM, ut nomen ipsum sonat, fuit Moneta minimi pretii: de eo dicitur Marc. 12. *duo minuta, quod est quadrans*, quibus ostenditur minuti valor; nam si duo minuta Quadrantem Assis efficiunt, ergo minutum habet valorem dimidii Quadrantis: quo non pertingit ad pretium integri quatrini Lucensis, ut consideranti patebit. Nam si As est decima, aut sexdecima, aut duodecima pars Julii, quid erit octava pars ejusdem Assis?

NVMVS, & *Nummus* generatim de omni pecuniarum genere dicitur, ducta voce vocabulo *Numo*, hoc est, à *Lege*, quod pecunia legibus sit constituta, ut ex Arist. jam diximus. Verum apud Latinos idem valet, ac Sestertium. Cicer. pro Rabir. *Quis est tanto populo, qui bona Rabirii Posthumi Nummo Sestertio, sibi addici velit?* Et Vitruvius lib. 1. cap. 4. *Nummo sestertio singulis Municipibus mancipio dedit.* De ejus valore vide V. Sextertius.

OBOLVS, fuit Nummus, tam Græcis, quam

quam Hebræis usitatus: ideo dictus hoc nomine, ut placet Photio apud Coelium lib. 10. cap. 2. quod Obelisci imaginem præferret. *Obolus* Atticus fuit sexta pars Drachmæ, ut ait Eustatius apud eundem Coelium loc. cit. nec non Vitruvius lib. 3. c. 1. ac proinde valore sextæ partis Julii. At vero *Obolus* Hebraicus fuit vigesima pars Sicli, ut habetur Exod. 20. ubi dicitur: *Siclus viginti obolos habet*. Atqui cum Siclus, ut dictum est, quatuor Drachmis constiterit, sequitur *Obolum* Hebraicum fuisse majorem Attico, utpote quinta pars Drachmæ, cum ille sit sexta. *Obolus* Atticus dictus est etiam *Semiscrupulus*, siquidem duo *Oboli* scrupulum efficiunt, ac proinde Drachma tres habet scrupulos, ut scribit Budæus.

PHILIPPUS, seu *Philippæus*, qui, & *Stater Macedonicus*, fuit Aureus Nummus à Philippo Alexandri Magni Patre percussus, ab eoque dictus *Philippus*, seu *Philippæus*, ut Diodorus est author apud Coelium lib. 10. c. 2. & Jul. Pollux, lib. 9. 6. Meminit hujus nummi Livius lib. 34. ait enim de Quintii triumpho loquens: *Et Philippæi nummi aurei quatuordecim millia quingenti quatuordecim*. & Horat. lib. 2. Epist. 1.

Rettulit acceptos regale Numisma Philippos

C 4

&

& Plaut. in Bacchide

Mille ducentos Philippos attulimus aureos
 ad quem locum ait Lambin. *Valebat autem*
Nummus Philippæus aureus duos circiter au-
reos Gallicos, quod ego ex uno nuper cognovi,
quod mihi ostendit Clemens Teveninus. Ex
 quibus *Philippæi* Nummi valor deprehendi-
 tur, quem fuisse eundem cum valore Darici
 Stateris, Scriptores consentiunt. Budæus
 lib. 4. de Asse, ac proinde *Philippæus* habuit
 Drachmas viginti; qui sunt duo aurei no-
 strates.

PONDO; idem sonat, ac As, & Libra. Est
 autem libra notissimum ponderis genus, par-
 tibus duodecim constans, quæ Unciæ appel-
 lantur. Magna est inter Authores circa pon-
 dus librarum controversia; nobis sufficiat
 Romanæ, ac Græcæ pondus statuere ad intel-
 lectum Scriptorum utriusque linguæ. Asse-
 ro igitur Libram Romanam duodecim unciis
 constituisse, quæ Libram nostratam Romanam
 modernam conficiunt, omnino respondentibus.
 Cujus veritatis illud ineluctabile argu-
 mentum est, à Villapando, & Alcasario alla-
 tum, extare adhuc Romæ apud Farnesios Ve-
 teres Congios, in quibus inscriptum est: *Men-*
sura exacta in Capitolio pondo decem: quorum

uno

uno pluviali aqua repleto, & ad Libram subtilissime examinato coram Luca Pæto, inventum, eum fuisse ponderis Unciarum nostrarum centum viginti, quæ sunt libræ nostrates decem. Libra autem Græca fere par Romanæ fuit, una tantum semuncia major: siquidem octo Drachmæ Romanam Unciam conficiebant, Libram vero Drachmæ 96. At vero Mina Attica 100. Drachmis constabat, ac proinde quatuor Drachmis majorem fuisse oportuit. Verum tamen est pro eodem utramque Libram habitam: ac ejusdem momenti centum Drachmas, ac centum Denarios Consulares existimatos.

Fuit autem tanta apud Veteres servandi ponderum justa momenta Religio, ut Romanica in Capitolio asservarint: Justinianus vero mensuras, & pondera in sacratissima cujusque Urbis Ecclesia custodiri mandaverit, qua de re legendi Lucas Pætus fol. 14. & Mariana c. 24. quem morem à Judæis haustum non dubitamus, cum 1. Paralip. c. 23. legamus *Sacerdotes prepositos super omne pondus, atque mensuram.* Quod intelligendum est, cum in scripturis dicitur aliquid examinatum pondere Sanctuarii. Non quia pondera sacra majora essent Laicis, ut quidam perperam voluerunt, sed quia in Templo justissimi-

ma asservabantur pondera; atque adeo idem est pondere Sanctuarii, ac justo, & exacto pondere, ut observat Alcasar. Prop. II. Qua diligentia Avaritiæ fraudibus cautum voluerunt, ne scilicet in hominum cupidorum potestate esset rerum pondera, & mensuras invertere. Unde etiam hoc tempore pondera, mensuræque custodiuntur in publico adversus privatorum calumnias.

Quando autem sermonem de Libra instituimus, non injucundum Juveni futurum putavi, si summatim rerum gravium inter se comparationem a Villapando t. 3. p. 2. lib. I. c. 7. prop. 16. subtilissime, ac diligentissime, ante oculos præponere; quod etiam ex eodem Villap. præstiterunt Alcas, & Cornelius de Pond. & Mens. Sumatur igitur Vas, quod capiat decem uncias, aquæ, vini, & aceti, hæc enim tria æqualis ponderis æstimantur: idem vas capiet olei uncias novem: mellis quindécim: stanni septuaginta quinque: ferri octoginta $\frac{12}{87}$ Æris Cuprei nonaginta unam: argenti centum quatuor: plumbi centum sexdecim, & med. argenti vivi centum quinquaginta: auri octoginta sex, & med. Quamquam hæc non ita exacte teneri possint, cum pro raritate, & densitate majori, vel minori

ejus.

eiusdem metalli, vel liquoris, dari possit ponderis inæqualitas: nam ut ait Fannius

*Nec mersi puteis latices, nec fonte perenni
Manantes par pondus habent, non denique
vina.*

licet Plin. l. 31. c. 3. asserat aquas: *nullo fere ponderis momento inter se distare*: ac Villalpandus loc. cit. dicat: *discrimen aquarum in pondere à stomacho discerni, non à trutina.* Quomodo autem deprehendi possit excessus iste liquorum ad invicem absque eo quod in Statera penderentur, curiosè docent ex Archimede Villalpandus in Ezechielem, Marinus Ghetaldus in Archimede promotus, Joseph Blancanus in Sphæra lib. 7. c. 6. & Ricciolius lib. 2. cap. 5. Almagesti Novi, hoc pacto. Cum enim gravia descendant liquidis immersa magis, vel minus, secundum majorem, vel minorem densitatem, gravitatemque liquoris; primum ad Libram expendatur aliquod pondus, puta unciarum duodecim, hoc igitur primum in aëre appensum, repertumque pondere unciarum duodecim rursum pondetur non in aëre, sed in aqua, deinde vino, mox in oleo, tum in melle, & quot unciis minus deprehendetur pondus illud diversis liquoribus immersum, tot unciis gravior erit altero liquor

quor ille in pari quantitate. Nam si ex. gr. pondus illud vasi aquæ immersum erit unciarum 8. vini autem in eodem vase positum 7. vinum ponderabit uncia minus aqua: repleatur idem vas oleo, si pondus immersum erit unciarum 10. oleum erit aqua levius unciis duabus, & sic deinceps.

QUADRANS, ut jam prædictum erat, quarta pars Assis, pendens paulo amplius Quatrino Lucensi, ut diximus. V. *Minutum*; & ex comparatione denarii Romani, cujus *Quadrans* erat pars vel Quadragesima, dum Asses librales erant; vel sexagesima quarta, dum Unciales; vel quadragesima octava, dum Denarius habebat asses duodecim, aperte colligitur. Hoc nummo persolvebatur pretium balneatoribus in Thermis publicis: unde Horatius

- - - - *Quadrante lavari:*

& Martialis

De nostro Mathe centies lavetur.

Siquidem præcursoribus, & salutatoribus, è quibus Matho ille, dabatur sportula centum Quadrantium: unde idem alibi

*Centum miselli jam valet Quadrantes,
Anteambulonis congiarium lasi.*

SCRU.

SCRVPVLVS tertia pars Drachmæ, five uncia pars vigesima quarta, ponitur pro minima pecuniæ portione; unde Valer. Maxim. lib. 4. *eadem gens nulum ante scrupulum habuit.* Et Cicer. ad. Attic. lib. 4. Epist 86. *Neque argenti scrupulum esse ullum in illa Insula.*

SEXTERTIVS celeberrimus Romanorum Argenteus Nummus, quippe eo omnes pecuniariæ summæ taxatæ. Nihil eo apud Latinos Scriptores frequentius. Tacitus lib. I. Annal. *Prætoriarum cohortium militibus singula nummum millia: Legionariis autem cohortibus Civium Rom. trecenos Nummos viritim dedit.* Idem autem cum Sextertio Nummum fuisse supra ostendimus. Et lib. I. Hist. *Bis, & vicies millies sextertium largitionibus Nero effuderat.* Ipsi sunt quinquaginta quinque milliones, inquit ad eum locum Lipsius: & ex pretio, quod mox dicemus, supputanti liquebit. Mitto alia Authorum loca, Suetonii, Livii, Ciceronis, & aliorum, quæ vel pueris sexennibus in manu sunt. *Sextertius* fuit quarta pars Denarii Romani, dictusque est hoc nomine, quasi *Semistertius*, quod nempe ab initio, cum Denarius decem Assibus constabat, contineret duos Asses, & semissem tertii. Rem totam aperit Vitruvius

VIVS

vius lib. 5. c. 1. *Etiamque quartam eius* (denarii scilicet) *partem, quod efficiebatur ex duobus Assibus, & tertio semisse, sextertium vocaverunt.* Fuisse autem *Sextertium* quartam Denarii partem, inde etiam evidenter liquet, quod apud Tacitum, ut supra vidimus, idem sunt *centum Nummi*, ac apud Suetonium *Aureus*. Oportuit ergo Nummum fuisse partem quartam Denarii, cum Aureus constaret Denariis viginti quinque. Constabat etiam ex Plinio lib. 33. cap. 3. fuisse *Sextertium* quartam partem Denarii: nam cum dixisset Denarium ex Decussi factum Decussissexim, addit: *placuitque Sextertium quatuor Assibus aestimari,* ut scilicet *Sextertium* valorem suum retineret, essetque, ut antea, quarta pars Denarii, quatuor enim est quarta pars sexdecim. Ex quibus habetur Sextertii pretium fuisse quartam Julii partem, nempe undecim quatrinos Lucenses: Duas Cratias Florentinas: duos Bajocchos Romanos, & semissem. Signantur autem, ut patet apud Scriptores *Sextertii*, hac nota, *H-S. Tacit. lib. 12. Annal. Pallanti Prætoris insignia, & centies quinquagies H-S.* Quod etiam exprimitur in veteri Inscriptio-
ne, cujus etiam meminit Plinius lib. 8. Epist. 5. ubi legitur: **ET CENTIES H-S QUIN-
QUA-**

QUAGIES, & pasſim apud Scriptores hæ notæ occurrunt. Quoties autem huic voci Sextertium H-S, adſcribitur numerale nomen, Decies, Centies, Millies, &c. ſubintelliguntur ſemper, ac ſupplenda ſunt centena millia. Ut autem in promptu ſit ſumma *Sextertiorum*, brevem Abacum appono.

Centum	H-S Aurei noſtr. 2. $\frac{1}{2}$
Mille	H-S Aurei noſtr. 25.
Decem millia	H-S Aurei noſtr. 250.
C. millia	H-S Aurei noſtr. 2500.
Decies	H-S Aurei noſtr. 25000.
Centies	H-S Aurei noſtr. 250000.
Millies	H-S Aurei noſtr. 2500000.

SEXTERTIVM neutro numero habuit ſeſtertios parvos mille, denarios centos viginti quinque: dictumque eſt hoc nomine, quod duas libras argenti, & Semisſem valeret. Colligitur evidenter pretium hujus monetæ, ſiquidem Authores diſcriminatim ponunt, exempli cauſa, *Dena Seſtertia* pro decem millibus ſeſtertium. Suetonius in Cæſare: *Ludis Laberius equus Romanus minimum ſuum egit, donatusque quingentis ſeſtertiis, & anulo, ſeſſum in quatuordecim ex Scæna per Orcheſtram tranſiit.* Atqui eandem rem ſic narrat Macrobius lib. 2, Saturn. *Laberium aſperæ liber-*
tatis

tatis equitem Romanum, Caesar quingentis millibus invitavit, &c. Ergo idem erant quingenta H-S, & Quingenta millia H-S. Licet etiam eandem veritatem ex Juvenali adnotare Sat. 14.

- - - - - *Mullum sex millibus erit,
Æquantem sane paribus sestertia libris.*

Neque enim mullus potuit esse pondere sex millium librarum. Fuit igitur librarum sex, æquavitque libris *Sestertia*, quia idem *Sestertia* sex quod sex mille *Sestertii*; qua de re videndus est Covarruv. cap. 4. de Numismatis.

Cum autem mille Nummi, sive *Sestertii*, ducentos quinquaginta denarios efficerent, siquidem sunt quarta pars denarii, consequenter *Sestertium*, utpote constans mille *Sestertiis*, valebat denarios CCL. ac proinde Julios totidem, nostrates vero aureos XXV. Ad summas ergo recte colligendas solerter Juvenis animadvertat: & cum legerit centum *Sestertia*, Dena *sestertia*, Vicena *sestertia*, & alia hujusmodi, sciat intelligenda esse Centum millia, Decem millia, Viginti millia *Sestertium*. Bud. de Asse. Quare cum apud nonnullos leget Senatorium Censum fuisse *Octingenta millia H-S*, quem tamen Augustus postea

ea ad duodecies H-S taxavit, ut Suet. in Aug. c. 41. apud alios vero reperiet eundem Censum fuisse *Octingenta sestertia*: quemadmodum etiam de Equestri censu continget, quem aliqui per quadringenta *Sestertia* efferunt, ut Plin. l. 33. c. 2. qui de Equestri dignitate loquens, *Hac de causa*, inquit, *constitutum*, ne cui jus id esset, nisi cui ingenuo ipsi, patri, avoque paterno *Sestertia quadringenta Census* fuisset: alii vero per quadringenta millia, ut alter Plin. lib. I. Epistolarum ait enim amicum alloquens: *Esse autem tibi centum millium censum* satis indicat, quod apud nos *Decurio* es. Igitur ut te non *Decurione* solum, verum etiam *Equite Romano* perfruamur, offero tibi ad implendas *Equitis facultates trecenta millia nummum*: pro eodem summas illas accipiat, & utrobique *Senatoris Romani Censum* computet viginti aureorum nostratium millia; secundum vero Augusti taxatione triginta millia: *Censum vero equitum aureorum nostratium decem millia.*

SICILIQVVS, five *Sicilicus*, idem cum *Didrachma*: vide *V. Didrachma*.

SICLVS, qui & *Sicel*, & *Scater*, Nummus Hebraicus quatuor Drachmarum Articarum valore, idem est cum *Argenteo*, ut jam copiose dictum.

D

dictum

dictum est. Euit etiam *Siclus* aureus duodecim *Siclorum* argenteorum pretio : quod manifeste colligitur ex historia emptionis Areæ Ornan per David factæ, quæ 2. Reg. cap. 24. sic exprimitur; *emit ergo David Aream, & boves argenti Siclis quinquaginta* : at vero eadem 1. Paralipom. cap. 21. sic effertur: *Dedit ergo David Ornan pro loco Siclos auri justissimi ponderis sexcentos*. Ubi monent Villalp. Alcafar. & Cornel. ut infra latius, primos illos *quinquaginta Siclos* de aureis intelligendos: *sexcentos* vero de argenteis: unde cum quinquaginta Sicli aurei, sexcentis argenteis æquivalerent, oportuit singulos Siclos aureos duodecim argenteorum *Siclorum* pretium habuisse. Ex quo etiam illud liquet, eo tempore aurum habuisse duodeclupam proportionem ad valorem argenti: quem excussem tradit etiam de sua ætate Plato in Hipparco prope finem. Quare pretium unius aurei *Sicli* fuit Juliorum 48; cum singuli *Sicli* argentei essent Tetradrachmis Atticis pares. Memorantur *Sicli* aurei Jud. 8. 25. *mille septingenti aurei sicli*. Et 3. Reg. 10. *Sexcentos auri Siclos dedit in laminas scuti unius*. Illud etiam notandum est, quoties in scripturis *Aureus* dicitur, ut 2. Paralip. 4. *de summa sexcentorum*
Aurco-

Aureorum, qui in singulis hastis expendebantur, subintelligendum esse Siclum, ut de Argentei appellatione monuimus.

Excogitarunt nonnulli sacrarum literarum Interpretes duplicem *Siclum*, *Sacrum*, & *Communem*. *Sacro* Rabbini tribuunt pretium viginti obolorum, *Communi* *Quadraginta*: Et contra vero *Pagninus* noster arbitratus est *sacrum* valere *Obolos Quadraginta*, *Communem* viginti. Verum hæc distinctio nec à *Philone*, nec à *Josepho*, aut *Hieronimo* cognita est, proinde passim rejicitur; revinciturque ex *Scriptura*, quæ tam *Sacro*, quam *Communi siclo* viginti *Obolos* tribuit. Nam *Ezech. 15.* ubi agitur de *siclo* *Vulgari* dicitur: *Siclus viginti obolos habet*: & *Exod. 30.* ubi de *Sacro*: *Dabit dimidium sicli juxta mensuram Templi*: *Siclus autem viginti obolos habet*. Ubi Nota, sermonem hic esse de *Obolis Hebraicis*: Nam *Siclus* habebat *obolos Atticos* viginti quatuor: siquidem *Obolus* est sexta pars *Drachmæ*, *Siclus* autem habet *Drachmas Atticas* quatuor.

SOLIDVS fuit aurea moneta sextam unciæ *Auri* partem pendens, unde & *Sextula* dictus, *Isidoro* teste. De aliis *solidorum* generibus, quæ multa, ac varia fuerunt, videantur

Budæus, & Cenalis. Illud ex Cassiodoro ad-
 verto, *solidum* Gothicis temporibus *Sex mil-
 lia Denariorum habuisse* lib. 1. ep. 10. Variet-
 rum. Quare videtur, quod veteribus Talen-
 tum, id posterioribus sæculis *Solidum* fuisse.

STATER, sic a Statera dictus, fuit Num-
 mus Hebraicus, tum aureus, tum argenteus.
 Meminit illius Sacra Scriptura pluribus in lo-
 cis 1. Reg. *Inventa est in manu mea quarta pars
 Stateris Argenti: & Invenies in ore ejus
 Staterem.* Fuit autem idem cum Siclo, ut
 jam dictum, ac proinde ejusdem valoris tam
 in auro, quam in argento.

Stateris etiam nomen habuere Aurei Per-
 sici, & Macedonici: illi appellati *Stateres Da-
 rici*, hi *Philippai*, & *Alexandrei*, ab eorum Re-
 gum imagine: de quorum pretio jam dictum,
 quod fuit Drachmarum Atticarum viginti;
 Juliorum totidem.

TALENTVM, maximum, ac celeberrimum in re Nummaria, tam sacris, quam Pro-
 phanis Scriptoribus memoratum, non tam
 Moneta dicendum est, quam ingens pecunia-
 rum acervus. Fuit autem, ut magnum, ita,
 & varium; tamen in hac varietate illud com-
 mune habuerunt omnia *Talenta*, ut observat
 Alcasar, ex Africano, & Polluce, quod consti-
 terunt

terunt sex millibus Drachmarum sui generis ;
nempe Atticum Atticis, Hebraicum Hebrai-
cis, &c. Memorantur autem *Talenta Atti-*
ca, Hebraica, Alexandrina, Æginetica, Ægy-
ptia, Babylonica, Euboica, Syracusana, Rhodia,
de quibus breviter dicendum est.

Talentum Atticum, sic dictum, quod eo
Athenienses utebantur. Meminit illius Cic. 5.
Tuscul. *Cum Legati ab Alexandro quinquagin-*
taei Talenta attulissent, quæ erat pecunia tem-
poribus illis, Athenis præsertim, maxima. Va-
lor ipsius fuit Minarum Atticarum sexaginta,
siquidem constabat Drachmis Atticis sex mil-
le; singulæ autem Minæ centum Drachmas
habent, ut jam dictum. Quibus addo aucto-
ritatem Diodori apud Suidam V. *Talentum,*
ubi ait: *Talentum sexaginta minas, Mina*
centum Drachmas, Drachma sex Obolos, Obo-
lus sex Æreos, æreus, septem minuta continet.

Idem *Talenti Attici* valor colligitur ex
Plin. lib. 35. cap. II. *Talentum Atticum XVI.*
taxat *Marcus Varro* hoc est, ut interpretatur
Bud. l. 4. de *Asse, Denariis* (id enim significat
numeralis nota \overline{X} . quæ etiam in Denariis ve-
tustis, qui adhuc supersunt, ad eorum valorem
indicandum, cernitur) sex mille; idem enim

D 3

Drach-

Drachina, & Denarius. Valor ergo *Talentum Attici* Juliorum nostrorum sex mille, Aureorum vero sexcentum.

Fuit etiam secundum quosdam aliud *Atticum Talentum*, quod à Scriptoribus appellatur *Magnum*, unde Plaut. in *Mostell.*

Sex Talenta magna argenti.

Et Virg. 5.

Argenti magnum dat ferre Talentum.

Quod dicunt, ut Cerda in hunc Virgiliti locum, fuisse minarum Atticarum octoginta, Drachmarum octo millium. Verum hoc *magnum Talentum* non fuisse majus sexaginta minis Atticis, evidenter colligitur ex Plauto l. c. ut bene notat Lambinus. Nam cum dicatur ibi domum quandam emptum duobus *Talentis magnis*: & Venditori jam datas *quadraginta minas*: subjungitur, ut tota pretii summa conficiatur restare, *octoginta minas*, quæ si cum quadraginta jam solutis componantur, centum viginti minas conficiunt; hoc est *Talenta Attica* duo: idem ergo *Talentum Atticum*, & *Talentum Magnum*. Quamquam, & his minime obstantibus, adhuc affirmari possit *Talentum Magnum* habuisse Minas quidem sexaginta, verum Minas magnas,

gnas,

gnas, nempe duplo majores communi: quae enim *Talentum*, tales & Minæ, ex quibus illud componebatur: sed hoc *Alexandrinum* potius, & *Hebraicum*, quam *Atticum* fuit. Ideo quotiescumque in libris Græcorum, aut Latinorum reperitur *Talentum* sine alia additione, nisi quid aliud ex rerum serie occurrat, pro *Attico* intelligendum est, Minarum argenti sexaginta, Drachmarum Atticarum sex mille.

Talentum Atticum aureum, quale fuerit, licet ex dictis colligere: nam si quodlibet *Talentum* sexaginta Minis constabat, oportuit habuisse sexaginta Minas aureas, Drachmas aureas sex mille, ac proinde totidem nostrates aureos. Quod idem de aliis *Talents* proportionem dicendum erit, Minis argenteis in aureas commutatis; Drachmisque similiter, ex argenteis in aureas conversis.

Talentum Hebraicum tam aureum, quam argenteum, duplo majus Attico fuit. Et quidem unum hujusmodi dari *Talentum*, quod *Atticum* pondere duplicaret, authores sunt Vitruvius, Dionys. Halicarn. Suidas, & Hesychius, apud Marianam cap. 7. de Mens. & Ponder. Hujus autem generis fuisse *Talentum*, quo utuntur Sacrae Scripturae, testatur Josephus,

phus, qui affirmat *Talentum* Scripturæ pendere Minas centum viginti, ut emendat Alcasar. Atticas scilicet, nam Hebraicas habuit 50. ut dictum est in V. Mina: deinde universi sacri Interpretes ad cap. 18. Exodi colligunt *Talentum* fuisse Siclorum trium millium: atqui Siclus Tetradrachmus fuit, ac proinde *Talentum* oportuit fuisse Drachmarum duodecim millium, Attico videlicet duplum. sic Villalp. tom. 3. in Ezechiel. Stanisl. opusc. de Siclo. Cornel. in cap. 18. Exod. Alcasar. de Mens. & Pond. Proposit. 21. *Talentum* ergo *Hebraicum argenteum*, siquidem habuit Drachmas duodecim mille, fuit valoris Aureorum nostratium mille ducentorum. *Aureum* vero, cum totidem Drachmis aureis constiterit, Aureos nostrates valuisse oportebit duodecim mille.

Pro colligendis summis pecuniariis Sacrae Scripturæ, notandum est cum Alcasario l. c. Proposit. 22. Sæpe in sacris Literis Auream pecuniam pro argentea poni: ita ut idem sit, x Exempli causa, decem Auri *Talenta*, ac decem *Talenta* argenti auro appensa: hoc est tanta auri summa, quanta conficiat Argenti *Talenta* decem, ut si quis dicat se habere trecentos Asses aureos, significet se habere Aureum

reum

reum Italicum, vulgo *Doppia d' Italia*, cujus pretium est triginta Juliorum, qui conficiunt trecentos Asses, seu *Bajocchos*: habet igitur hic trecentos Asses aureos in æstimatione, & pretio, non in materia. Colligitur apertissime hæc Sacrae Scripturae locis rem eandem narrantibus: nam ubi 2. Reg. cap. 24. dicitur: *Emit ergo David aream, & boves argenti Siclis quinquaginta*, idem factum sic exprimitur 1. Paralipom. 21. *dedit ergo David Ornan pro loco, Siclos aurei justissimi ponderis sexcentos*; nam, ut hæc duo Scripturae loca sibi consentiant, oportet fateri Sacram Scripturam valori sexcentorum argentorum Siclorum in auro tribuisse appellationem sexcentorum auri Siclorum: & illos Siclos quinquaginta, qui in sacra Regum Historia memorantur, in libris Paralipomenon elata esse per Siclos sexcentos: siquidem quinquaginta aurei Sichi, valent sexcentos Siclos argenteos: Ut Alcazar, loc. cit. & Villalp. tom. 3. in Ezech. Quod cum ita sit, valde minuuntur summae quædam incredibiles, quas nonnulli ex sacris Literis, præcipue computando divitias Salomonis collegerunt: si illa tot *Aureorum Talentorum* millia moderata supputatione leniamus, ea ad totidem *Talenta argenti* in au-

ro revocando : unde opes à Davide relictæ Salomoni ad Templum ædificandum à maxima illa, & incredibili summa millionum bis mille quadringentorum, revocarentur ad summam ingentem quidem, sed tamen longe minorem centum viginti quatuor millionum. Videatur Alcazar. loc. cit. & Cornel. de Mens. & Pond. qui tamen dicit aliquid plus à Sacra Scriptura requiri.

Talentum Alexandrinum fuit duplo majus Attico, ac proinde habuit Minas Atticas centum viginti, Drachmas duodecim mille: fuitque par Hebraico. Fuisse autem hujusmodi colligitur manifeste: nam Septuaginta Interpretes, qui in urbe Alexandrina Sacram Scripturam in Græcam linguam transtulerunt, ut etiam supra observavimus, Siclo qui fuit quatuor Drachmarum Atticarum, nomen didrachmi tribuunt, in quo verisimile est, eos sequutos usum Regionis, in qua scribebant: ubi oportuit viguisse Drachmas magnas, nempe Attica duplas, ac proinde Minam itidem magnam, & *Talentum* Minæ par: siquidem si Drachma Alexandrina fuit Siclo par; Drachma vero est pars centesima, Mina autem pars *Talenti* sexagesima, oportuit & *Talentum* Alexandrinum fuisse Minarum Atticarum

carum centum viginti, Drachmarum Atticarum duodecim mille: & Aureorum nostratium mille ducentorum. Quin Festus aperte tradit *Talentum Alexandrinum* constituisse Denariis duodecim millibus, ipsæ sunt Drachmæ Atticæ totidem. Videatur Alcazar. Proposit. 19. qui refert ad *Talentum Alexandrinum* ea, quæ Talento magno scribuntur à Vitruvio, Dionysio Halicar. Hesychio, & Suida. *Talentum Ægineticum*, ab incolis Ægine Jonii maris Insulæ dictum, habuit, secundum *Talenti* legem, Drachmas Ægineticas, quas Athenienses crassas appellabant, ut scribit Bud. lib. 4. de Asse, sex mille, Atticas decem mille: siquidem Drachma Æginetica, ut omnes consentiunt apud Mariana c. 7. de Pond. & Men. pendebat decem obolos Atticos, cum Attica sex obolis constaret; ac proinde erat Attica major $\frac{2}{3}$; unde sequitur fuisse valoris nostratium Aureorum mille.

Talentum Ægyptium, ut Plin. lib. 3. ex Varone tradit, pendebat octoginta pondo: igitur fuit valoris octoginta Minarum Atticarum; illæ enim Romanæ libræ pares habitæ, Drachmarum Atticarum octomillium, Aureorum nostratium octingentorum. Meminit *Ægyptii Talenti* Appian. in Proem. Hist. Libycæ,

Libycæ, ubi summam Romanæ potentia, ut erat illa ætate, nempe Hadriano Principe, recensens ait: illos habuisse pecunias in usus bellicos comparatas *ad septuaginta quinque millia Talentorum Ægyptiorum*, qui sunt Aureorum nostratium milliones centum viginti, si hæc *Talenta* erant Argentea; si vero Aurea, milliones sexcentos, ut computat Perer. lib. 8. comment. in Daniel. Siquidem cum *Talentum* quodlibet Drachmas Aureas haberet octomille, totidem Aureos nostrates pendebat. Septuagies autem quinquies octies millies efficiunt sexcentos Aureorum milliones, ut computanti patebit. Vero similis autem est Romanam potentiam non ignorantibus de Aureis *Talents* dici: nam & ita magis cæteris aliis, quæ Appianus ibi narrat, nempe tunc temporis habuisse Romanos ducenta millia peditum, quadraginta millia equitum, trecentos Elephantos, tria millia currum, armorum in supplementum trecenta millia, Navium duo millia, Triremes mille, & quingentas, magnas vero Naves proris, puppibusque aureis in ostentationem Romanæ Majestatis, & usum Imperatorum octoginta, cum navalibus instrumentis ad armandum Navium numerum duplo majorem, his
inquam

inquam magis numerus ille sexcentorum
millionum consentit: quæ parergi loco sint
dicta.

Talentum Babylonium, ut scribit Herodo-
tus lib. 3. constitit Minis Euboicis septuagin-
ta. Cum autem Mina Euboica sit minor At-
tica: nam *Talentum Euboicum*, ut inquit Fe-
stus, valet *Denarios Romanos quater mille*, ac
proinde Minas Atticas quadraginta; sequitur
septuaginta Minas Euboicas idem fuisse cum
Minis Atticis quadraginta sex, & $\frac{1}{6}$, hoc est
unciis duabus, seu Drachmis sexdecim per re-
gulam auream trium. Unde *Talentum Baby-
lonium* fuisse convincitur valoris Drachma-
rum Atticarum quatuor millium sexcenta-
rum sexdecim: Aureorum vero nostratum
quadringentorum sexaginta unius, ac $\frac{6}{10}$. Hu-
jus Talenti pondere statuisse Darium Hystas-
pis Regem Persarum, ut à populis qui argen-
tum penderere regio debebant Ærario, tributa
solverentur, tradit idem Herodotus loc. cit.
qui etiam ait, eum Regem illo nomine male
audisse, appellatumque Capelum, hoc est In-
sitorem, sive Mercatorem.

Talentum Euboicum, ut jam dictum est, va-
lebat Denarios quater mille: proinde Aureos
nostrates quadringentos. Meminit præter
Hero-

Herodotum lib. 3. *Talenti Euboici* etiam Livius lib. 37. ubi ait mulctam a Romanis Antiocho dictam *quindecim millia Talentum Euboicorum*.

Talentum Syracusanum, quo Syracusani videlicet utebantur, secundum nonnullos habuit uncias Romanas trecentas septuaginta quinque. Suidas vero V. *Talentum*, ait: *Talentum* quo olim Siculi utebantur habuisse Minas Atticas viginti quatuor; illud vero quo suo tempore utebantur habuisse duodecim. Unde primum valebat Drachmis Atticis duabus mille, & quadrigentis: secundum mille ducentis.

Talentum Rhodium sic appellatum, quod in usu esset apud Rhodios, quod etiam Cistophorum dictum est, quod nummis Cistophoris computaretur, habuit Minas Rhodias sexaginta, Atticas vero secundum Cenalem Minas quadraginta quinque, Drachmas quater milla quingenta, Denarios Romanos totidem.

Quod autem de *Talentiis Argenteis* dictum est, idem de *Aureis* dicendum: singula nempe constitisse sexaginta Minis aureis sui generis, Attica videlicet Atticis, Æginetica Ægineticis, & sic de cæteris: Drachmis vero

vero sex millibus, cum singulæ Minæ Drachmas centum contineant: quod & superius præfati sumus.

TERVNCIVS Nummus Romanus, sic dictus, quod eo tempore, quo Assis libralis erat, tres uncias contineret, ac proinde quarta pars illius esset: unde & *Quadrans* etiam appellatus. Immutato tamen pondere Assis, & ipsum diminutum oportuit: retinuit tamen, ut quarta esset Assis portio. Ponitur pro pecunia minimi pretii. Cic. lib. 3. de Finib. *ut in pecuniis*, inquit, *Crassi Teruntii accessio*: & Plaut. in Captiv.

Neque ridiculos jam Teruncii faciunt.

Pretium ipsius est quartæ partis *Bajocchi* Romani, nempe unius quatrini, & quartæ partis ejusdem.

TETRACINA idem cum *Tetradrachmo*.

TETRADRACHMVS Monetæ Atticæ, atque Hebraicæ nomen, sic dictum, quod quatuor Drachmas penderet, *Atticus* quatuor Atticas, *Hebraicus* quatuor Hebraicas duplo Atticis majores. *Atticus* valebat quatuor Denarios Romanos. Variat tamen Livius lib. 34. qui ait *Tetradrachmi* pretium esse trium fere Denariorum: *signati argenti octoginta quatuor millia fuere Atticorum, Tetradrach-*

drach-

drachnum vocant ; trium fere Denariorum in singulis argenti est pondus. Forte mendum irrepsit, & nota una numeralis detracta, cum prius diceret *III. fere Denariorum*: hoc enim verum est, nam, ut supra vidimus, Denarius major fuit Drachma parte septima: unde quatuor Drachmas oportuit excessisse tres Denarios, & fere ad quatuor accessisse. Verum, ut jam notavimus, pro eodem habiti Denarius, & Drachma.

VICTORIATVS Nummus Romanus, de quo sic Plinius lib. 33. c. 3. *Qui nunc Victoriatus appellatur, Lege Clodia percussus est. Antea enim hic Nummus ex Illyrico advectus mercis loco habebatur. Est autem signatus Victoria, & inde nomen.* Ubi notandum est, obiter posse Nummos loco mercis distrahi, quemadmodum his temporibus fieri videmus in Argenteis Denariis Gallicis, qui ob Regis Ludovici imaginem appellantur *Luigini*, quos magno compendio apud Turcas vendunt Mercatores: cum barbari illa gens ex eis torques foeminis intexere, equorumque phaleris, loco bullarum infigere gaudeat. Meminit Nummi Victoriati Quintilian. lib. 6. c. 4. *dicente, inquit, quodam Victoriato se uno in Sicilia quinque pedes longam murenam emisse,*
Tullius

Tullius quoque in oratione pro Fontejo, & Livius lib. 41. de C. Claudii triumpho loquens, Tulit, inquit, in eo triumpho Denarium CCCVII millia, & Victoriatum LXXXV millia DCCII. ex quibus patet Victoriatos fuisse diversos à Denariis. Quis autem fuerit eorum valor; Cœnalis aut fuisse Assium quinque; idemque proinde Victoriatum extitisse cum Quinario; ac propterea dimidium Denarium valuisse, hœstrique Julii dimidium.

Hæc breviter dixisse sufficiat de Re Nummaria, quam initio præfati sumus incredibiliter controversam, ac proinde perplexam admodum, & obscuram. Nos expeditam rationem sequuti sumus omissis disputationibus; ita tamen, ut subinde argumenta inserta sint, nec quicquam sine magnorum Virorum auctoritate definitum. Quorum libros, ut eos, quibus à summo perlegere otium erit, operæ non pigebit; ita apud occupatos, & studiorum compendia, certa tamen & tuta quærentes, laboris nostri gratiam non dubito valuturam.

DE MENSURIS.

PARS SECUNDA.

Quoniam Ponderibus valde sunt affines Mensuræ, ideo usus obtinuit, ut eorum Tractatio conjungatur. Fecerunt hoc ex Antiquis quamplures, ut Galenus, Priscianus, Julius Pollux, Fanuus, & alii: ex Nuperis vero non minus multi eximia subtilitate, ut Villalpandus, Alcafarius, Cornelius, Mariana, Lucas Petus, Cenalis, & his omnibus antiquior Budæus in libris de Asse: quare ne ab eorum vestigiis aberremus, pauca etiam de Mensuris delibare visum est, tam de iis, quæ arida, & liquida; quam quæ longitudines, latitudinesque metiuntur, eodem ordine, quem agendo de Ponderibus servavimus.

*De Mensuris Liquidorum, &
Aridorum, &c.*

Illud in primis sciendum est, cum rerum pondus in pari quantitate molis pro ratione materiæ sit inæquale, mensuras omnes æstimandas esse secundum capacitatem aquæ, quam

quam continere possunt; quod idem de vino, & aceto dicendum est, quos liquores ejusdem fere esse ponderis experientia docuit: quare sive amphoram aqua impleam, sive frumento, sive farina, sive auro, quoad ambitum, & capacitatem tantumdem capiet, nempe pedem romanum cubicum, hoc est secundum omnes dimensiones, latitudinis, longitudinis, & profunditatis, aquæ, frumenti, farinæ, auri: sed inæqualis erit in pondere, secundum inæqualitatem ponderis materiæ, quæ secundum majorem, vel minorem raritatem, aut densitatem major est, vel minor. Unde vas, quod capiet libram aquæ, idem si auro impleatur continebat libras auri $18\frac{1}{4}$, hæc enim est proportio auri ad aquam, nempe $18\frac{1}{4}$ ad unum, & sic de cæteris pro portione. His generatim præmissis, jam singulares mensuras explicemus.

ACETABVLVM mensuræ genus, de qua Cato c. 108. de Re Rust. *Dimidium Acetabuli in caliculum novum indito*; & Plinius l. 21. c. 34. *Cum Acetabuli mensura dicitur, significat Hemine quartam partem*: erat autem Hemina, quæ & Cotyla, dimidium Sextarii, qui continet uncias aquæ viginti; consequenter Hemina continet decem, *Acetabulum vero cum*

E 2

sit

fit quarta pars Heminae, habebit aquae uncia
2. & med.

AMPHORA sic appellata, quod duas ansas
haberet, quo ferri facilius posset, celeberrima
est tam Romanorum, quam Graecorum Men-
sura. Meminit Amphorae Sacra Scriptura I.
Reg. 1. *Tribus modis farina, & Amphora vi-
ni, & Zach. 5. Haec est Amphora egrediens, &
Lucae 22. Amphoram aquae portans.* Apud
prophanos autem tam Graecos, quam Lati-
nos passim Amphora nominatur. Diosco-
rid. lib. 7. cap. 63. Plinius lib. 35. c. 12. *2. Co-
ponium invenimus damnatum, quia vini Am-
phoram dedisset dono ei, cujus suffragii latio
erat: & Cicero pro Fontejo ait, Titurium
Tholosa quaternos Denarios in singulas Am-
phoras portorii nomine exegisse: & Martial:
Amphora vigessis, modius datur ere qua-
terno.*

Amphora Romana fuit, ut Budaeus lib. 5. de
Asse, Cenalis, & caeteri omnes, qui de Mensu-
ris scripserant, vas per omnes sui partes longi-
tudinem Pedis Romani habens. Fiat enim
area quadrata per omnes partes habens Ro-
manum pedem; atque huic areae in altitudi-
nem pedis item Romani superponatur a qua-
tuor lateribus quadrata alia superficies, fiet Cu-
bus

bus ex omni sui parte Romanum pedem quadratum habens, qui si vacuus erit, ipsa est *Amphora Romana*, quam describimus. Hanc *Amphoræ* figuram expressit Fannius his versibus:

*Pes longo spatio, latoque notetur in anglo:
 Angulus ut par sit, quem claudit linea triplex,
 Quatuor ex quadris medium cingatur inane,
 Amphora fit cubus, quem ne violare liceret,
 Sacrare Jovi Tarpejo in monte Quirites.*

Quid autem in secundo carmine sit *linea triplex* exponit Bud. lib. 5, de Asse, nempe ait esse longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Ab hac autem Romani pedis quadratura, appellata est *Amphora Quadrantal*: unde Festus: *Quadrantal antiqui vocabant Amphoram, quod vas pedis quadrati octo & quadraginta Sextarios capit.* Per quæ planum fit, quid per illa significetur, quibus vinosam anum capit quidam apud Plautum in *Curcul.*

*modica est
 Capit Quadrantal,*

E 3

Hoc

Hoc est vini *Amphoram*. Itemque cujus capacitatis sit vas illud, quod parari jubet Cato c. 10. de Re Rust. *Abenum aliud, quod capiat Quadrantalia decem, nempe decem Amphoras.* Pedis autem Romani, ex cujus cubica quadratura constabit Amphora, hanc ex Luca Pæto lib. de Vet. Mensuris, ex Villalpando tom. 3. in Ezechiel. & Ricciolio tom. 1. lib. 2. cap. 7. Almag. Novi, mensuram accepimus, quæ in duobus Æneis Congiis Romæ in ædibus Farnesiorum impressa cernitur: ut longitudo A B hic descripta, sit ejus pars sexta, hoc est Romani pedis unciaæ duæ. Vid. fig. 1.

Hoc igitur vas ex Romano pede quaquaversus quadrato in morem Cubi, seu lusoriae tesserae excavatae, continebat libras Romanas aquæ octoginta; frumenti vero sexaginta, ut omnes conveniunt. Colligitur ex Festo, qui Plebiscitum antiquum in hæc verba refert: *Uti Quadrantal ad vini octoginta pondo fiet. Congius vini decem pondo is fiet. Sex Sextarii Congius fiet, vini duo de quinquaginta Sextarii Quadrantal fiet vini.* Et re experta cognitum est. Qua mensura constituta, facile cæterarum quoque Romanarum mensurarum capacitas deprehenditur: siquidem *Amphora* duabus Urnis constabat; Urna qua-

tuor

tuor Congiis: Congius Sextariis sex: Sextarius duabus Heminis, vel Cotylis; Quartariis quatuor, Acetabulis octo; Cyathis duodecim. Idem Culeus continebat Amphoras viginti; Medimnus duas; Modius tertia parte *Amphoræ* constabat: unde satis expedite habetur omnium Romanarum Mensurarum ratio: quam tamen perspicuitatis gratia explicatius exequemur.

Illud etiam scitu dignum est, quod evidenti ex Mathematica patet demonstratione: cum Pes Romanus Cubicus *Amphoram* capiat, nempe libras aquæ 80. si conficiatur Cubus, cujus latus duos habeat Pedes Romanos continebit octo *Amphoras*, libras vero aquæ 340. Si autem latus habeat tres Pedes, Vas continebit *Amphoras* 27. si quatuor, 64. si quinque, 125. Si sex, *Amphoras* 216. Si vero decem Pedes, capiet Cubus *Amphoras* mille. Videatur Alcazar. de Mens. & Pond. propos. 3. & 4.

Sic etiam per diminutionem retrocedendo; si ut *Amphora* conficitur ex Pede Cubico, ita etiam conficiatur vas Cubicum, cujus latus sit Semipedis Romani, vas illud non continebit, nisi octavam *Amphoræ* partem nempe Congium, & sic de cæteris proportionem dicendum.

E 4

Et

Et quoniam de *Amphora Romana* loquimur, illud ad cognitionem antiquitatis Nobili Juveni in mentem revoco, quod tradit Livius lib. I. Belli Punici: nempe suafore C. Flaminio Q. Claudium Tribunum legem tulisse (quoniam Senatores Mercaturam agere, ac negotiari, instituerant) *ne quis Senator, quive Senatoris pater fuisset, maritimam Navem, quae plusquam trecentarum Amphorarum esset, haberet: id satis visum ad fructus ex agris spectandos, questus omnis Patribus indecorum visus: magna tamen Nobilitatis contentione, & in Flaminium invidia, ut notat Livius.*

Amphora Graeca communis, quam & *Metretam* appellabant, fuit tertia parte major *Amphora Romana*: nam Galenus lib. de Pond. & Mensur. Cleopatra item de Pond. & Mens. asserunt *Amphoram, seu Metretam habere sextarios septuaginta duos.* Atqui *Amphora Romana* constabat Sextariis quadraginta octo, ut dictum est, nam habebat Congios octo, singuli autem Congii Sextarios sex: si autem ad quadraginta octo adjicias 24. habetur 72. Ergo *Metreta, sive Amphora Aetica* erat tertia parte amplior *Romana*: nam 24. est tertia pars 72. Fannius quoque affirmat,

Aetia

Atticam Amphoram habuisse tres Urnas, cum Romana duas tantum haberet.

ARTABA Mensuræ genus : fuit autem triplex *Persica, Ægyptia, Medica*, ut observat Pererius in c. 14. Danielis. De Prima sic Herodotus lib. 1. *Est autem Artaba Mensura Persicacapacior, quam Atticus Medimnus tribus Chœnicis Atticis*: quibus verbis ejus capacitas deprehenditur fuisse Modiorum Romanorum $6\frac{3}{4}$. Nam cum Medimnus Atticus constet sex Modis, Chœnix autem sit quarta Modii pars, necesse est *Artabam Persicam* constare Modis Romanis $6\frac{3}{4}$; ac proinde continere libras aquæ, vini que $166\frac{2}{3}$; frumenti $126\frac{2}{3}$.

Artaba Ægyptia, continebat Modios Romanos quinque. De qua sermo est Danielis 14. *Et impendebantur in eo per dies singulos simile Artabæ duodecim*: Item Isai. 5. ubi dicitur: *Et triginta Modii sementis facient Modios tres*. Septuaginta, ut notat Hieronymus lib. 2. in Isai, verterunt *Artabas sex, quæ Mensura est Ægyptia Mediorum triginta*, corrupte viginti. Ex quibus liquet *Artabam Ægyptiam* æqualem fuisse quinque Modis Romanis, uno Modio minorem Attico Medimno; ac proinde habuisse libras aquæ, vini-

E 5

que

que $133\frac{1}{3}$ frumenti 100. farinae 60. Quare pro cibo Beli cum duodecim Artabae similae impenderentur quotidie, ea summa erat sexaginta Modiorum Romanorum, ac proinde librarum similae 720. Siquidem Sextarius continet farinae uncias 4. Modius continet Sextarios 16. Artaba Modios 5. Videatur Perer. in Daniel. & Cornelius ibidem.

Artaba Medorum meminit Polybius lib. 5. ut refert Perer. loc. cit. eamque idem Pererius cum Suida, & Hesichio tradit fuisse capacitatis ejusdem cum Medimno Attico; quapropter continebat illa Modios Romanos sex, ac proinde aquae, vinique libras 160. frumenti 120.

BATVS Mensurae Hebraicae genus, cuius saepe in Scriptura Sacra fit mentio. Sic 3. Reg. 7. *Duo millia Batos capiebat*: & Ezechiel. 45. *Et Batus justus erit vobis*. Notandum est autem, ut subtiliter Alcafarius observat Tract. de Mens. & Pond. Batum fuisse Quintuplicem.

Primus, qui dicebatur major, ejusdem capacitatis cum Ephi, de quo dicitur Ezechiel. 45. *Ephi, & Batus equalia*: hic autem par erat Romanae Amphorae, ac proinde continebat libras aquae, vinique 80.

Battus

Batus secundus capiebat uncias aquæ centum: de quo *Bato* contendit Alcazar. loqui Sacram Scripturam, cum 3. Reg. 7. describit amplitudinem Maris Ænei à Salomone constructi: ideo *millia batos capiebat*: unde valde minuitur de immensa illa capacitate, quam Villalpandus, & alii tribuunt Mari Æneo. Fuit ergo hic secundus *Batus* minor primo unciis octingentis sexaginta, siquidem primus constabat Libris 80. Unciis proinde 960.

Batus tertius capiebat uncias aquæ $66\frac{2}{3}$ ex quibus Mare Æneum tria millia capiebat: Hujusque capacitatis *Batum* putat Alcazar fuisse in usu quo tempore scriptus est liber Paralipomenon.

Batus quartus erat quarta pars *Bati* secundæ, ac proinde capiebat Uncias aquæ 25.

Batus quintus continebat Uncias aquæ $6\frac{2}{3}$.

CABVS, qui & *Kabus*, est Mensura Hebraica cuius fit mentio 4. Reg. 6. ubi dicitur tantum in Samaria famem invaluisse, ut *venundaretur caput Asini octoginta argenteis, & quarta pars Cabi stercoreis Columbarum quinque argenteis*. Capacitatem illius, ait Alcazar, fuisse decimam octavam partem *Bati* majoris, sive *Ephi*, ac proinde habuisse pondus Unciarum aquæ

aquæ 53 $\frac{1}{3}$ quæ sunt pars decima octava Unciarum 960. quibus constat Batus major, sive Ephi.

CADVS genus vasis vinarii, sæpissime à Scriptoribus memoratum. Virgil. I. Aeneid.

Vina bonus, quæ deinde Cadis onerarat Aestetes,

& Martial. lib. II. Epig. 36.

- - - senem poscunt talia vata Cadum.

Fit etiam illius in Evangelii mentio Lucae 16. *Centum Cados olei*; ad quem locum ait Cornel. Cadum habuisse Sextarios 60. communiter tamen pro eadem accipi *Cadum*, & *Batum*. Unde S. Hieronymus in cap. 45. Ezechiel. *Decima pars Cori in liquidis vocatur Batus, sive Cadus. Corus triginta habet modios.* Unde colligitur *Cadum* habuisse capacitatem trium Modiorum, siquidem fuit decima pars Cori: ac proinde cepisse Libras aquæ, vini que 80. Paremque omnino fuisse Romanæ Amphoræ, itemque continuisse frumenti Libras 60. *Cadi* formam fuisse turbinatam colligitur ex Plinio lib. 27. c. 4. ubi loquens de Aloë: *ob id, inq. in turbinibus cadorum eam servant.* Fuisse autem ejus, quam diximus, Mensuræ *Cadum* asserit etiam Columella lib. 22. cap. 28. *Si vetustatem, inquit,*

quit, *servare voles, in Cado duarum Urnarum,*
 &c. atqui Amphora duabus Urnis constat.

CHOENIX Græcæ Mensuræ nomen, Va-
 ria hæc fuit. Nam communis Choenix, quam
 & Minam etiam appellatam reperimus, con-
 tinebat Uncias aquæ 25. ut observat Alcazar
 Proposit. 18. At Cenalis ait *Chœnicem Atti-*
cam habuisse capacitatem Sesquiseptarii, nem-
 pe Unciarum triginta. Ceterum *Chœnix* in
 vulgari acceptione diurnum hominis cibum
 significat, eratque, ut notat Cornel. Quarta
 pars Modii; ac proinde continebat Sextarios
 quatuor, Hemitias octo, ut ait Galenus lib. de
 Pond. & Mensur. *Chœnix Cotylas, id est Hemi-*
as, habet octo; Libras aquæ, vinique $6\frac{2}{3}$. Un-
 de illud Pythagoræum *Chœnici non insiden-*
dum, hoc est ad laborandum esse, nec seden-
 do cibum expectando.

CONGIUS notissima Romanorum Mensu-
 ra. Nunc frequentius apud Authores. Plinius
 lib. 14. cap. 9. *Cum quinque Congiis austeris*
musti. Fuit *Congius* communi sententia
 quarta pars Urnæ, proinde octava Amphoræ;
 continebatque Sextarios sex, Uncias vero vi-
 ni, & aquæ 120. frumenti vero 90. Hanc au-
 tem fuisse *Congii* capacitatem extra contro-
 versiam est, siquidem adhuc extant *Ænei Con-*
gii

gii veteres Romæ apud Farnesios, quorum meminere Villalpandus Alcazar, Ricciolius, & alii, ut supra retulimus; in quorum uno sic legitur inscriptum: *Mensura exacta in Capitolio pondo X.* Quod vas, pluviali aqua repletum, repertum est continere Libras 10. hoc est Uncias 120. A Congio Tricongii nomen traxit Torquatus Mediolanensis, ut refert Plinius lib. 14. cap. 22. *uno impetu tribus Congiis epotis.* Marcusque Ciceronis Magni Ciceronis filius, ut idem refert, *binos congios simul haurire solitus.* A Congio dictum Congiarium, quod erat donum publice Populo ab Imperatoribus distribui solitum, quod forte ab initio in *Congiis* daretur.

CORVS Mensura Hebraica, & cæterarum Principium, sicut apud Romanos Amphora, *Cori* Capacitas aperte colligitur Ezechiel. 45. ubi dicitur: *Batus olei decima pars Cori est: & decem Bati Corum faciunt, quia decem Bati implent Corum.* Cum enim Batus idem sit, quod Amphora, ergo Corus habuit Amphoras 10. De eo sic Hieronymus in eundem locum: *Corus triginta habet Modios, & in utraque mensura, hoc est, tam aridarum, quam liquentium tenet principium. Decima pars Cori in his, quæ modio mensurantur, appellantur*

tur

tür *Epha*, id est tres *Modii*: & decima pars *Cori* in speciebus liquidis vocatur *Batus*, sive *Vadus*: ut ejusdem mensuræ sit *Epha*, & *Batus*, & in comment. cap. 5. *Isaiæ* ait: *Et pro triginta Modis, quos nos pro Coro posuimus. Cori ergo capacitatis erat triginta Modiorum, Sextariorum 480. Heminarum 960. Librarum aquæ vinique 800. frumenti 600. Unde ille, qui Lucæ debebat centum coros tritici, erat debitor Modiorum 3300. hoc est, Librarum frumenti 66000. Sic etiam 3. Reg. 4. dicitur Salomonis mensæ, omnes scilicet, qui in Palatio Regis sumtibus vivebant, computando, ministratos fuisse in dies singulos 30. Coros similæ, & 60. farinæ, nempe in totum panis Libras 57000.*

COTYLA, & *Cotula* idem quod *Hemina*, nempe dimidium *Sextarii*, quatuor constans *Acetabulis*. Idem autem esse *Cotylam*, atque *Heminam*, testatur *Galenus* lib. de *Pond. & Mensur. Chœnix Cotylas, id est Heminas, habet octo*; ac proinde aquæ, ac vini *Uncias decem*, olei novem. Meminit *Cotulæ* *Martial.* lib. 8. epist. 71.

Post hunc in Cotula rasa selibra data est: hoc est, dedisti Cotylam argenteam sex Unciarum ponderis.

CVLEVS

CULEVS Mensura Romana maxima. Meminit illius Varro lib. i. de Re Rustica: *In singula jugera dona Culea vini sunt.* Et Plinius lib. 7. c. 24. *Junius Valens meruit in Pretorio, Augusti Centurio, vehicula cum Culeis onusta, donec exinanirentur, sustinere: & lib. 14. cap. 4. quæ sit Culei capacitas exponit. Digna, inquit, opera, quæ in Cæcubis, Setiniæque agris proficeret, quando & postea sæpe numero septenos Culeos singula jugera, hoc est, Amphoras centenas quadragenas musti dedere.* Si enim septem Culei 140. Amphoras continent, ergo singuli viginti Amphoras capiunt; nam septies viginti efficiunt 140. nempe libras aquæ, vini que 1600. frumenti 1200.

Culeo insuebantur Parricidæ apud Romanos, ac in mare projiciebantur, ut liquet ex Cic. pro Sext. Roscio, unde jocus ille in Neronem matris interfectorem: deligata enim a scopera, bulgâ nempe coriacea ad collum ipsius statuæ quidam subscripsit; *Ego quod posui, sed tu Culeum meruisti.*

CYATHVS fuit duodecima pars Sextarii, ut ibi latius: Habuitque aquæ, vini que Unciam $4\frac{4}{8}$.

EPHA, & *Ephi* idem, quod Batus major, ut dictum est auctoritate Ezechiel. & Hieronymi in eundem locum. Vide. V. *Batus.* GO.

GOMOR Mensura Hebraica, sæpe in Scriptura memorata. Exod. 16. & *Mensi sunt ad Mensuram Gomor.* Et infra: *In die autem sexta collegerunt cibos duplices, id est, duo Gomor per singulos homines:* ex quibus facile arguitur *Gomor* fuisse apud Hebræos, quod Græcis Chœnix, nempe diurni cibi pondus. Sed manifestam habemus *Gomor* capacitatem ex Sacra Script. ibid. in fine capituli, ubi habetur: *Gomor autem decima pars est Ephi:* cum autem *Ephi* idem sit quod *Batus* major, cum ille caperet libras aquæ, vini que 80. oportet capacitatem *Gomor* fuisse Librarum octo aquæ, vini que. Dicitur est etiam *Gomor Assarion*, & sic eum vocat Josephus lib. 3. Antiquit. cap. 7. quod idem est, ac *Decima*. Alii aliam tribuunt *Gomor* capacitatem; ego Alcazario adhæsi.

HEMINA vide *Cotyla*.

HIN Mensura Hebraica. Fit ejus mentio Levitici 19. n. 36. secundum Hebraicam lectionem, ut observat Cornel. ibi, & Alcazar. de Mens. & Pond. ubi Vulgatus Interpres pro *Hin* reposuit *Sextarium*: sive quia, ut notat Cornel. cum non sit Mensura Romana, vel Græca respondens ex æquo mensuræ Hebraicæ, Interpres posuit nomen Mensuræ notissi-

F

ma.

mæ, cum alioquin, ut idem Corn. ait, *Hin* contineat Sextarios Romanos 12. five, ut melius censet Alcazar. quia *Hin* est sexta pars Bati majoris; ideo ab Interprete loco *Hin* repositus est Sextarius: ac proinde *Hin* capiebat Libras aquæ, aut vini 10, uncias $3\frac{1}{3}$, cum Batus sit Librarum 30.

LETHEC Mensura Hebraica aridorum. Ejus capacitas est dimidii Cori, nempe Modiorum quindecim, Librarum aquæ, vini-que 400, frumenti 300. Dicitur *Lethec* ab elevatione, quod est sarcina, quæ a vegeto adolescente potest imponi jumento sine alterius auxilio. Ita Alcazarius.

LOG Mensura Hebraica liquidorum. Ejus capacitas fuit fere Sextarii Attici, qui, ut tradit Galenus l. de Ponder. & Mensur. capiebat Uncias aquæ 15.

MEDIMNVS Græcæ Mensuræ nomen. Meminit illius sæpe Tullius in Verrinis. Ejus capacitas, ut scribit Budæus lib. 5. de Asse, vit Modiorum sex. Tradit id aperte Suidas: *Medimnus*, inquit, *mensura est aridorum, ut tritici, vel hordei: Medimnum igitur est mensura sex modium.* Colligiturque aperte ex Tullio loc. cit. ubi ait, Verrem auxisse pretium frumenti, Medimnumque, qui prius ex le-

ge 12 Sestertiis venibat, vendidisse 15 H. S.
 & deinde subjungit: *est enim Modius lege Se-*
stertiis duobus. Si ergo Modius Sextertiis
 duobus extimabatur, *Medimnus* vero eadem
 lege aestimabatur 12. oportuit *Medimnum* ha-
 buisse Modios sex: ac proinde fuisse capaci-
 tatis duarum Amphorarum, habuisseque Li-
 bras aquæ 160. frumenti 120. Idem apertius
 constat ex eodem Tullio Act. 2. ubi sic ait:
agri Leontini Decumæ anno tertio venierunt
Tritici Medimnum XXXVI. millia, hoc est tri-
centi Modium ducentum sexdecim millium: er-
 go Modius sexta pars *Medimni*, nam triginta
 sex millia est pars sexta ducentorum sexde-
 cim millium.

METRETA Mensura Græca. Meminit
 Iulius Evangel. Joan. 2. *Erant ibi lapideæ Hy-*
dræ sex, capientes singulæ binas Metretas, vel
ternas. Erat autem *Metreta*, ut jam dictum
 est, idem cum Amphora Attica; capiebatque
 sextarios septuaginta duos, ac proinde major
 erat Amphora Romana tertia parte; qua-
 propter continebat aquæ, vini que Libras 120.

MODIVS, Mensura Romana, erat tertia
 pars Amphoræ, Sexta *Medimni*: continebat
 sextarios 16. Heminas 32. aquæ, ac vini Li-
 bras $26\frac{2}{3}$ frumenti 20.

F 2

QVA-

QVADRANTAL. Vide Amphora.

QVARTARIVS fuit Quarta pars Sextarii, ac proinde Uncias aquæ, vinique 5.

SATVM Mensura Hebraica, de qua in Evang. *abscondit in farina satis tribus.* Ejus capacitas fuit tertiæ partis Ephî: unde, vt notat Alcazar. a Vulgatæ Interprete pro *Sato* ponitur Modius. Modius siquidem erat tertia pars Amphoræ, quæ Bato Majori, & Ephî æqualis. Continebat igitur *Satum* Libras aquæ, vinique $26\frac{2}{3}$, frumenti 20.

SEXTARIVS Mensuræ Romanæ nomen, sic dictus, quod esset Sexta pars Congii. Passim reperitur Sextarii mentio apud Scriptores. Columella lib. 2. cap. 9. *quippe Sextariis ferè quatuor jugerum implent.* Et apud Liuium lib. 7. memoratur *Sextarius vini*, & apud Tullium 2. offic. *Sextarius aquæ.* Fuit ergo *Sextarii* capacitas Unciarum aquæ, vinique 20., olei 18., frumenti 15., farinæ 9., mellis 30., plumbi 233., stanni 150., cupri 182., argenti 207., ferri 161., auri 375. secundum proportionem harum rerum, quam in tractatu de Ponderibus retulimus.

SEXTARIVM, sicuti deASSE dictum est, in partes duodecim, velut Uncias, divisum reperio: quarum singulæ dicebantur Cya-

thi,

ii, capiebatque Cyathus vini, & aquæ Un-
 ciam, & $\frac{4}{6}$. *Sextans* capiebat duos Cyathos:
Quadrans, & *Quartarius* tres, nempe quar-
 tam partem Sextarii. *Triens* quatuor Cya-
 thos: *Quincunx* quinque Cyathos: *Hemi-*
na, vel *Cotyla*, sex Cyathos: *Septunx* septem
 Cyathos: *Bes* octo Cyathos: *Dodrans* no-
 vem Cyathos: *Dextans* decem Cyathos:
Deunx undecim Cyathos. Erat igitur Cya-
 thus vulgaris in mensa apud veteres unius po-
 tionis mensura. Hinc lux affulget illis Mar-
 tialis lib. 8. Epigr. 51.

Det numerum Cyathis instantis litera Rufi:

Auctor enim tanti muneris ille mihi.

Si Theletusa venit, promissaque gaudia
portat,

Servabor Dominae, Rufe, Triente tuo.

Si dubia est, Septunce trahar te, &c.

& illis

Quincuncos & Sex Cyathos, Bassaque bi-
bamus:

lib. 12. Epigr. 28.

Poto ego Sextantes, tu potas Cinna Deun-
ces.

Illud etiam observandum est cum Villalpan-
 do, quem sequuti sumus, eandem fuisse ca-
 pacitatem *Sextarii Romani*, *Attici*, & *Hebrai-*

ci: quamquam Alcazarius diuersam fuisse contendat: ita vt *Romanus* habuerit Uncias aquæ viginti, *Atticus* quindecim, *Hebraicus* 13 $\frac{1}{3}$.

VRNA Mensura Romana notissima. Ea duplex Amphoram constituebat, ut ex *Columella* lib. 13. colligit *Bud.* lib. 5. de *Asse*, proinde Congiis quatuor constabat; Sextariis 24., Heminis 48.; Cyathis 288.; Libris aquæ, ac vini 40. *Urna* fictili, cuius forma in fine turbinata, ac desinens in acumen, ut facilius terræ infingeretur, cineres defunctorum Antiqui condebant, unde idem *Urna*, ac *Sepulcrum*. Inde *Lucan*.

Cælo tegitur qui non habet Urnam.

Quarum Vrnarum plurimas sæpe Romæ spectavi, ex antiquis Monumentis plurimas erutas: earumque speciem exhibet *Guttherius* de *jure Manium*. Lib. 2. cap. 24.

Hæc habui, quæ breuiter, & expedite de Liquidorum, Aridorumque Mensuris ex molestissimis Commentationibus expressa Iuuentuti proponerem, non sine multo labore; cum in hac materia verissimum sit, tot essententias, quot capita: unde *Hieronimus* in *Præfat.* lib. 14. in *Ezechiel*. illam partem
ex.

expositurus, in qua de Ponderibus, & Mensuris agitur, Virgilianum illud usurpat:

Hic labor, ille domus, & inextricabilis error.

Quare facilis erit erroris venia ex errandi facilitate, & quod non nisi cum magnis ac doctis Viris errauimus,

DE MENSURIS LONGITUDINIS.

PARS POSTERIOR.

Intervallorum Mensuras, vt obseruat Vitruvius lib. 3. cap. 1. *ex corporis membris* antiqui homines collegerunt, ut etiam repugnanti apertissime demonstrant nomina Pedis, Cubiti, Digiti, & Palmi. Tantam enim symmetriam, ac tam admirabilem partium inter se coaptationem in humano corpore formando Divinus ille Artifex servavit, ut ex illo, tanquam a prima regula, cæterarum omnium rerum proportionem, atque Mensuræ desumerentur. Vnde idem Vitruvius loc. cit. affirmat: *non posse Ædem ullam sine symmetria, & proportione, rationem habere com-*

positionis, nisi ut ad hominis bene figurati membrorum habuerit exactam rationem. Quapropter etiam Plato ille divinus in Theæteto non dubitavit asserere, *Hominem rerum omnium esse Mensuram*. Unde Mensurarum quantitas major, minorve secundum staturam illius hominis, quam singulæ Nationes pro prima Mensurarum regula constituerunt; nam qui procerum aliquem virum pro prima Mensura elegerunt, ii consequenter majores Digitos, Pedes, Palmos, Cubitos, Passus habuerunt illis, quibus fuit Mensuræ primæ loco vir submissioris staturæ; & inde orta inæqualitas in Mensuris Græcis, Romanis, Hebraicisque, ut operis processu videbimus. In his autem Mensuris exponendis brevem operam impendemus, iis ducibus, qui de hac re subtiliter, & exacte scripserunt, quales sunt Budæus, Cenalis, Clavius in Sphæra, Villalpan-dus, & Alezarius; & novissime Joannes Baptista Ricciolius, qui omnium labores in suum opus Geographicum derivavit lib. 2.

Quoniam vero *Pes* omnium Mensurarum est princeps, & ad eam cæteræ referuntur, visum est hic extra ordinem Nomenclaturæ ejus cognitionem Lectori proponere, quo facilius ea, quæ mox dicentur, Juvenis
per-

percipiat: nec semper illi in suspenso hærendum sit, donec prope ad extremum operis perveniat.

Cum ergo dictum sit, omnes Mensuras ab humani corporis figuratione originem habuisse, omnium Architectorum consensu a *Pede* metiendi factum initium, quem humani corporis Sextam partem computarunt: unde Vitruvius lib. 3. c. 1. *Pes hominis altitudinis sextam habet partem, ita etiam ex eo quod perficitur pedum numero, corpus bis sex altitudinibus terminando eum perfectum constituerunt*: quod etiam Hesychius, Suidas, Pollux, aliique complures tradunt, quamquam, ut notat Alcazar. Tract. de Ponder. & Mensur. prop. 8., *Pes communiter sit sexta pars humani corporis, & fere dimidia*: nihilominus Architecti, ut rotundam aliquam, & expeditam Mensuram haberent, in eo convenerunt, ut humanæ staturæ sextam partem *Pedis* tribuerent, ad quem deinde cæteras omnes Mensuras referrent; nam & *Palmum* dixerunt, quæ est quarta pars *Pedis*; & *Cubitum* qui *Pedem* continet unum dimidio; & *Pollicem* qui est *Pedis* pars duodecima; & *Passum* qui *Pedes* habet quinque; & *Milliare* qui *Pedes* habet 1000. atque

F 5

ita

ita *Pes* tanquam *Mensurarum* omnium regula cæteris dimetiendis adhibita.

Quoniam vero non eadem staturæ altitudine, ut prædictum est, Nationes universæ utebantur, idcirco *Pedes* quoque pro magnitudine corporum, quorum sexta pars erant, inæquales fuere. Quare alia fuit Romani *Pedis* magnitudo, alia Græci communis, alia Olympici, alia Hebraici, de quibus sigillatim agetur.

Pedis magnitudo, qua Romani per Augusti, & Vespasiani tempora utebantur, illa est, quæ adhuc impressa cernitur in duobus *Æreis Congiis*, qui Romæ visuntur in *Ædibus Farnesiorum*, ut iam dictum est, cum de *Amphora* ageremus; eamque primus publici juris fecit Villalpandus tom. 3. in *Ezechiel*, quem cæteri secuti sunt, nempe Lucas Patus de *Mens. & Ponder.*, Marin. Ghetald, in *Archimede redivivo*, Ricciol. tom. 1. lib. 2. cap. 7., *Almag. novi*, & lib. 2. *Geograph.* cap. 2., & *Alcazar. de Pond.*, & *Mens. propos. 1.* Hujus ergo *Pedis* pars quarta est, quæ inter A B continetur. Vide figur. 2.

Hanc *Pedis* magnitudinem, cujus hic partem quartam spectas, quemadmodum *Assem*, dividerunt Romani in partes duodecim, quas

quas

quas Uncias appellarunt: unde legitur apud Scriptores *uncialis altitudo*, ut apud Plinium lib. 18. cap. 16., & *unciales literæ*, ut apud Hieronymum in Præfat. in Job, quod nempe constarent magnitudine *Unciæ Pedis Romani*, seu duodecimæ partis ejusdem. Sic etiam in fontibus *Uncia Aquæ* appellatur, quæ, ut ait Cœnalis, fluit per siphonem, seu epistomium, cujus diameter est magnitudi-
ne *Unciæ Pedis*, illudque implet, qua de re consulendus est Julius Frontinus lib. 1. de Aquæ ductibus. Partes ergo *Romani Pedis* fuere.

Uncia, quarum duodecim *Pedem* consti-
tuebant.

Pollex, seu crassior digitus per latum, qui *Unciæ* æqualis est: unde quam Plinius lib. 17. cap. 24. *Pollicarem* appellat *crassitudinem*, idem significat, ac latitudinem Romani *Pollicis*, ac proinde *Unciæ* æqualem.

Sextans, sexta pars *Pedis*, sive *Unciæ* duæ, *Palmus minor* quatuor ordinariis digitis in latum constans, sive *Unciis* tribus, ac proinde *quadrans* dictus, quod esset *Pedis* pars quarta.

Triens. Tertia pars *Pedis* sive *Unciæ* quatuor.

Quin-

Quincunx habet *Uncias* quinque.

Sexcunx, ut *Semissis*, *Unciæ*, seu *Pedis* dimidium.

Septunx septem *Unciæ*.

Bes, seu maxima extensio manus ab extremo Pollicis ad extremum Indicis, habet *Uncias* octo, sive duos *Quadrantes*.

Dodrans, seu *Palmus* major, quem *Græci* *Spithamam*, nos dicimus *Spanna*, nempe maxima extensio manus ab extremo Pollicis ad extremum Auricularis, habet *Uncias* novem.

Dextans habet *Uncias* decem.

Deunx habet *Uncias* undecim. Sic enim dicitur, quod illi ad *Assem* integrum una desit *Uncia*. Et hæ quidem *Mensuræ Pedem* constituunt. Ex *Pede* autem fiunt *Passus*, & *Cubiti*: ex *Passibus* *Stadia*: ex *Stadiis* *milliaria*, de quibus infra dicetur.

Pes Græcorum duplex fuit, alter *Mediocris*, qui fere *Par Romano* extitit; alius *Magnus*, qui & *Herculeus*, & *Olympicus*, eo quod essent ad mensuram *Pedis*, quo *Hercules* taxavit *Stadium Olympicum*, quod ut scribit *Gellius* lib. 1. cap. 1., *sexcentis pedibus metatus est ipse Hercules*. Hic ergo *Pes* fuit major *Romano Pede* una tantum *Semiuncia*, unde
por-

portio inter A B erat quarta illius pars. Vide figur. 3.

Singuli autem horum *Pedum* erant sexta pars staturæ sui generis: constabantque singuli Palmis quatuor, seu Digitis sexdecim: ex uno, & semisse eorum fiebat Cubitus: sex constituebant Orgyam, seu Passum: Sexcenti verò Stadium: singuli tamen sui generis, aut Mediocre, aut Olympicum.

Pes Hebraicus, prima Mensurarum Hebraicarum, erat, ut & Græcus, & Romanus, sexta pars Hebraicæ staturæ: illum conficiebant Palmi quatuor, Digiti sexdecim: ex eo, & Semisse constabat Cubitus Hebraicus; Calamus verò ex Cubitis sex, & Palmo. Erat autem *Pes Hebraicus* major Romano Unciis tribus, & $\frac{1}{180}$; quare portio inter A B fuit quarta Pedis Hebraici portio. Vide figur. 4.

Fuit etiam *Pes Alexandrinus*, cui par Samius, & Byzantinus; qui erat magnitudine *Pedis* Romani, & duarum Unciarum, ac $\frac{4}{108}$

Item *Pes Babylonicus*, qui fuit magnitudine Romani *Pedis*, & unius Unciæ, & med.

Pes autem *Antiochenus* constitit Romano *Pede* Unciis quatuor, & $\frac{2}{108}$ ex computatione Ricciolii.

Ex

Ex quibus maxima lux dicendis affulgebit: ac facile admodum erit ex notitia *Pedis*, cæteras Mensuras percipere, quæ ex illo vel illam formant: tum etiam comparatione *Pedis* Romani, cujus notio exactè tenetur, cætera omnia intervalla, ac spatia dimetiri.

ACTVS, ut Varro lib. I. cap. 10. de Re Rust. Colum. lib. 5. cap. 5. item de Re Rustica, Plinius lib. 8. cap. 9. est spatium terræ quadratum habens quaquaversum CXX. Pedes Romanos, ita ut omnis ambitus sit Pedum CCCCLXXX. Constat autem Romanis Pedibus quadratis 14400. ; centies enim vicies centeni viceni hanc summam efficiunt. Erat autem *Actus* dimidium Jugeri, ut dicemus V. *Jugerum*.

ARVRA, genus Mensuræ Terræ dimentiendæ instituta. Meminit hujus Mensuræ Herodotus lib. 2. *Habet, inquit, Arura centum Cubitos Ægyptios quaquaversum*. Reperitur quoque illius mentio apud Josephum lib. cont. Appionem. Cubitus autem Alexandrinus fuit par Pedi Romano, & duabus Unciis ejusdem, ac $\frac{60}{100}$. Quod Mensuræ genus fuit admodum simile Romano Jugero, quod etiam per quadratum mensurabatur, ut suo loco dicemus. Fuit ergo *Arura*

ra spatium terræ quadratum, cuius singula latera Romanos Pedes continebant $166 \frac{2}{3}$, universa autem $666 \frac{2}{3}$, quare ambitus *Armenia* erat Milliaris antiqui Romani, & præterea Pedum 166. Quid autem interesset inter Pedem Romanum Antiquum, & Pedem Modernum, dicemus in *V. Pes, & V. Milliare.*

ASCENA, Mensura Græca, cuius meminit Hero in *Isagoge*. *Diaulon*, inquit, *habet stadia duo: Plethra duodecim: Ascena centum viginti.* Ex quibus patet *Ascenam* fuisse sexagesimam partem Stadii Alexandrini, de quo ubi loquitur Hero, ut recte colligit Ricciol. lib. 2. *Geograph.* c. 4. Habuit autem *Ascena* duodecim Pedes Romanos Antiquos.

CALAMUS, Mensura Hebraica *Chene* ab eis dicta: nobis autem *Canna*: Romanis antiquis Decempeda. Ejus quantitas describitur ab Ezechiel. cap. 40. *In manu viri Calamus mensura sex Cubitorum, & palma.* Cum autem Cubitus Hebraicus, ut mox dicitur, contineret Romanum Pedem, ac præterea Uncias undecim, & $\frac{6 \frac{2}{3} \frac{1}{2}}{100}$, oportuit Calamum habuisse Pedes Romanos 12. Uncias, & $\frac{1}{100}$ Unciæ. Hujus magnitudinis fuit Goliath

liath

liath Gethæus, qui 1. Reg. 17. dicitur *fuisse sex Cubitorum, & Palmi*, nempe magnitudine Calami.

CHIBRATH TERRÆ Mensura est Hebraica mille Cubitorum. *Iter autem Sabbathi*, de quo in Scripturis fit mentio Actor. 1., quia illud Sabbathi die excedere non licebat, constabat duobus *Chibrath*, seu duobus Cubitorum millibus, ut tradit Origenes apud Oecumenicum; referuntque Lorinus, & Cornelius in 1. Act., nempe duobus milliariis parvis Hebraicis, quorum singula constabant Hebraicis Cubitis mille, ut scribit Bonfrerius Exodi 20. n. 8.; Stadiis vero Romanis duobus, & med. Quare *Chibrath* constabat mille Cubitis Hebraicis; Romanis Pedibus 1468., Unciis 6.; Stadiis vero Romanis 2. & med.

CUBITVS, seu *Cubitum*, ut nomen ipsum ostendit, à brachii humani flexura, quæ Cubitus appellatur, nomen habet. Est autem Cubitus, ut indicat Julius Pollux, *Mensura quantum à flexura Cubiti usque ad medium digitum patet*. Quod ipsum tradit Suidas v. Cubitum, ubi ait: *Cubitum est extensio à Cubito ad digitos manus*. Magnitudo Cubiti in universum fuit Sesquipedalis, ut idem Suidas tradit. *Cubitum ve-*

robabet Pedem unum, & dimidium. Et Hesyeh. Cubitum est Pes unus cum dimidio: secundum autem varietatem Pedum, ex quibus componebatur major, vel minor. *Cubitus* enim *Romanus* constabat Romano Sesquipedale: *Olympicus*, sive *Herculeus* Pede Herculeo, & dimidio: *Hebraicus* item Sesquipedalis ad Mensuram Hebraici Pedis fuit.

Cubitus igitur *Romanus* constabat Pede Romano, & dimidio, cujus quantitas petenda est V. *Pes*.

Cubitus Græcus communis constabat Sesquipedale Græco communi, nempe Palmis sex minoribus, Digitis 24; Pedibus vero Romanis uno, & Unciis sex.

Cubitus Græcus Herculeus, sive *Olympicus*, constabat Sesquipedale Olympico, Pedibus vero Romanis uno, Unciis sex, & quarta parte Unciæ.

Cubitus Hebraicus, & ipse Sesquipedem Hebraicum habuit, nempe Palmos sex, Digitos autem 24. Dicitur Hebraica voce *Amach*: eratque etiam ipse pars brachii virilis à flexura eiusdem usque ad extremum medii digiti manus porrectæ: ut censent Hebræorum doctissimi, quibus subscribunt Arias Montan. Opuscul. de Sacris Mensur., Joan.

G

Bu

Budæus de Arca Noe, Villapandus tom. 3. in Ezechiel. par. 2. lib. 3. cap. 16. & 17, & Salian. ad Ann. Mundi 1557. n. 13. , qui addit: *Cubitus*, quo Arca Noe dimensa fuit, *Sesquipedem fuisse*, & *Digitorum majorum 18.*; *minorum 24.*, & *à flexu brachii ad extremum manus viri proceræ staturæ*: & ante illos Hieronymus in cap. 40. & 43. Ezechiel. ait, *Palmum esse sextam Cubiti partem*. Habuit autem Cubitus Hebraicus Pedes Romanos unum, Uncias undecim, & $\frac{62\frac{1}{2}}{100}$ Unciæ, ut colligit Ricciol.

De *Cubito Hebraico* magna est apud Autores varietas: nam in primis quidam Rabbinus, & Serarius in 3. Reg. c. 6. duplicem Cubitum induxerunt, unum majorem, & ordinarium Palmorum sex; alterum minorem Palmorum quinque: sive unum Sacrum, & Legalem majorem; alterum verò Prophanum, & minorem. Item Rabbi David excogitavit unum Cubitum majorem, æqualem toti brachio ab axilla usque ad extremum manus extentæ; alterum verò minorem, & Semibrachio æqualem, à flexura scilicet usque ad extremum manus. His autem opinionibus occasionem dedere aliqua Scripturæ loca, præcipue autem 2. Paralip. 3. n. 3., ubi nominatur *Cubitus pri-*

ma Mensura, quasi cum respectu ad Cubitum secundæ Mensuræ, ut hi interpretantur.

Tamen, ut antea dictum est, cum de Siclo ageretur, nulla est ex Scripturis necessitas inducendi hanc Ponderum, ac Mensurarum duplicitatem; præcipue Domino reclamante, apud quem Prov. 20.: *Pondus, & Ponderum Mensura, & Mensura: utrumque abominabile est.* Sicut ergo, salvo Sacræ Scripturæ sensu, illa verba *Pondere Sanctuarii* interpretati sumus, non quod aliud esset Pondus Prophatum aliud Sacrum; sed quod in Sanctuario prima Pondera asservabantur, quibus tum plane justa erant alia Pondera, cum ad amissim respondebant: sic etiam hic dicimus *Cubitum primæ Mensuræ* illum a Sacra Scriptura intelligi, qui in sacro loco asservabatur, ut a Romanis Mensuræ in Capitolio asservabantur, ut esset prima Regula, & Mensura, cui cæteræ omnes conformarentur; ut sentiunt Perer, tom. 2. in Genes. lib. 10. disp. 3. Villap. in Ezechiel. tom. 2. lib. 4. c. 24., & Ricciol. lib. 2. Geograph. c. 5. Atque secundum Mensuram Cubiti, quem statuimus longitudinis unius Pedis Romani, Unciarum undecim, & $\frac{62\frac{1}{2}}{100}$, dimetiendæ sunt omnes

G 2

quan-

titates, quæ in Scripturis per Mensuram *Cubiti* exprimuntur.

Cubitus Alexandrinus, cuius meminit Herodot. lib. 2., constitit Sesquipede Ægyptio: nempe Romanis Pedibus uno, Unciis 9., & $\frac{60}{100}$ Unciae. Ei par fuit *Cubitus Samius*, ut asserit eodem loco Herodotus; nec non Byzantius, ut putat Ricciolus.

Cubitus Babylonicus, seu *Regius*, quo nempe Babylonii utebantur, habuit magnitudinem unius Pedis Babylonici cum dimidio, Quæ fuerit hujus *Cubiti* quantitas, sic aperit Herodot. lib. 1., ubi sic de mœnibus Babylonis: *Murus quinquaginta Cubitorum Regionum crassitudine, ducentorum altitudine: Cubitus autem Regius mediocri Cubito tribus digitis major est.* Ubi pro Cubito mediocri intelligit communem Græcorum Cubitum ad discrimen Cubiti Herculei, qui major, utpote hominis Heroici. *Cubitus* igitur *Babylonicus* fuit amplior Græco communi Digitis tribus, habuitque Romanos Pedes unum, Uncias octo, & $\frac{1}{4}$.

Cubitus Antiochenus, quo Syri utebantur, ab Antiochia Syriae Urbe celeberrima nuncupatus. Ejus magnitudo colligitur ex Hero- ne in Isagoge, ubi ait: *Antiochenam Metre-*
tam,

tam, sive Amphoram, esse Italia duplam sesqui-
alteram: seu ut quinque ad duo. Unde Pes
 Antiochenus ad Italicum erit, ut latus Cubi 5.,
 ad latus Cubi 2.; & sic, ut Ricciol. computat,
 Pes Antiochenus continebit Pedem Roma-
 num, Uncias $4\frac{3}{5}$; *Cubitus vero Pedes Ro-*
 manos duos, & Unciæ $\frac{4}{5}$.

DECEMPEDA Mensura Romana ma-
 gnitudine Decempedum Romanorum, ut
 ipsum nomen indicat. Ea etiam Pertica à
 portando dicta, quasi Portica, ut ex Libell. de
 Limitibus. Meminit Decempedæ Tullius
 14. Philip., & pro Milon. *Qui cum Archite-*
ctis, & Decempedis villas multorum, hortosque
peragrabat. Ab ea Mensores dicti Decem-
 pedatores, quos hodie Agrimensores dicimus,
 qui ad agros dimetiendos etiam nunc utun-
 tur Pertica.

DIAVLON Græca Mensura. Ea fuit
 duorum Stadiorum, ut scribit Vitruvius lib. 5.
In palestris Peristylia quadrata, sive oblonga,
ita sunt facienda, uti duorum Stadiorum ha-
beant ambulationis circuitionem, quam Græci
vocant Diaulon. Dicebatur autem Diaulos,
 seu Diaulodoremus is, qui in Ludis Olympi-
 cis Stadium cursu confecerat, & rursus à meta
 ad carceres recurrebat: *Diaulodromas enim*

Græce est recurrere. Et quoniam Cur-
sus ille duo Stadia continebat, unum ac-
cedendo, alterum retrocedendo, idcirco
spatium ipsum *Diaulon* dicebatur. Erat
igitur *Diaulon* $\frac{1}{4}$. miliaris Romani antiqui.

DIDORON vide *Palmus*.

DIGITVS, Mensurarum minima apud
omnes Nationes est quantitas latitudine or-
dinarii Digiti per latum æqualis, & apud o-
mnes fuit quarta pars Palmi minoris, qui
constat latitudine quatuor Digitorum, nem-
pe Indicis, Medii, Annularis, & Auricularis;
qui tamen computantur æquales in latitudi-
ne. Fuit autem Digitus major, minorve se-
cundum magnitudinem illius staturæ, quam
sibi unaquæque Natio pro mensura constituit,
eadem tamen ubique proportione servata, ut
Digitus sit decima sexta pars Pedis; nam, ut
ait Vitruvius lib. 3. c. 1. *Palmus habet qua-
tuor digitos; ita efficaciter uti Pes habeat sex-
decim digitos*, Romanus nempe Digitos Ro-
manos, Græcus Græcos, Hebraicus Hebrai-
cos. Pollex autem, seu Digitus crassior fuit
duodecima pars Pedis, ut suo loco dice-
tur.

DJ.

DIPLETHRVM, duplex Plethrum. Vide
V. *Plethrum*.

DOLICHVS Græca Mensura, cujus me-
minit Hero in Isagoge his verbis: *Dolichum*
(habet) *stadia duodecim*: At verò Suidas V.
Dolichus inquit, *Dolichus est longus cursus 24.*
stadia continens. Secundum Heronem er-
go Dolichus fuit spatium Romani Milliaris
unius, & med., secundum Suidam trium; sed
in Suidæ textu putamus mendum irrepsisse,
cum potior sit Heronis fides.

DORON Vide *Palmus*.

HIPPICON Mensuræ Græcæ nomen, cu-
jus meminit Plutarchus in Solone: *Legem,*
inquit, *prescripsit, ut ubi publicus esset puteus,*
eo aqutum intra spatium Hippici. Est au-
tem *Hippicon* spatium quatuor Stadiorum;
nempe dimidii Milliaris Romani. Diceba-
tur autem *Hippicon* ab equorum cursu, quod
nempe per id spatium equorum fierent agi-
tationes.

JUGERVVM fuit apud Romanos terræ spa-
tium, quod in longitudinem porrigebatur
Pedibus 240., in latitudinem vero 120.: un-
de universus Jugeri ambitus erat Pedum 720.
Fuit autem hoc spatium terræ appellatum hoc
nomine, *quod*, ut inquit Plinius lib. 18. cap.

3., uno iugo boum in die exarari posset. Eius magnitudo, quam prænотавimus, insinuat a Varrone lib. 1. cap. 10. de Re Rustica: Jugerum vocant, quod quadratos duos Actus habeat: Actus quadratus, qui & latus, est Pedes centumviginti, & longus totidem, nam Jugerum habet duos Actus. Actus autem singuli Pedes quadratos 120.; ergo Jugerum habebit duo latera 240. Pedum, duo vero 120. Paria Varroni scribit Plin. lib. 18. cap. 3. Jugerum, inquit, vocabatur quod uno iugo boum in die exarari posset. Actus, in quo boves agerentur, cum aratur, uno impetu iusto. Hic erat CXX. Pedum: duplicatusque in longitudinem Jugerum faciebat. Magis autem aperte Quintilianus lib. 1. cap. 10. ait: Jugeri mensuram CCXL. longitudinis Pedes esse, dimidioque in latitudinem patere: cui consentit Appianus lib. 1. Civil. qui scribit, Jugerum fuisse tantum spatii, quantum uno die par boum arare poterat: ejusque mensuram fuisse CCXL. Pedum in longitudine, CXX. in latitudine: Mensuram Pedis fuisse Palmorum quatuor: Palmi Digitos quatuor: Digi secundum Geometras, tria hordei grana. Nec Columella dissentit, qui lib. 5. c. 1. Actus inquit, quadratus undique finitur pedibus CXX.

CXX. hoc duplicatum facit Jugerum; & infra: duo Actus faciunt Jugerum longitudine Pedum CXL., latitudine CXX., quæ utraque summa, inter se multiplicata, quadratorum faciunt Pedum viginti octomillia, & octingentos. Nam centies vicies duceni quadragenari efficiunt 28800. Fuit ergo in hunc modum Jugeri forma. Vide figur. 5.

Passim apud Authores Jugeri mentio reperitur. Horat.

Arat Falerni mille Fundi Jugera.

& Liv. lib. 41. Et Lucam Colonia eodem anno MM Cipiurum Romanorum sunt deducta. Triumviri deduxerunt P. Aelius, L. Egilius, Cn. Sicinius. Quinquagena, & singula Jugera, & Semisses agri in singulos data sunt.

LYCHAS, Mensura Græca, illud spatium amplectens, quod includitur inter Pollicem, & Indicem, quantum potest extentos. Est autem *Lychas* duæ tertiæ partes Pedis Græci, seu Digiti $10\frac{2}{3}$, sicut apud Latinos *Bes* continet duos Trientes Pedis Romani, sive Uncias octo.

MILLIARE, Celeberrima Mensura, sic dictum quod mille Passibus constaret: Fuit autem pro Gentium, ac Nationum varietate multiplex.

G 5

Mil-

Milliare Romanum constabat Romanis Pedibus quinque millibus: Passibus Geometricis, quorum singuli constabant quinque Romanis Pedibus, mille: Stadiis vero Herculeis octo: Isidorus lib. 15. orig. cap. 16. *singula, inquit, Stadia centum viginti quinque Passibus explicata, quorum octo milenos passus absolvunt.* Et Suidas V. Milion *Milliare, inquit, Terræ est Mensura, nam decem Milliaria continent Stadia octoginta.*

Milliaria autem Romæ numerari incipiebant a Columna quadam ab Augusto Cæsare, cum esset Curator Viarum, in foro posita, ut scribit Dio lib. 54. Ea fuit ad Saturni ædem, ut scribunt Tacitus lib. 1. Histor. & Suetonius in Oth. cap. 6.; nec dissentit Plinius lib. 3. cap. 5., dum ait cum Columnam *statutam in capite Romani Fori*: siquidem Saturni ædes fuit ad Fori caput, ubi nunc S. Adriani Templum, ut scribit Faunus lib. 2. c. 11. *Antiquæ Urbis.* Vocabatur autem hæc Columna *Milliarium aureum*, quod ex eo Metallo, ut censet Lipsius ad Lib. 1. Histor. Taciti, & consentit Plut. in Galba: *In forum, inquit, ibat ad eam partem, in qua stabat aurea Columella, ad quam omnes Italiae viæ terminantur.* Memoratur hoc nomine Aurei millia-

lia-

Milliarii a Tacito loc. cit., ubi de Othone lo-
quens: *Inde ad Milliarium aureum sub aede
Saturni pergit: & Sueton. cap. 6. in Oth.
Sub aede Saturni ad milliarium aureum.*

Ab ea igitur Columna numerabantur *Mil-
liaria* per Columellas, seu cippos ad singulos
mille Passus erectos, cujus rei fuit inventor
C. Gracchus, ut scribit Plutarchus in ejus vi-
ta: *Ad haec, inquit, vias omnes per milliaria
dimensus Columnas lapideas signandi causa
notabit.* Cujus moris, Romana plane ma-
gnificentia digni, meminit etiam Strabo lib.
7. *Ex Apollonia, inquit, per Macedoniam via
est Jamnia, quam per millia passuum dimensi
sunt, lapideasque Columellas.* Et Romæ in
ascensu Capitolii una ex his Columnis anti-
quæ basi imposita cernitur, in cuius fastigio,
quæ res sane majestatem auget, ænea pila in-
sistit: colligiturque ex Inscriptione, eam
fuisse Notam primi ab Urbe Milliarii. Quæ
res mirifice ad levandum viatorum tædium
faciebat, quibus ex ignorantia termini lon-
giora fiunt itinera; quasi illud finem mini-
me habiturum sit, cujus terminus ignoratur,
ut observat Arist. in Problem.; unde etiam
evenit, ut breviores in regressu appareant,
quam

quam in accessu viæ. Fecisse id ad laboris levamentum canit Rutilius in Itiner.

*Intervalla via fessis prestare videtur,
Qui notat inscriptus millia multa lapis.*

Hinc autem ortum habuit, ut pro numero mero Milliarorum Scriptores passim lapidum merum usurpent: unde Sueton. c. 4. in Calig. *Ad vicesimum lapidem effudere sese.* Plinius lib. 36. c. 15. *ab octavi lapidis diverticulo.*

Fuisse autem *Milliaria Romana*, multo quam nunc sunt, breviora, illud videtur convincere, quod antiquitus ad Pontem Centesimum, nunc *Ponte Centino*, Milliaria centum ab Urbe erant, unde & Centesimus appellatus; nunc autem non sunt nisi quinquaginta quinque: verum, ut notat Ricciolus, Romanus Pes modernus est aliquanto brevior antiquo, & consequenter Milliaria quoque antiquis breviora: verum Millaria illa longiora non sunt juxta Mensuram Romani passus moderni, sed juxta eas Mensuras quibus utuntur in Piceno, & Umbria, quæ majora sunt cæteris.

Nobis autem Lucensibus facile admodum est, Milliarorum Romanorum veterum spacia

tia

ta capere : sicut etiam aliarum nationum
 antiquas Mensuras tenere comparatione Ro-
 manorum veterum , quippe eodem, quo Ro-
 mani antiqui utimur milliario. Cujus rei
 illud apertissimum est Argumentum, quod
 Oppida quædam sita in via Cassia, quæ Ro-
 mam per Senas, Lucamque usque Mutinam
 ducebat, adhuc antiquum nomen retinent a
 Columnis Milliariis desumpta, secundum spa-
 tium, quo aberant a Colonia : sicuti Pons
 Auxeri impositus operis admirandi, qui nunc
 quoque dicitur *Ponte a Sesto*, quod nempe
 esset ad Sextum a Colonia Luca lapidem : &
 Pagus, qui appellatur *Valdottavo*, nempe quod
 situs ad octavum lapidem : Oppidumque
 quod vocant *Diecimo*, quod nempe ad lapi-
 dem decimum erat constructum : quorum
 locorum distantia eadem nunc censetur esse,
 quæ erat apud Antiquos : nam sex, octo, ac
 decem milliaria nunc quoque ab Urbe Luca,
 ut prius, absunt ea oppida. Unde Milliare
 Lucensis Reipublicæ par est antiquo Roma-
 no, saltem quod attinet ad eam ditionis par-
 tem, in qua inter Auxerum, & præruptos
 montes aperitur via Cassia, ferro inter rupes,
 miro opere excisa : ac proinde illius spatii,
 quod nobis notum est, comparatione, Ro-
 ma-

mani Milliarum antiqui, & aliorum ad illud relatorum magnitudinis, perfacile est speciem capere.

Milliare Græcum duplex fuit, Mediocre, & Magnum: utrumque tamen constitit Originis, seu Passibus mille sui generis. Milliare commune fuit majus Romano Passibus ducentis; habuit enim Romanos Passus 1200., Pedibus vero mille; nam 600. Pedibus Romanis constitit. Milliare vero Magnum, sive Olympicum, & Herculeum superavit Romanum Passibus Romanis 250. Commune autem, seu Mediocre 50., atque utrumque habuit Stadia decem sui generis: quorum singula sexcentenis Pedibus sui pariter generis constabant, ut apertius in V. *Stadiarum*.

Milliare Alexandrinum, sive Ægyptium habuit Passus Romanos 1080., Pedes 5400. ejusdem etiam Mensuræ fuit *Samium*, & *Byzantinum*.

Milliare Antiochæum, sive Syrum, habuit Pedes Romanos 6112., ac proinde majus fuit Milliarum Romano Pedibus 212., Passibus vero $42\frac{2}{5}$.

Milliare Hebraicum duplex fuit, Majus, & Minus. Minus fuit cum Chibrath, de quo

quo

quo jam diximus. Majus, quod appellatur
 Parsach, fuit Stadiorum Hebraicorum 10.,
 quorum singula habent Cubitos Hebraicos
 400. Unde ipsum *Milliare* habebat Cubitos
 4000., ac proinde quatuor Chibrath erat
 æquale. Continebat autem hoc Milliare
 majus Romanos Pedes 7875., Passus vero
 Geometricos 1575., ac propterea excedebat
 Milliare Romanum dimidia parte, ac Passi-
 bus 75. Videatur Ricciol. lib. 2. cap. 5. Geo-
 graph.

ORGYA, Græca Mensura, cujus meminit
 Aristotel. 6. de Animal., & Xenophon. lib. 2.
 Memor. Orgya autem fuit Passus Græcorum,
 qui sex Pedibus constabat, ut diserte tradit
 Herodotus lib. 4., ubi ait. *Stadia tria mil-
 lia, & sexcenta efficiunt sexaginta Schoenos:
 centum justæ Orgyæ implent Stadium sex Ple-
 thorum. Orgya taxata Pedibus sex.* Fuit
 autem duplex, alia communis sex pedum
 communium, æqualis sex Romanis Pedibus:
 Alia Olympica, sive Herculea, sex Pedibus Her-
 culeis constans, Romanis vero 6., Unciis 3.

PALMVS Mensuræ notissimæ genus, tam
 apud Romanos, quam Græcos, Hebræosque
 a manu hominis dictæ. Fuit autem Palmus
 duplex Minor, Majorque.

Pal-

Palmus Romanus Minor habuit quatuor Digitos in latitudine: nam, ut ait Pollux, *Palmus sunt quatuor conjuncti arte Digiti*, quod etiam tradit Hesychius.

Palmus Romanus Major, quem Græci *Spithamam*, Itali dicimus *Spanna*, fuit spatium, quod complectitur manus extensa ab extremo Pollicis ad extremum Auricularis: fuitque novem Unciarum Pedis Romani, seu trium Quadrantium. Colligitur id apertè ex Vitruvio lib. 2. c. 3. *Didorum fuisse longum Sesquipede*: Didorum autem erat mensura duorum Palmorum; nam ut ait Plinius lib. 36. cap. 14. *Græci Doron Palmum vocabant*: unde oportuit Palmum fuisse Semicubiti magnitudine, seu novem Unciarum, aut dodrantis Pedis.

Palmi item *Græcanici*, & *Hebraici* ejusdem rationis fuere proportione. Nam *Palmus Minor Græcus mediocris* habuit quatuor digitos staturæ mediocris: *Palmus Major mediocris* habuit novem partes Pedis staturæ mediocris: At *Palmus Minor Herculeus* constitit quatuor Digitis Herculeis: *Palmus* verò *Major*, seu *Spithama Herculea*, fuit extensio manus Herculeæ à pollicis extremo ad extremum auricularis, cum eadem proportione
ad

ad *Palmum & Spithamam Romanam*, quam habent inter se Pedes cum Pedibus, & Cubiti cum Cubitis; de quibus jam dictum.

PARASANGA, Mensura Persica, cujus meminit sæpe Xenophon in Pedia, & expeditione Cyri. Fuit autem incertum spatium *Parasangæ*, ut ait Plinius lib. 6. cap. 26. *Inconstantiam, inquit, mensuræ diversitas Autorum facit, cum Persæ quoque Schoenos, & Parasangas alii alia mensura determinant.* Nos Herodotum sequemur, qui sic scribit lib. 2. de Ægyptiis: *Etenim qui modicum terræ possident metiuntur illam Orgiis: qui minus inopes terræ sunt, metiuntur Stadiis: qui multum possident, Parasangis: qui plurimum sane, Schoenis: constant autem Parasangæ tricenis, Schoeni sexaginta Stadiis.* Ex quibus constat, cum Parasanga habuerit Stadia 30, fuisse spatium *trium Milliarium Romanorum ac $\frac{6}{8}$.*

PASSVS, Geometricum intelligo, quo mensurantur Milliaria, fuit apud Romanos spatium quinque Pedum Romanorum, ut omnes consentiunt. Et aperte colligitur ex Columella lib. 5. cap. 1, ubi ait: *Stadium deinde habet Passus centum viginti quinque, id est pedes sexcentos viginti quinque; quod idem scribit Plinius lib. 2. cap. 27, si enim pe-*

H

des

des 625. per *Passus* 125. distribuas, quinque cuilibet *Passuum* contingent. Fuit ergo hic *Passus* millesima pars Millarii. Cur autem *Passus* sit appellatus, quidam dicunt sic vocatum, quod id spatium *Passis*, id est protentis brachiis, manibusque conficeretur, ut tradit Alciatus in l. *Mille passus* ff. de sign. verb. Alii vero quod *Passu*, hoc est gressu hominis, duplicato constet. De Græcorum *Passu* jam dictum est in V. *Orgya*.

PES, de quo jam abunde dictum est.

POLLEX latitudo crassioris digiti: æqualis Unciæ Pedis Romani, ut dictum est.

PLETHRVM, Mensura Græca, habens centum Pedes, & est sexta pars Stadii, ut scribit Suidas: cum autem Pedes Græcorum alii Mediocres sint, alii Olympici, sive Herculei, uterque habeat 100. Pedes sui generis, eritque sexta pars Stadii sui etiam generis: ac proinde *Plethrum* mediocre æquale erit Pedibus Romanis 100. Herculeum vero 104. A *Plethro* fit *Diplethron*, hoc est duplex *Plethrum*: quod habet spatium duorum *Plethrorum*, sive Herculeorum. sive Communium.

SCHOENVVS, quod funem ex junco significat, est Mensura Græca, varia tamen: nam ut ait Strabo lib. I I. *Nos cum Nilum navigare-*

mus,

mens, aliis, atque aliis mensuris utebamur, ita ut
 eodem Schoenorum numerus alibi majorem, alibi
 minorem navigationem contineret: quod
 etiam evenire hodie cernimus in Milliariis
 quibus varietatem minoris, vel majoris Passus,
 quo constant. Duplicem Schoenum legi-
 mus, alium Minorem, quem Plinius lib. 7. c. 10.
 ait habuisse *Stadia triginta*: ac proinde ejus-
 dem spatii fuisse cum *Parasanga*; alium vero
 majorem *Stadiorum sexaginta*, ut colligitur
 ex Herodoto lib. 2; nam cum scribat *ab He-*
liopolis ad Thebas intercedere spatium *quatuor*
millium octingentorum, & sexaginta Stadio-
rum, hoc est unius, & octoginta Schoenorum,
 oportet singulos Schoenos habuisse *Stadia sexa-*
ginta; etenim in numero 4860. numerus
 sexagesimus reperitur vicibus octoginta, &
 una. Fuit ergo hic Major Schoenus æqualis
 duobus Parasangis, Milliariis vero Roma-
 nis $7\frac{1}{4}$.

STADIUM Mensurarum Græcarum ce-
 leberrima, sic dicta à verbo *Statio*, quia vide-
 licet id spatium Hercules uno spiritu eucur-
 rerit, ibique tandem steterit. Hoc igitur spa-
 tium terræ, quod primo *Stadium* est appella-
 tum, fuit Pisis Græciæ Urbe apud Jovem O-
 lympicum, quod scribit Gellius lib. 1. cap. 1.

Herculem pedibus suis metatum, idque fuisse longum Pedes sexcentos: ad cuius imitationem *Stadia* in aliis Græciæ terris, ut idem scribit, instituta fuere, Pedum quidem numero sexcentum, sed tamen aliquanto breviora: Hoc igitur *Stadium* ab authore dictum Herculeum, & à loco Olympicum, fuit octava pars Romani Milliaris: unde Plinius lib. 2. cap. 25. *Stadium centum viginti quinque nostros efficit Passus, hoc est Pedes 625.* Cum autem Milliare constet Passibus 1000, Stadium consequenter est octava pars Milliaris, nam octies 125. efficiunt 1000. Sed in hac re non est opus argumentis, cum aperte tradat Isidor. lib. 15. Orig. cap. 16. *Singula Stadia centum viginti quinque Passibus explicata, quorum octo millenos Passus absoluunt: & Strabo lib. 7. Computatis, inquit, per singula Milliaria octo Stadiis.* At vero Milliare Græcum constabat *Stadiis* decem, Pedibus vero Herculeis 6000; Alexandrinum vero *Stadiis* 7. & med. ut scribit Plutarchus in Gracch. *Milliare autem paulo minus est quam octo Stadia: & Hero Mechanicus in Isagoge: Milliare habet Stadia septem cum dimidio; quod idem scribit Suidas V. Stadium, & Photius in Bibliotheca, quos omnes de Alexandri-*
no

no Milliari loqui convincit Ricciol. lib. 2.
Geogr. cap. 4.

Cum autem, ut dictum est, ex Gellio, alia quoque *Stadia* fuerint ad Herculei imitationem, aliquanto tamen breviora, illud pro comperto tenendum est, quoties in Scriptoribus *Stadii* nomen occurrit, de Magno illo, & celeberrimo accipiendum esse; nisi peculiaris nota, vel Scriptoris contextus aliud suadeat.

Omnia ergo *Stadia* apud Græcos Sexcentum sui generis Pedibus constiterunt: Olympicum vero idem fuit cum octava Milliariis Romani parte, habuitque Pedes Romanos 625; Passus vero Geometricos 125.

STATHMVS, Mensura Græca, idem quod apud Latinos Statio, Stativa, & Castra, quæ militare iter unius diei significant. Unde idem est apud Græcos duobus *Stathmis* aliquo pervenire, ac apud Latinos Scriptores duobus castris. Colligitur hæc significatio ex Herodoto lib. 5. *Ubique sunt Regii Stathmi, id est mansiones, ac diversiones, ac diversoria pulcherrima. Iter omne per loca culta, atque tutum: id nunquam intermissum per Lydiam, ac Phrygiam viginti Stathmorum, hoc est vicenorum castrorum est, Parasange nona-*
H 3 gin-

ginta quatuor, & dimidiatus. Ex quibus etiam *Stathmi* spatium innotescit; nam si 20. *Stathmi* continent Parafangas 94. & med. ergo singuli habent Parafangas quatuor, & insuper Stadia 21. & med. & aliquid amplius. Unde iter unius *Stathmi* erat iter Romanorum Milliarium sexdecim $\frac{7}{8}$, & paulo amplius. Idem fere militare iter apud Romanos; nam nisi urgeret accelerandi necessitas, non temere ultra viginti miliaria progressum. Videatur Lipsius lib. 5. de Milit. Rom.

Quæ cum ad Ponderum, Mensurarumque qualemcumque cognitionem Juveni sufficere possint, calamo imponentes modum, nos quoque, tot spatiis excursis, in *Stathmo* consistimus.

F I N I S.

ABA.

Fig. 1.

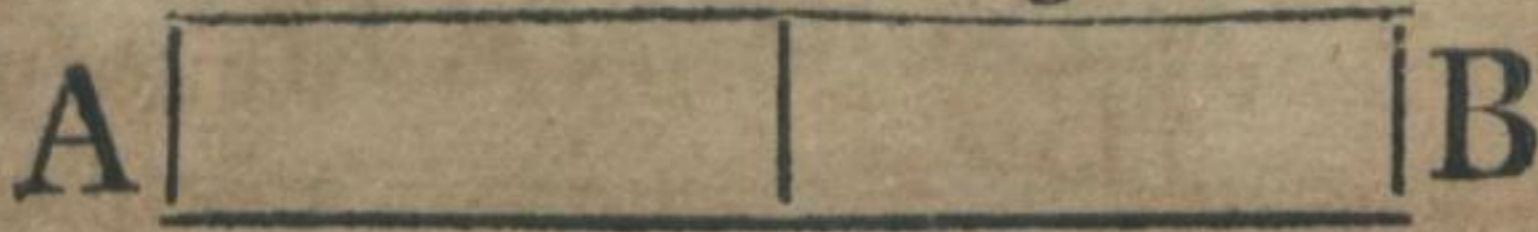

Fig. 5.

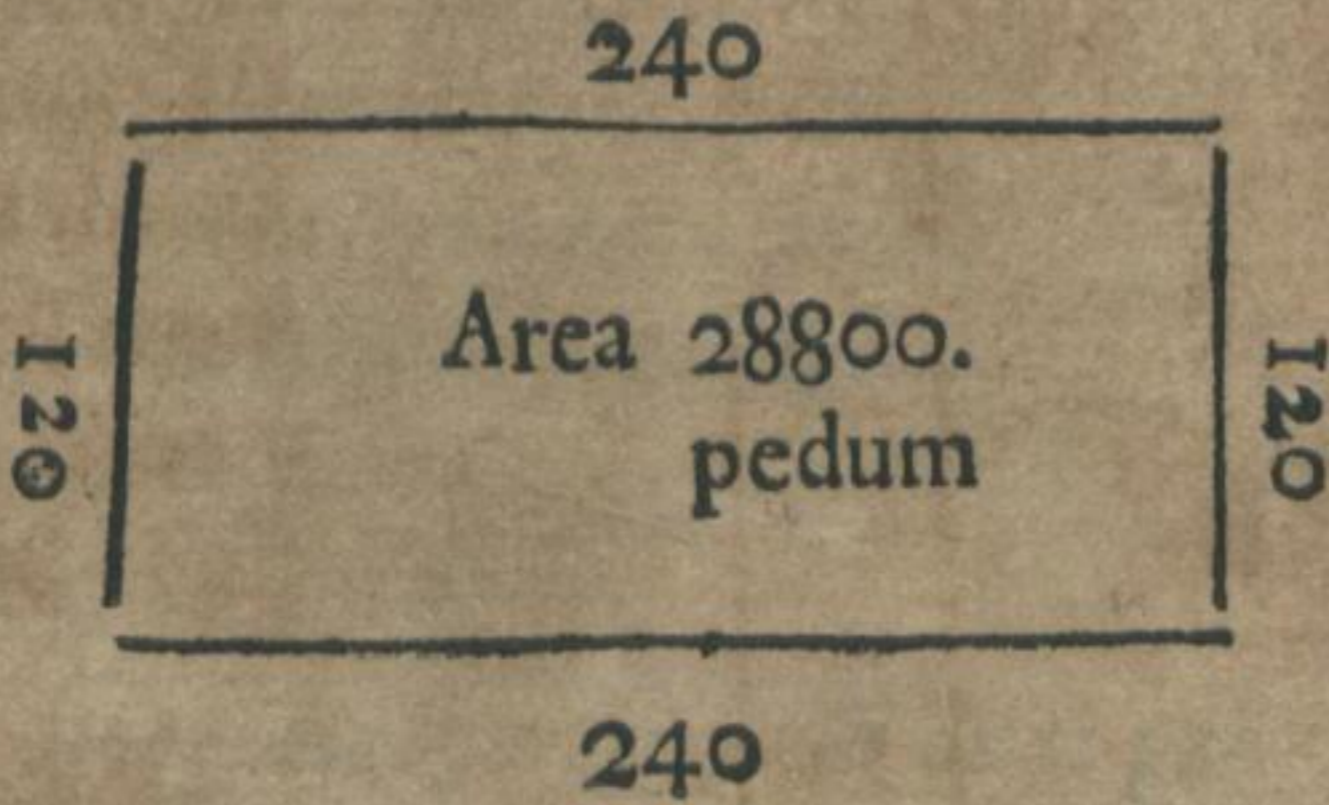

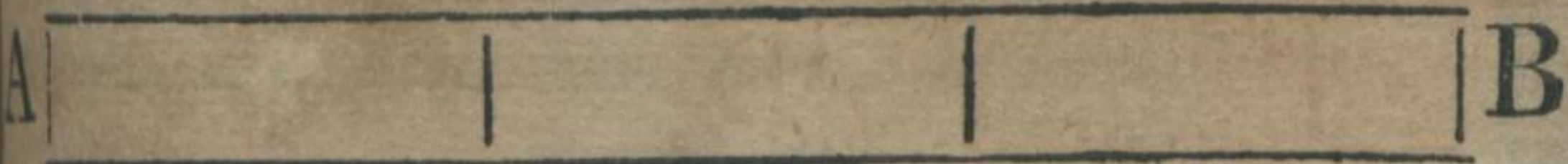
Fig. 3.

Fig. 2.

Fig. 4.

118

ginta

etiam

20. Sc

ergo

super

de it

Milli

dem

nisi

reul

tur

qual

re p

quo

fisti

A B A C V S

VETERVM NUMMORVM,

Illorumque valor comparatione Julii moderni, & Aurei ex decem Juliis conflati, qui decem Quatrinis Lucensis minor est, ob ejus monetæ facilitatem.

Nummi Veteres, eorumque valor.

Argenteus Julios 4.

As libralis decima pars Julii.

As Fabianus decima sexta pars Julii.

As Augustalis duodecima pars Julii.

Aureus Romanus Julios 25.

Aureus Hebraicus Julios 48.

Bes Acreus trigesimæ partis Julii duas partes continet.

Bes ex mistura quinta pars Julii.

Bigatus Denarius Julium unum continet.

Bigatus Quinarius dimidium Julii.

Bigatus Sextertius quarta pars Julii.

Centussis Antiquus Jul. 10.

Centussis Fabianus Jul. 6. Et ex quatuor partibus Julii, tres.

Centussis Augustalis Jul. 8. Et tertia pars.

Cistophorus fere dimidium Julii.

H 4

DA-

Daricus Jul. 20.

Decussis Antiquus Jul. 1.

Decussis Fabianus ex sexdecim partibus Julii decem habet.

Decussis Augustalis ex duodecim partibus Julii decem habet.

Denarius Jul. 1.

Deunx aureus ex duodecim partibus Bajocci undecim habet.

Dextans aureus ex duodecim partibus Bajocci decem habet.

Dipondius quinta pars Julii.

Dodrans aureus ex quatuor partibus Bajocci tres.

Drachma Attica Argentea Jul. 1.

Drachma Attica Aurea Jul. 10.

Drachma Hebraica Argentea Jul. 2.

Drachma Hebraica Aurea Jul. 20.

Didrachma Atticum Argenteum Jul. 2.

Didrachma Atticum Aureum Jul. 20.

Didrachma Hebraicum Argenteum Jul. 4.

Mina Attica Argentea Aureis 10. pendet.

Mina Attica Aurea Aureis 100. pendet.

Mina Hebraica Argentea Aureis 24. pendet.

Mina Hebraica Aurea Aureis pendet 240.

Minutum quinquagesima pars Julii.

Num-

Nummus Julii quarta pars.

Obolus Julii sexta pars.

Philippæus Jul. 20.

Quadrans paulo plus quatrino Lucensi.

Quadrigatus Denarius Jul. 1.

Quadrigatus Sextertius quarta pars Julii.

Quadrussis Antiquus ex quinque partibus binis pendet.

Quadrussis Fabianus quarta pars Julii.

Quadrussis Augustalis tertia pars Julii.

Quinarius dimidium Julii.

Semis Argenteus dimidium Julii.

Sextertius quarta pars Julii.

Sextertium Aureos 25, continet.

Siclus Argenteus Jul. 4.

Siclus Aureus, Aureos habet 4. Et ex decem partibus Aurei octo.

Stater Hebraicus Argenteus Jul. 4.

Stater Hebraicus Aureus Aureos habet 4.

Stater Alexandrens, Aureos 2.

Stater Macedonicus idem.

Stater Philippæus idem.

Talentum Atticum Argenteum habet Aureos 600.

Talentum Atticum Aureum Aureos habet 6000.

H 5

Ta-

Talentum Hebraicum Argenteum Aur. habet 1200.

Talentum Hebraicum Aureum Aur. hab. 12000.

Talentum Alexandrinum Argenteum Aur. hab. 1200.

Talentum Alexandrinum Aureum Aur. hab. 12000.

Talentum Aegineticum Argenteum Aur. hab. 1000.

Talentum Aegineticum Aureum Aur. hab. 10000.

Talentum Aegyptium Argenteum Aur. hab. 800.

Talentum Aegyptium Aureum Aur. hab. 8000.

Talentum Babilonicum Argenteum Aur. hab. 461. Et ex decem Aurei partes binas.

Talentum Euboicum Argenteum Aur. hab. 400.

Talentum Euboicum Aureum Aur. hab. 4000.

Talentum Siculum, vetus Argenteum Aur. hab. 240.

Talentum Siculum novum Argenteum Aur. hab. 120.

Talentum Rhodium Argenteum, Aur. hab. 450.

Teruncius paulo plus quatrino.

Tetradrachmus Atticus Argenteus Jul. 4.

Tetradrachmus Atticus Aureus Aur. hab. 4.

Tetradrachmus Hebraicus Argenteus Jul. 8.

Tetradrachmus Hebraicus Aureus Aur. hab. 8.

Tres-

*Tresfis Antiquus ex decem partibus Iulii tres
habet.*

*Tresfis Fabianus ex sexdecim partibus Iulii
tres habet.*

Tresfis Augustalis quarta pars Iulii.

Victoriatus Idem.

Vigesfis Antiquus Jul. 2.

*Vigesfis Fabianus Jul. 1, & Iulii quarta
pars.*

Vigesfis Augustalis Jul. 1, cum dimidio.

*Synopsis Mensurarum Liquidorum, atque
Aridorum earumque capacitatis.*

A *Ccetabulum capit aquæ uncias 2, cum di-
midio.*

Amphora Romana aquæ libras 80.

Amphora Græca aquæ libras 120.

*Artaba Persica aquæ libras 166, & ex duabus
partibus libræ tres partes.*

*Artaba Ægyptia aquæ libras 133, & ex duabus
partibus libræ tres partes.*

Artaba Medica aquæ lib. 160.

Batus I, aquæ capit lib. 80.

Ba-

Batus II. aquæ lib. 8, & lib. tert. part.

Batus III. aquæ lib. 5, & uncias 6.

Batus IV. aquæ lib. 2, & unc. 1.

Batus V. aquæ unc. 6, & uncia duas tertias partes.

Cabus aquæ lib. 4, unc. 5, & uncia tertiam partem.

Cadus aquæ lib. 80.

Choenix aquæ lib. 10.

Corus aquæ lib. 800.

Cotyla aquæ unc. 10.

Culeus aquæ lib. 1600.

Cyathus aquæ unc. 1, & ex sex partibus uncia partes quatuor.

Ephi aquæ lib. 80.

Gomor aquæ lib. 8.

Hemina aquæ unc. 10.

Hin aquæ lib. 10, uncias 3, & uncia tertia pars.

Lethec aquæ lib. 400.

Log aquæ lib. 1. unc. 3.

Medimnus aquæ lib. 160.

Metreta aquæ lib. 120.

Mo-

Modius aquæ lib. 26, & duas tertias partes
libræ.

Quadrantal aquæ lib. 80.

Quartarius aquæ unc. 5.

Satum aquæ lib. 26, & duas tertias partes li-
bræ.

Sextarius aquæ lib. 1. uncias 10.

Urna aquæ lib. 40.

Synopsis Mensurarum Longitudinis.

Actus Pedes Rom. quaquaversum 120.
Arrura continet Ped. Rom. quadratos 166
& ejusdem duas tertias partes.
Ascena Pedes 20.

Calamus Hebraicus Ped. Rom. 12. unc. 9, & ex
100. partibus uncia partes 56.

Cibrath Ped. Rom. 1968. cum ejusdem Pedis
dimidio.

Cubitus Rom. Ped. Rom. 1. cum dimidio.

Cubitus Græcus mediocris Ped. Rom. 1. cum di-
midio.

Cubitus Hebraicus Ped. Rom. 1. uncias 11. & ex
100. partibus uncia partes 62. cum dimidio.

Cubitus Herculeus Ped. Rom. 1. unc. 6, & ejus-
dem quartam partem.

Cu.

Cubitus Alexandrinus Ped. Rom. 1. unc. 9, ex
100. partibus uncia partes 60.

Cubitus Samius idem.

Cubitus Byzantinus idem.

Cubitus Babilonicus Ped. Rom. 20, unc. 8, &
ejusdem 4. partem.

Cubitus Antiochenus Ped. Rom. 2, & uncia
partes 48.

Decempeda Ped. Rom. 10.

Diaulon Ped. Rom. 1250.

Digitus Rom. *Pedis Romani* pars sextadecima.

Diplethrum *Mediocre* Ped. Rom. 200.

Diplethrum *Herculeum* Ped. Rom. 208.

Dolichus Ped. Rom. 7500.

Hippicon Ped. Rom. 2500.

Jugerum Ped. Rom. in ambitu 720, quadratos
vero 28800.

Lychas *Pedis* Rom. Unc. 8.

Milliare Rom. Ped. Rom. 5000.

Milliare *Græcum* *mediocre* Ped. Rom. 6000.

Milliare *Herculeum* Ped. Rom. 6250.

Milliare *Alexandrinum* Ped. Rom. 5400.

Milliare *Samium* idem.

Mil-

- Milliare Byzantinum idem.
- Milliare Antiochenum Ped. Rom. 5212.
- Milliare Hebraicum parvum Ped. Rom. 1968.
cum dimidio.
- Milliare Hebraicum magnum Ped. Rom. 7875.
- Orgya mediocris Ped. Rom. 6.
- Orgya Herculea Ped. Rom. 6, & ejusdem 4.
pars.
- Palmus Romanus minor Pedis Rom. 4. pars.
- Palmus Rom. major Ped. Rom. 3. tres quatuor
partes.
- Palmus Græcus mediocris, Ped. Rom. quarta
pars.
- Palmus Herculeus, Ped. Rom. Unc. 3, & ex 100.
part. Unciæ pars 12. cum dimidio.
- Palmus Hebraicus minor, Ped. Rom. Unc. 3, &
ex 100. part. Unciæ pars 93.
- Palmus Hebraicus major, Ped. Rom. Unc. 11, &
ex 100. part. Unciæ pars 81. cum dimidio.
- Passus Geometricus Ped. Rom. 5.
- Parasanga, Ped. Rom. 18740.
- Pes Romanus, Unc. 12.
- Pes Græcus mediocris, Ped. Rom. 1.
- Pes Herculeus, Ped. Rom. 1. cum Unciæ dimi-
dio.

Pes

Pes Hebraicus, Ped. Rom. 1. Unc. 3, & ex 100. part.
Uncia pars 75.

Pes Alexandrinus Samius, & *Bizantinus* Ped.
Rom. 1. Unc. 2, & ex 100. part. Uncia pars
40.

Pes Babylonicus, Ped. Rom. 1. Unc. 1. cum dimi-
dio.

Pes Antiochenus, Ped. Rom. 1. Unc. 4, & ex 100.
part. uncia pars 32.

Plethrum mediocre, Ped. Rom. 100.

Plethrum Herculeum, Ped. Rom. 104.

Pollex, *Pedis Romani* Unc. 1.

Scœnus, Ped. Rom. 18740.

Scœnus major, Ped. Rom. 37480.

Stadium Græcum mediocre, Ped. Rom. 600.

Stadium Herculeum, Ped. Rom. 625.

Stabmus Ped. Rom. 88085.

SYLLA.

SYLLABVS AVTO- RVM.

*Qui nobis huic Syntagmati contexendo
utiles fuerunt.*

Quoniam, ut magnus Sapiens aiebat,
Plin. in Præfat. Natural. Histor. *est be-
nignum, & plenum ingenui pudoris fateri,
per quos profeceris; placuit eos, quorum
opera huic Syntagmati contexendo nobis
utilis fuit, honoris causa hic in operis calce
describere.*

Sacra Biblia.

Alexander ab Alexandro.

Aloysius Lippomanus.

Andreas Alciatus.

Appianus Alexandrinus.

Aristoteles.

Aulus Gellius.

Benedictus Arias Montanus.

Benedictus Pererius.

Bonfrerius.

I

Cæ-

Cælius Rhodiginus.

Christophorus Clavius.

Cicero.

Cleopatra.

Codex Justiniani.

Columella.

Cornelius à Lapide.

Cornelius Tacitus.

Didacus Covarruvias.

Dio Cassius.

Diodorus Siculus.

Dionysius Halicarnassens.

Dionysius Lambinus.

Donatus.

Eustatius.

Fannius.

Faunus.

Franciscus Ribera.

Galenus.

Gulielmus Budæus.

Hero Mechanicus.

Hero

Herodotus.
 Hesychius.
 S. Hieronymus.
 Homerus.
 Horatius.

Jacobus Guthberius.

Instituta.

Ioannes Buteo.

Ioannes Card. de Lugo.

Ioannes Lorinus.

Ioannes Mariana.

Ioannes Pineda.

Ioannes Baptista Ricciolius.

Ioannes Baptista Villalpandus.

Iosephus Blancanus.

Iosephus Iudeus.

Isidorus.

Iulius Africanus.

Iulius Frontinus.

Iulius Pollux.

Iustus Lipsius.

Iuuenalis.

Lucanus.

Lucas Patrus.

*Lucilius.**Ludovicus Cerda.**Ludovicus Molina.**Luisius ab Alcasar.**Macrobius.**Marcus Cato.**Marcus Varro.**Marinus Ghetaldus.**Martialis.**Nicolaus Damascenus**Nonius Marcellus.**Oecumenius.**Olaus Magnus.**Origenes.**Ovidius.**Paulus Manutius.**Persius.**Petronius Arbitr.**Philo Iudaeus.**Photius.**Plato.**Plautus.*

Ph.

Plinius Junior.

Plinius Senior.

Plutarchus.

Polybius.

Pompejus Festus.

Quintilianus.

Rabbi David.

Robertus Cenalis.

Rutilius.

Sabellicus.

Salianus.

Seneca.

Septuaginta Interpretes.

Serarius.

Stanislaus.

Stobæus.

Strabo.

Suetonius Tranquillus.

Suidas.

Terentius.

Tucidides.

Titus Livius.

134

Valerius Maximus.

Virgilius.

Vitruvius.

Xantes Pagninus.

Xenophon.

Zonaras.

FINIS.

BRE.

BREVIS

DE

ROMANORVM
COMITIIS
TRACTATVS,

e nonnullis

BARTHOLOMÆI BEVERINI

Congregationis Matris Dei,

Primò adumbratis Elucubrationibus,
in gratiam studiosæ Juventutis
excerptus.

Opus Posthumum.

BREVIS

DE

ROMANORVM

COMITIS

TRACTVS

e nobilibus

MARTINOLOMAEI BEVERINI

Compositus a Mart. Beverino

Primo adunato in finibus nobilibus

in eadem finibus iuribus

et alijs

et alijs

TRACTATUS
DE VETERVM
ROMANORVM
COMITIIS.

COMITIA in primis inde nomen traxere, quod Populus in eis comire, hoc est convenire solebat in unum locum: quod quamvis & ludorum, & spectaculorum gratia interdum fieret, tamen Comitiorum nomine ii tantum Populi conventus appellati, in quibus de aliqua re ferendum esset suffragium. Quare possumus recte definire Comitiam, Populi conventus ad suffragium de aliqua re ferendum: quod est adeo Romanæ antiquitatis studiosis notum, ut supervacui proculdubio futurum sit operis in re tam clara paginas testimoniis onerare.

Quod autem attinet ad numerum, ea consensu omnium tria fuere, nempe *Curia*, *Centuriata*, & *Tributa*: ut videre est apud Agellium lib. 15. cap. 27; nec quicquam frequentius his nominibus occurrit in Roma-

norum rerum Scriptoribus. Ex quibus, ut aliqua saltem curiosæ Juventuti delibem, hæc adnotabo.

De Centuriatis mentionem facit Livius lib. 1. in fine; *Duo Consules inde Comitibus Centuriatis a Præfecto Urbis ex commentariis Ser. Tullii creati sunt; & lib. 2. Collegam sibi Comitibus Centuriatis creavit P. Valerium.*

Tributorum Comitiorum meminit idem Livius lib. 2. *Tunc primum, inquit (anno nempe Urbis 281.) Comitibus Tributis creati Tribuni sunt.* Et Cicero lib. 3. de legibus: *Propterea neque Tributa capitis Comitibus rata esse possent.*

De Curiatis scribit Livius lib. 5. *Comitibus Curiatis revocatus de exilio jussu Populi Camillus extempto dictator diceretur.* Cicero autem tria hæc Comitiorum genera complectitur orat. 2. de lege Agrar. *Nunc, inquit, quia prima illa Comitibus tenetis Centuriata, & Tributa, Curiata auspicioꝝ causa remanserunt.* Nec aliud intelligit Arnobius lib. 2. adver. Gentes cum ait: *Nunquid Magistratus per Populos creatis? Militaria, Urbana, Communia quæ sunt Comitibus scitis.* Nam
ut

ut docet Turnebus lib. 13. c. 14. Adver. per Comitia Militaria intelligit Centuriata; eo quod militari more Populus in Centurias esset descriptus, & quia quo primum tempore celebrata sunt, Populus cum armis in campum descendit, armatusque suffragium tulit: per Urbana significat Curiata, eo quod Curiae erant tantum Urbani Populi: per communia vero intelligit Tributa, eo quod ex totius Populi Tribubus fiebant; erantque non propria tantum Urbani Populi, sed etiam Rustici, & Suburbani: cum omnes ubique Romani Cives ad aliquam ex XXX Tribus pertinerent; unde jus erat quandocumque Tributa Comitia congregarentur, unumquemque in sua Tribu adesse.

Addunt nonnulli etiam Comitia Calata, quorum fit mentio apud Agellium loc. cit. ex Labeone, qui ait: *Comitia Calata esse, quae pro Collegio Pontificum habentur, aut Regis sacerorum, aut Flaminum inauguratorum causa.* Verum ea Comitia non efficiunt aliquod peculiare genus: nam ab initio omnia Comitia dicebantur Calata, ut ex Lelio Felice constat apud Agellium loc. cit. Dicebantur autem Calata a Græco vocabulo *Kal*, quod est *voco*, quia

quia videlicet per Præconem vocarentur, quod antiqui Latini *Kalare* dicebant: unde & *Kalenda* primus mensium dies appellatus, quod ab eo mensis vocari, seu numerari incipiat. Quanquam autem *Kalandi* vox obsolevisset; tamen usus obtinuit, ut ea Comititia Calata appellarentur, quæ coram Pontificum Collegio, ut dictum est, agebantur inaugurationis causa: vel quæ condendis Testamentis fiebant, ut ex eodem Felice apud Agellium constat. Nam, ut scribit Theophilus lib. 2. Instit. tempore pacis bis in anno Præco Urbem circuibat, Populumque convocabat: & eo tempore qui testamentum condere volebat, in concione ipso Populo teste scribebat testamentum: itaque testamenta sic condita nullam fraudem timere poterant, utpote fide publica firmata.

Inveniuntur etiam Comititia Consularia, quæ scilicet Consulibus creandis habebantur: unde Cicero in Orat. pro Murena: *Imperatores, inquit, Comitibus Consularibus, non verborum Interpretes diliguntur*: & lib. 2. ad Q. Fr. epist. 2: *Recordatus est, quid sibi in Campo Martio Comititia Consulium habenti contra auspicia accidisset.*

Alia reperiuntur dicta Prætoria, quod in

is Prætores crearentur, quemadmodum etiam ob eandem rationem Quæstoria, Ædilitia, Censoria, & Tribunitia. Verum hæc omnia ad aliquod ex tribus jam dictis generibus pertinebant, nempe ad Curiata, Centuriata & Tributa.

Curiata igitur Comitia erant Conventus Populi Romani per Curias convocati: sive in quibus Populus Curiatim suffragium ferebat, hoc est, in quibus Populi per Curias divisi sententia rogabatur, ita ut illud ratum haberetur, quod plures Curiaæ statuissent.

Erant autem Curiaæ, ut alias significaciones omittamus, triginta illæ partes in quas Romulus Urbem diviserat, ut scribit Dionysius Halicar. lib. I. sic dictæ ex Varrone, quod Reipublicæ negocia curarent: sive, ut Festo placet: *quod iis imposita nomina Curium Virginum*, hoc est Sabinarum. Cures enim Sabini dicebantur: unde Virgil. in 8.

Tatioque seni, Curibusque severis.

Romulus enim primo in tres partes Urbem divisit, quas Tribus appellavit (quemadmodum Urbs nostra Luca, jam prope a trecentis annis in tres partes distributa est, quas appellamus *Terzieri*, cum antea quinque partibus constaret pro numero videlicet Portarum

rum

rum Urbis, quæ per ea tempora quinque numerabantur, nempe S. Petri, S. Donati, S. Mariæ, S. Gervasii, & S. Salvatoris,) ut scribit Asconius in Comment. Divinationis; *Principio Tribus tres fuerunt, Tatientium a Tatio Rege; Ramnensis altera a Romulo; Luceres altera a Lucomone, sive Lucero, sive a Luco, quem Asylum vocaverat Romulus.* Has vero Tribus deinde singulas in decem alias partes divisit; unde Dionysius lib. 2. *In tres partes, inquit, divisa universa multitudo, Romulus singulis præclarum aliquem Virum ducem præposuit; deinde unamquamque rursus in decem partitus totidem fortissimos viros eis præfecit.* Has curias, illas Tribus vocari voluit, sicut vocantur & hodie, Augusti nempe temporibus: iis enim scripsit Dionysius. Livi quoque lib. 1. idem tradit, additque causam appellationis earum. *Romulus cum Populum in Curias XXX. divideret nomina Sabinarum, Curias imposuit.* Non autem Tribubus nomina Mulierum Sabinarum imposita, ut perperam contendit Asconius loc. cit. Curias cum Tribubus confundens. Idem Romuli institutum traditur a Plutarcho: *Singula, inquit, Tribus decem continuerunt Curias.* Qui tamen negat, Curiarum nomine a Sabinis

Ecce minis derivata, *cum*, inquit, *earum* *qua-*
dam a locis appellerentur. Quidquid autem
 illud sit de nominum origine, illud certum
 est, Populum in triginta Curias a Romulo
 constitutum, quarum octo tantum nomina
 ad nostram memoriam pervenere, nempe
Foriensis, Raptia, Vellensis, Velitia, Titia, Ti-
fata, quarum meminit Festus; *Calabra,* quam
 memorat Varro lib. 4. de Lingua Lat. & *Fau-*
cia sive *Saucia*, de qua sic Livius lib. 9. *Dicta-*
tor Papirius C. Junium Babulum, Magistrum
Equitum dixit, atque ei legem Curiatam de
Imperio ferenti, triste omen diem diffidit,
quod Fancia, sive Saucia, Curia fuit princi-
pium, duabus insignibus cladibus captae Urbis
& Caudinae pacis, quod utroque anno ejusdem
Curia fuerat principium.

Cum ergo Romulus Regia sibi potestate
 reservata, quandam veluti Libertatis imagi-
 nem in urbis regimine instituere vellet, Po-
 pulo permisit, ut scribit Dionysius lib. 2. *Ma-*
gistratus creare, leges sancire, de bello, referen-
te Rege, decernere. Cum igitur aliquid ho-
 rum faciendum esset, Populus in forum con-
 veniebat, in suas Curias distributus, rogaban-
 turque singularum Curiarum sententiae; id-
 que demum statuebatur, quod pluribus Curis

visum esset : eaque Comitia Curiata dicebantur, & negotia, in iis constituta, lege Curiata sancita appellabantur. Sic Romulo extincto, *Numam Curiatis Comitibus Regem creatum*, scribit Dionysius lib. 2. Quemadmodum etiam alii Reges, Tarquinio superbo excepto, qui per vim Regiam dignitatem occupavit. Verum non solum Magistratus creatos, leges sancitas, & bella decreta per Populi suffragium Regibus imperantibus, sed etiam judicia exercita Comitibus Curiatis reperio : nam Horatius cum provocasset ad Populum, Tullo Hostilio regnante, *Populi Romani Comitibus liberatus est*, ut scribit Cicero pro Milone. Atqui eo tempore nulla alia Comitia nisi Curiata, quippe Centuriata deinde à Ser. Tullio Rege instituta ; & Tributa quo tempore Respublica jam Libertate fruebatur lege Voleronis incoepa, ut deinde videbimus. Quanquam nullum aliud, præter hoc Horatianum, à Populo Judicium Comitibus latum reperiemus ; ut etiam notavit Sigonius lib. 3. de Judiciis cap. 4.

Cum autem Respublica, jam excusso Regum jugo, sese in libertatem vindicasset, Plebsque Nobilium insolentia evicisset, ut Tribuni, & Aediles plebeji crearentur, ii Co-
mi-

mitiis Curiatis creati usque ad legem Volero-
 nis, qui una cum Lætorio tulit, ut deinceps
 plebejis Magistratus Tributis Comitibus crea-
 rentur. Cum autem fere universa Reipu-
 blicæ administratio ad Comitibus Centuriata
 devoluta esset, pauca tantum Comitibus Curia-
 tis agenda remanserunt. Hæc autem fuere:
 primo Confirmatio quorundam Magistra-
 tuum, qui jam Comitibus Centuriatis designati
 erant, nempe Consulium, Prætorum, & Ædi-
 lium Patriciorum. Qui enim Comitibus
 Centuriatis hunc Magistratum obtinuissent,
 confirmari debebant auspicii causa à Comi-
 tibus Curiatis, quod diserte traditur à Cicerone
 in Orat. 2. de lege Agrar. *Majores, inquit, de
 omnibus Magistratibus bis vos judicare vo-
 luerunt, nam Centuriata lex Censoribus fere-
 batur* (hoc est soli Censores ex Patriciis Ma-
 gistratibus postquam Centuriatis Comitibus
 confirmari non indigebant : qua de re vi-
 dendus Manutius in Commentariis ad eum
 locum) *cum Curiata ceteris Patriciis Magi-
 stratibus, tum iterum judicabantur, si Popu-
 lum beneficii sui non pœniteret.* Quod ta-
 men, quia nimium grave videbatur, bis nem-
 pe mobile vulgi iudicium subire, paulatim
 obsolevit. Dixi auspicii causa: quod ipsum

K

a Ci-

a Cicerone ibidem traditur; *Curia*, inquit, *auspicioꝝ causa remanserunt*; quia videlicet nihil auspicato geri poterat, nisi ab eo, qui lege *Curia* potestatem haberet.

Secundo, *Armorum Imperium Curia* Comitiis mandabatur. Unde Cicer. in eadem tract. 2. de lege Agr. *Consuli, si legem Curiatam non habeat, attingere rem militarem non licet*, & Livius lib. 5. *Ardeam Legati ad Camillum Veios eum perduxere: seu, quod magis credere libet, non prius profectum ab Ardea, quam compererit legem latam: quod nec injussu Populi mutari finibus posset; nec nisi Dictator dictus auspicia in exercitu habere, lex Curia lata est, Dictatorque absens dictus*, & lib. 5. ipse Camillus sic loquitur: *Comitia Curia, quae rem militarem continent: Comitia Centuriata, quibus Consules, Tribunosque militares creantur.*

Tertio, Adoptiones fiebant Comitiis *Curia*, ut testatur Agellius lib. 5. cap. 19, quod idem tradit Cicero Orat. pro domo sua, ubi de adoptione loquens, qua Clodius a Patricia Familia Claudia in Fontejam e plebe transfierat, ut Tribunus Plebis fieri posset, sic ait: *quæro, si aut negasses, aut tacuisses, si*

ta-

*tanen id XXX. Curia jussissent, num id jussum
esset ratum? & Galba apud Tacitum lib. I.
Historiarum sic Pisonem alloquitur: Sit
privatus lege Curiata adoptarem: hoc est
Comitiis Curiatis; sæpe enim pro eis lex Cu-
riata ponitur, ut observat etiam Manutius ad
2. Orat. de lege Agraria.*

Quarto, condendis Testamentis habeban-
tur Comitia Curiata, ut jam dictum est.

Quinto, Comitiis Curiatis quidam Sacer-
dotes creabantur, ut Flamines; & Curio Ma-
ximus, cujus autoritate tum Curiones cæte-
ri, tum Curia omnes regebantur, ut scribit
Festus: nam singulis curiis Sacerdos unus
præerat sacrificiis agendis, quem Curionem
a Curis nempe, ut scribit Varro lib. 4. de
Ling. Lat. vocabant: isque est, quem Plaut. in
Aulul. appellat Magistrum Curia.

Nam noster nostra, qui est Magister Curia

*Dividere argentum dixit Nummos in Vi-
ros.*

Et Festus, ait *Flamines Curiales fuisse Curia-
rum Sacerdotes.* Quem Curionem singu-
lae Curia sibi seorsim eligebant, ut notat Rosi-
nus lib. 3. cap. 13. His vero Curionibus sin-
gularum Curiarum præerat Sacerdos, qui
Curio maximus dicebatur; & hunc omnes

K 2

Cu-

Curia Comitiis creabant, ut scribit Livius decad. 3. lib. 7. *Inter majorum rerum curas, Comitia Maximi Curionis, cum in locum M. Æmilii Sacerdos crearetur, vetus excitaverunt certamen.* In quibus imaginem quandam nostrarum Paroeciarum mihi videor intueri. Id enim in vetere Roma Curia, quod nunc in Christianis Urbibus Paroecia: id Curiones, quod Parochi, qui & non dissimili nomine Curati appellantur. Locum vero Maximi Curionis, qui cæteris præsideat, & regat potestate, non iniuria dixerim Episcopos tenere.

Illud autem ab Antiquitatis studiosis observandum est, Comitia Curiata non semper triginta Curiatum interventu celebrata fuisse; sed processu temporis ita obsolevisse, ut fere in speciem tantum remanerent. Etenim per triginta Lictores e singulis Curiis lectos ea demum habita fuisse auctor est Cicero Orat. 2. in Rullum: *Sunt igitur Decemviri, neque veris Comitiis, hoc est, Populi suffragiis, neque illis ad speciem, atque ad usurpationem vetustatis per triginta Lictores auspicioꝝ causa adumbratis, constituti.* Quibus verbis Curiata Comitia designari perspicuum est, vel ex eo quod ait auspicioꝝ cau-

cau-

causa usurpari. Quod etiam observavit Manutius lib. de leg. Rom.

Ut autem hanc de Comitiiis Curiatis tractationem absolvamus, tria supersunt explicanda; nam quartum, nempe modum ferendi suffragia, explicabimus in Comitiiis Centuriatis. Tria vero hæc sunt, nempe penes quos esset jus convocandi Comitia Curiata: qui haberent in eis jus suffragii: ac demum quo loco fierent.

Quod spectat ad primum, ajo tempore quo sub Regibus erat Res Romana, jus vocandi Populum penes Reges fuisse. Regibus autem defunctis id pertinuisse ad Interreges. (Erat autem Interrex quasi interim Rex, dum scilicet Rex crearetur, utebaturque Regiis insignibus: quod etiam in libera Republica observatum, quoties vel Magistratus abessent, vel vitio facti abdicassent. Hæc autem dignitas, Interregis scilicet, non dabatur nisi in quinctum diem.) Deinde in libera Republica jus convocandi hujusmodi Comitia extitit penes Consules, Prætores, Dictatores, atque etiam Pontifices, & Interreges, quandocumque res ad Interregnum adducta esset. Qua de re videatur

K 3

Ro-

Rosin. lib. 5. cap. 4. Antiq. Rom. & Nicol.
Gruchius lib. de Comitibus Romanis.

Jus vero ferendi suffragium in Comitibus Curiatis habebant ii tantum Cives, qui in Urbe habitabant. Ii namque Cives tantum in Curiis adscripti erant, qui domicilium in Urbe habebant, secus vero qui extra illam. Hinc ab Arnobio, ut ex Turnebo jam adnotavimus, Comitibus Curiatis dicta fuerunt *Comitia Urbana*; quod nempe iis Urbani tantum Cives interessent.

Locus autem, in quo habebantur hujusmodi Comitibus, fuit Forum Romanum, cujus pars quaedam, quod in ea Populus conveniret, Comitium appellata. Unde Varro lib. 4. de Ling. Lat. ait *Comitium* dictum, quod *Comitibus Curiatis Populus conveniret*. Meminit ejus loci Tullius pro Sextio: *Cum, inquit, Forum, Comitium, Curiam multa de nocte occupavissent, & in Verrinis: Vidi simul cum Populo Romano Forum, Comitiumque adornatum: & Livius decad. 3. lib. 4. Perfugae virgis in Comitio caesi omnes, ac saxo dejecti: Fuisse autem Comitium circa eum locum Fori, ubi nunc est Templum S. Mariae Novae, scribit Marlianus lib. 3. cap. 15. & 20. Topograph. Urbis Romae. Qui locus per multos annos inter-*

ctus:

ctus: unde contigit sæpe Comititia per tempestates, aut convocari non potuisse, aut convocata dimitti opus fuisse. Verum post adventum Annibalis in Italiam tectum Comitio impositum: quod tradit Livius decad. 3. lib. 7. *Eo anno primum, ex quo Annibal in Italiam venisset, Comitium tectum esse memorie proditum est.* Solebat autem hic locus ab Ædilibus magnifice ornari, certantibus singulis annis, illis qui Ædilitatem gerebant, ut suo anno quam magnificentissime Forum, Comitiumque oculis Populi Romani ornatum appareret. Sic de Cæsare apud Sueton. legimus: *Ædilis præter Comitium, ac Forum, Basilicasque, etiam Capitolium ornavit portibus ad tempus extructis.* Præcipue tamen statuarum, ac tabularum pictarum, ex totis Provinciis advectarum ad eum tantum usum, ac deinde remittendarum Dominis, in Comitio spectabantur: unde Cicero in Verrin. de Verris Ædilitate: *Vidi Forum, Comitiumque adornatum ad speciem magnifico ornatu, & Act. 4. in eundem: C. Claudius, cujus Ædilitatem magnificentissimam scimus, usus est hoc Cupidine tamdiu, dum Forum Diis immortalibus, Populoque Romano habuit ornatum, & cum esset Hospes Æjorum, Mamertini autem Populi Patronus, ut illis be-*

nigne usus est ad commodandum, sic ipse diligens fuit ad reportandum. Subditque de aliis Nobilibus, qui per similem occasionem Forum, Comitiumque ornarent: *Quis tamen signa, atque ornamenta sua cuique reddebant, non ablata ex Urbibus Sociorum quatrivicina causa per simulationem Aedilitatis, domum deinde, atque ad suas Villas auferabant.*

Venio nunc ad Comitium Centuriatum, de quibus loquitur Cicero pro lege Manilia, dum ait se *Pratorem cunctis Centuriis renunciatum.* Eo enim tempore jus creandi Magistratus, haud amplius ad Curiatum, sed ad Comitium Centuriatum spectabat. Quod autem attinet ad nomen, Centuriatum, à Centuriis hæc Comitium dicebantur: quod nempe Populus per Centurias descriptus more militari, ea celebrabat: unde etiam ab Arnobio, ut ante retulimus, *militaria Comitium* dicta, ut nos Turnebus admonuit.

Autor describendi Populum per Centurias, perque eas Comitium celebrandi, fuit Servius Tullius, qui sexto loco apud Romanos regnavit: sic rem gestam narrat Livius lib. I, Histor. *Censum instituit, rem saluberrimam tanto futuro imperio, ex quo belli, pacisque munia, non viritum, ut ante, sed pro habitu*

pe

pecuniarum fierent. Tum Classes, Centuria-
que, & hunc ordinem ex censu descripsit, vel
paci decorum, vel bello: & Victor Aurelius de
Ser. Tullio loquens, *mensuras, inquit, pondera,
classes, Centuriasque constituit.*

Quid autem eæ Centuriæ fuerint, descri-
bunt accuratè Livius lib. I, & Dionysius Hali-
carnasseus lib. 4. in hunc modum: *Servius
iussit censeri bona omnium Civium cum jure-
jurando bonæ fidei, adscriptis ætatis annis, &
parentum nominibus, atque adeo liberorum
omnium, atque conjugum. Ad hæc quam-
quisque regionem Urbis, quemque pagum inco-
leret. Et, qui non censeretur, pœna proposi-
ta, ut bonis in fiscum redactis, cæsus virgis sub
hasta veniret: diuque lex eæ à Romanis ser-
vata est. Peracto censu, cum ex scripto, &
ipsorum numerum, & opes eorum cognovisset,
commentus est institutum longe prudentissi-
mum, & Reipublicæ saluberrimum, ut res do-
cuit. Id autem fuit tale. Unam selectam
ex omni numero partem, cujus maximus census
erat, nec minor censum minis (quid autem sit
Mina in Tractatu de Ponderibus diximus V.
Mina) in octoginta centurias digestam arma
habere imperavit clypeum Argolicum, lorica
ex ære, galeam, ocreas, tela, hastam, & gladium.*

Ex his quadraginta Centurias fecit juniorum, qui foris bella gererent; totidem vero seniorum, qui manerent ad urbis custodiam. Hec prima classis fuit intra decem millia drachmarum usque ad Minas quinque, & septuaginta (nec variat Livius: ait enim, secunda classis intra centum usque ad quinque, & septuaginta millium censum instituta) ex his, sequitur Dionysius, conscripta viginti Centuriæ: armare iussit eadem, nisi quod lorice adempta, & scuta data pro clypeis. Hoc autem intererat inter scutum, & clypeum, quod clypei rotunda forma, unde Homerus dixit Clypeos rotundos. Contra vero scuta longa fuerunt, & totum corpus protegebant. Unde Virgilius

Scutis protecti corpora longis.

Videatur Lipsius lib. 2. de Militia Rom. dialog. 2. Hic quoque, sequitur Dionysius, nata super quadragesimum quintum annum a militari etate divisi. Centuriæ decem juniorum, qui ad bella emitterentur; totidem seniorum ad servanda mœnia. Huic Classi secundus locus dabatur in acie. Tertiæ Censuræ, ut ad septies mille, & quingentas drachmas non perveniebat, ita quinquaginta Minas excedebat. Erat ergo census tertiæ classis mi-

nor

nor septingentis quinquaginta aureis: major quingentis. Livius autem scribit *tertia classis fuisse censum millium quinquaginta*, hoc est quingentorum aureorum. His, nempe iis qui in tertia classe censebantur, non solum lorice ademptæ, sicut proximis, sed & ocreæ eundem numerum centuriarum ex-
 plentibus, divisarum æque in denas ætatis discrimine. Locum in acie tuebantur per secundam classem proximum. Ex reliquis rursus cum detraxisset, qui minus quinque millibus drachmarum in bonis possiderat usque ad viginti minas (nempe quartæ classi census fuit minor aureis quingentis usque ad ducentos. Livius scribit in quarta parte locatos, quibus erat census quinque, & viginti millium, nempe ducentorum quinquaginta aureorum) quartam classem fecit æque viginti constantem Centuriis. Arma his imperata, scuta, haste, & gladii. Locus assignatus in postrema acie. In quintam classem rejecti sunt, quorum facultates censebantur inter viginti quinque minas, & duodecim cum dimidia (nempe ii in quintam classem rejecti, quorum bona non excedebant summam a ducentis quinquaginta ad centum viginti quinque aureos. Livius scribit censum
 quia-

quintæ centuriæ fuisse *undecim millium*, nempe centum decem aureorum) quintæ ergo classis, *Triginta erant Centuriæ pro ætatis ratione divisæ pariter. Quindecim seniorum, juvenum totidem. His imperatum, ut cum fundis, & jaculis extra ordinem militarent. Fuisse etiam armatos sequi quatuor inermes Centuriæ, duæ ad armorum, & machinarum fabricam: totidem tubicinum, cornicinum, quique aliis instrumentis signa canerent. Opifices in secunda classe censebantur, adscripta senioribus una ejusdem ætatis centuria; altera juniorum stipendia faciebat cum Juvenibus. Tubicines, & cornicines quartæ classis pars erant, pari ætatis discrimine. Centuriones deinde præfecti, ut quisque erat virtutis spectatissima, qui centurias imperatis faciendis assuefacerent. Hi ordines fuere tam Legionariorum, quam levis armaturæ peditem. Ceterum equitum delectum habuit ex opulentissimis nobilium: illorum octodecim Centurias primis illis Legionariorum centuriis attribuit cum suis Præfectis Viris illustrissimis. Reliquos Cives, quorum census minor fuit duodecim minis cum dimidia (nempe 125. aureis) sed numero non cedebant quinque classibus, aut superabant etiam, in unum*

or-

ordinem congestos, immunes fecit a tributis simul, & militia. Sic etiam Livius: *Hoc nempe undecim millium, minor census reliquam multitudinem habuit. Inde una Centuria facta est immunis militia.*

Ut igitur perspicuitatis gratia hæc a Dionysio, & Livio tradita in arctum colligamus, a Servio Rege Civitas in sex classes secundum opum diversitatem distributa: & classes ipsæ in Centurias.

Prima classis habuit eos, quorum census fuit minimum centum Minæ Atticæ, seu aurei moderni ex Juliis, mille: constabat centuriis nonaginta octo, videlicet, octoginta Centuriis peditum, decem & octo equitum.

Secunda classis continebat eos cives, qui minimum septingentos aureos in censu numerabant. Hæc distributa erat in Centurias viginti duas: quarum viginti militibus constabant, duæ vero opificibus.

In tertia classe ii fuerunt, qui saltem habebant centum quingentorum aureorum. Hæc classis continebat Centurias viginti.

In quarta classe ii numerabantur, quibus saltem ducentorum aureorum census erat. Hæc constabat centuriis viginti duabus, qua-

quarum duæ erant Tubicinum, Corniciumque.

Quinta classis eorum fuit, qui saltem censum centum viginti quinque aureorum habebant; distribuebaturque in XXX Centurias.

Sexta classis Egenos omnes complectebatur, quibus erat census minor aureis 125. Ea que una tantum Centuria constabat; dicebaturque, ut ait Dionysius, *Egenorum Centuria*.

Itaque omnes Centuriæ explebant numerum centum nonaginta trium.

His ergo de Origine, & Numero Centuriarum expositis, facile percipitur, quænam fuerint Comititia Centuriata; ea videlicet, quæ Populus per Centurias, classesque distributus celebrabat, idque demum ratum habebatur, quod plures Centuriæ iussissent: quemadmodum in Curiatis id erat ratum, quod major Curiarum numerus sensisset. Quo loco, obiter cum Sigonio lib. I. c. 17. de antiquo Jure Rom. animadverto, in Comititiis Curiatis Plebem, ac Pauperes plurimum potuisse: nam cum Cives per Curias distributi essent, major in qualibet Curia erat numerus Plebejorum, & Egenorum. Contra vero Comitia

tia

tia Centuriata tota erant Nobilitatis, & Divitum; cum plures essent Ditiorum, quam Pauperum Centuriæ. Quin imo, in Comitibus Centuriatis hic ordo servabatur, ut primo ferrent suffragia nonaginta octo Centuriæ primæ classis, quæ si consensissent, aliorum classium Centuriæ minime ad suffragium ferendum vocabantur; sed eo tantum casu, si primæ classis Centuriæ variassent. Nam primæ classis Centuriæ plures reliquis omnibus erant, cum ea sola 98. Centuriis constaret, reliquæ vero quinque classes haberent simul tantum Centurias 95. Quæ omnia diserte Livius confirmat lib. I. *Non enim, inquit, ut a Romulo traditum, ceteri servaverant Reges, viritum suffragium eadem vi, eodemque jure promiscue omnibus datum est; sed gradus facti, ut neque exclusus quisquam suffragio videretur, & vis omnis penes Primores Civitatis esset. Equites enim vocabantur primi, LXXX. inde primæ classis Centuriæ. Ibi si variaret, quod raro incidebat, ut secundæ classis vocarentur; nec fere unquam infra ita descenderunt, ut ad infimos pervenirent.*

Autor autem hujusmodi Comitiorum, quemadmodum Centuriarum, fuit idem
Rex

Rex Servius Tullius. Livius, & Dionysius tradunt.

Cum autem visum sit, quæ fuerint Centuriata Comitia, quisve ea instituerit, jam reliqua prosequamur; nempe, quibus causis Comitia Centuriata habita, quis ea congregaret, in eisve ferret suffragium, quo loco, quo tempore celebrarentur, quid ante, quid in ipsis Comitiis servaretur; ac demum quo modo, atque ordine suffragia ferrentur.

Quod spectat ad primum, jam superius dictum est, omnem fere administrationem Reipublicæ à Comitiis Curiatis ad Centuriata, post eorum institutionem, devolutam esse: quare quicquid antea Comitiis Curiatis decerni solebat, exinde Centuriatis statuabatur, præter ea, quæ jam supra adnotavimus, nempe armorum Imperium, & adoptiones. Tria ergo Centuriatis Comitiis peracta, donec Libertas Reipublicæ mansit, nempe creati Magistratus, latae Leges, Judicia facta, de quibus singillatim.

Creationem Magistratum ad Comitia Centuriata spectasse, colligitur ex Livio lib. I. qui de initiis Libertatis loquens, post Reges exactos, *Consules*, inquit, *Comitiis Centuriatis*,
à Præ-

a praefecto Urbis, ex commentariis Ser. Tul-
lii, creati sunt L. Junius Brutus, & L. Tarqui-
nius Collatinus, & lib. 2. post abdicatum a
Collatino Consulatum de Bruto sic scribit:
*Collegam sibi Comitibus Centuriatis creavit P.
Valerium.* Idem de creatione Consulatum
per Comitibus Centuriata tradit Dionys. lib. 5.

Nec Consules modo, sed & Praetores iis-
dem Comitibus creati. Quod, caeteris testi-
moniis rejectis, quæ aliquam ambiguitatem
præ se ferre videntur, diserte a Magno Orato-
re traditur pro lege Man. *Nam, cum propter
dilationem Comitiorum, ter Praetor primus
Centuriis cunctis renunciatus sum.*

Censores item per Comitibus Centuriata
fiabant, quod ex Cicer. colligitur Orat. 2. de
lege Agraria: *Nam, inquit, Centuriata lex
Censoribus ferebatur:* Creandis nempe, ut ibi
observat Manutius.

Proconsules etiam interdum, & Sacro-
rum Reges Comitibus Centuriatis creati. Ita
creatus fuit Hispaniæ Proconsul Scipio, qui
Africanus dictus est, ut Livius scribit lib. 26.
*Jus, inquit, deinde inire suffragium, ad unum
omnes, non modo Centuriæ, sed etiam homi-
nes P. Scipioni imperium esse in Hispania jus-
serunt.* Verum hoc extra ordinem factum

L

ob.

observant Antiquarii, nam ordinario jure, vel ex S. C. vel tributis Comitibus, Proconfules Provincias obtinebant, ut notat Sigonius lib. 3. de jure Provin. cap. 13.

Rex quoque Sacrorum, (erat autem hic Sacerdos ad ea sacrificia facienda, quæ soli Reges olim facere consueverant) creatus, ne Populus ob Sacrorum defectum Reges iterum desideraret, unde Livius lib. 2. *Quia quedam publica Sacra per ipsos Reges factita erant, nec ubi Regum desiderium esset, Regem sacrificulum creant*) hic, inquam, Sacrorum Rex Comitibus Centuriatis creabatur, ut probat Gruchius lib. de Comitibus Romanis: Quamquam non ita constare videtur, quemadmodum de aliis Magistratibus.

His etiam Comitibus creati fuere Tribuni militares, & Decemviri legibus condendis, qui Consulari potestate Urbem aliquandiu tenuerunt, ut ex Livio, & Dionysio non obscure colligitur, nam Livius lib. 5. *Dulcedo, inquit, invasit proximis Comitibus Tribunorum militum Plebejos creandi: Unus M. Veturius, ex Patriciis candidatis locum tenuit: Plebejos, alios Tribunos militum, Consulari Potestate, omnes fere Centurie dixerunt: de Decemviris autem lib. 3. Postquam vero Co-*
mi-

Comitia Decemviris creandis in trinum Nundinum indicata sunt. Quæ non nisi Centuriata fuisse, quilibet, in Romana historia non omnino rudis, intelligat.

Licet autem omnes majores Magistratus Comitibus Centuriatis crearentur, tamen Dictator, Magister Equitum, & Interrex, quia Magistratus extraordinarii erant, per hæc Comitibus non eligebantur. Nam quod attinet ad Dictatorem, is eligebatur non a Populo per suffragia, sed viva Consulis voce, ut ex Livio constat pluribus in locis; præcipue autem lib. 4. *Mesta Civitas fuit, vicini insueta: odisse Tribunos, poscere Dictatorem: in eo verti spes Civitatis, & cum ibi quoque Religio obstaret, ne non posset Dictator nisi a Consule dici, Augures consulti, eam religionem eximere, & lib. 7. Dictatorem, inquit, dici placuit C. Sulpicium. Consul ad id accitus C. Plantius dixit.* (Eo siquidem tempore Tribuni militum Consulari potestate Remp. regebant) Dictatoris etiam creandi jus Populo non fuisse ex eodem Livio constat lib. 22. *Itaque ad remedium jamdiu desideratum, & adhibitum, Dictatorem dicendum, Civitas confugit; & quia, & Consul aberat, a quo uno dici posse Dictator vide-*

batur; nec per occupatam armis Punicis Italiam facile erat, aut nuncium, aut literas mitti: nec Dictatorem Populus creare poterat, Prodictatorem Populus creavit.

De Magistro Equitum, qui Dictatoris Collega erat, licet minori potestate, etiam certum est, eum per Populi suffragia non creatum. Nam is, ubi Consul Dictatorem dixisset, statim a Dictatore eligebatur. Sic legimus apud Livium lib. 6. *Creatus, nempe Dictator, A. Cornelius Cossus Magistrum Equitum dixit T. Quinctium Capitolinum.* Videtur autem idem Autor alibi insinuare ab alio interdum, quam a Dictatore Magistrum Equitum creatum. Nam lib. 7. ait: *Magister Equitum Dictatori additus M. Valerius.* Et lib. 23. de Terentio Consule loquens, *Fabium, inquit, Buteonem, ex S. C. Dictatorem, sine Magistro Equitum in sex menses, non enim ultra Dictatoris producebatur Imperium, Sylla, & Cæsare exceptis, qui Dictaturam continuarunt, ultimusque Dictator perpetuus dictus est, dixit.* Tamen hæc loca intelligo, *additum Dictatori, vel dictum sine Magistro Equitum Dictatorem, non quia eum dicere ad Dictatorem non pertineret, vel ab alio dici posset, sed quod Senatus autoritate*
sua,

sua, talem Dictatori addendum Magistrum Equitum censebat, vel Dictatori non adjungendum Equitum Magistrum. Quam auctoritatem sequutus Dictator dicebat, aut non dicebat sibi collegam, nempe Magistrum Equitum.

Jam vero interrex (qui Magistratus, legitimo Magistratum tempore finito, interim Rempublicam gubernabat, ad eumque pertinebat Comitia creandis Magistratibus habere: dicebaturque Interrex, quod a principio dum Reges Rempublicam Romanam obtinerent, Rege mortuo, Rex interim esset, dum novus Rex crearetur: quod tamen oportebat Interregem intra diem quintum fecisse, alioquin alius Interrex creabatur; idque cautum erat, ne is captus dominationis cupidine Comitia Regi, aut Consulibus creandis differret, ut ex Livio colligitur lib. 1.) Jam vero, inquam, Interrex, ne quidem ipse per Populi suffragia creabatur, sed Patricii illum eligebant. Sic Romulo extincto, quo tempore primus Interrex creatus est, Centum Patres interregem crearunt, hoc pacto, ut decem imperitarent, & quinque diebus singulorum finiretur imperium, ac per orbem iret. Alibi etiam docet Livius, Inter-

regem a Patriciis creari solitum : nam lib. 4. ait : *Modo prohibentibus Tribunis Patricios coire ad prodendum Interregem, &c.*, idque, ut apparet, ex veteri instituto, quoniam sic post Romuli mortem factum.

Secunda Comitiorum Centuriatorum causa fuit Legum ferendarum causa. Quod non est ita accipiendum, ut his solis Comitibus leges ferrentur, nam & Curiatis, & Tributis quasdam perferre leges fuit mos, quæ Curiatæ, vel Tributæ dicebantur : sed quod etiam Comitibus Centuriatis, quasdam etiam leges ferre mos erat, quæ ex eis Centuriatæ dicebantur. Quæ autem eæ leges fuerint, arbitrantur Antiquitatis Romanæ studiosi, eas fere fuisse, quæ a Magistratibus majoribus ferebantur, autoritate Senatus; vel quæ de rebus majoris momenti rogabantur. Unde Cicerō lib. 3. de legibus : *Propterea quod neque Tributa Comitibus Capitis rata esse possunt, neque ullum privilegium maximum Comitium pro Centuriatis Comitibus posuit, quod his, & majores Magistratus mandari, & summa quæque perfici solerent.* Talis fuit lex de Provocatione a Magistratibus ad Populum a Valerio Poplicola perlata, de qua sic Val. Max. lib. 4. c. 1. *Legem Comitibus Centuriatis tulit, ne quis Ma-*
gi-

gistratus adversum provocationem verberare,
aut necare vellet. Hujusmodi Comitiiis etiam
 latae leges Decemvirales, decem Tabularum,
 ut Livius tradit lib. 3. *Centuriatis Comitiiis,*
inquit, decem Tabularum leges perlatæ sunt.
 Sic etiam lex qua universum Populum, legi-
 bus a Plebe scitis teneri cavebatur, autoribus
 L. Valerio, & M. Horatio Cons. Comitiiis Cen-
 turiatis lata est, ut meminit Liv. lib. 3. *Cum,*
inquit, velut in controverso jure esset, tene-
rentur ne Patres Plebiscitis, legem Centuria-
tis Comitiiis tulere, ut quod Tributim Plebs
jussisset, Populum teneret. Qua lege Tribu-
titius Rogationibus telum acerrimum datum
est. Comitiiis etiam Centuriatis lex de Cice-
 rone ab exilio revocando perlata, ut ipse glo-
 riatur in Orat. post redit. in Sen. *Quo, inquit,*
die nos Comitiiis Centuriatis, que maxime Ma-
jores nostri justa dici, haberique voluerunt,
accessit in Patriam, ut eadem Centuria, que
me Consulens fecerant, Consulatum meum
comprobarent.

Tertia tandem habendorum Centuriato-
 rum Comitiorum causa fuere Judicia, non
 quidem omnia sed unius tantum Perduellio-
 nis: hoc est, læsæ Majestatis, quo quis hostis
 publicus, & contra Rempub. fecisse judicaba-

tur. Tradit id Cic. in Orat. pro Sextio: *Cum*, inquit, *& sacratis legibus*, (quia nempe in sacro monte, quo Plebs secesserat, latae.) *& duodecim Tabulis sancitum esset, ut neque privilegium*, (nempe lex privata, & unum tantum Civem respiciens) *irrogari liceret, neque de capite*, (cum nempe quis Civitate, aut libertate privatur; ea enim est Capitis diminutio, ut patet ex Jurisconsultis) *nisi Comitibus Centuriatis rogari*. Idem autem lib. 3. de Legib. affert ipsa verba legis, duodecim Tabularum: *Privilegia ne irroganto. De Capite Civis, nisi per maximum Comitiatum ne ferunto*. Per Maximum autem Comitiatum intelligi à Legislatoribus Comitibus Centuriatis, monet ibidem magnus Orator iis verbis: *Maximum Comitiatum, pro Centuriatis Comitibus posuit*: additque rationem, quod, nempe, *his, & Magistratus mandari, & summae quaeque perfici solerent*, ut jam ante praemonui. Sic etiam Valerius lib. 6. cap. 5. Tiberium Gracchum, & C. Claudium, quod nimis severe Censura gesta, majorem Civitatis partem exasperassent, à Tribuno Pleb. Rutilio Perduellionis accusatos: *Quo in judicio primae Classis permulta Centuria Claudium aperte damnabant*: *De Gracchi absolute universa con-*
sen-

sentire videbantur. Hisce Comitibus magnus Orator, malignitate Civium improborum, expulsus est in exilium Clodio adnitente: quamquam per eadem gloriosissime revocatus, ut in ejus vita Plutarch, & ipse non uno loco prædicat. Quam furentis, insanique Populi tempestatem, una cum aliis illustribus Viris, & de Repub. optime meritis expertus est, ut etiam ipse ad solatium calamitatis refert in Orat. pro Domo sua: *Hæso, inquit, ille Quintus, & M. Furius Camillus, & M. Servilius Abala, cum essent optime de Repub. meriti, tamen Populi incitati vim, iracundiamque subierunt: Damnatique Comitibus Centuriatis, cum in exilium profugissent, rursus ab eodem Populo placato sunt in suam pristinam dignitatem restituti.* Et hæc de causis Comitiorum Centuriatorum.

Ad quem vero pertineret ea Comititia congregare, sine ulla controversia, Scriptorum omnium testimonio convincitur, Majores tantum Magistratus id jus habuisse: nempe Consules, Prætores, Censores, Dictatores, Tribunos Militum Consulari potestate, Decemviros legibus scribendis, & Interreges.

Quoniam vero tribus de causis, ut prædixi,

L 5

Cen-

Centuriata Comititia convocabantur, nempe ad Creationem Magistratum, Legum lationem, & Judicia: non erat jus quibuslibet etiam ex Majoribus Magistratibus ea Comititia ad eorum quodlibet indifferenter pro arbitrio convocare: sed Magistratum creandorum causa, soli Consules, Dictatores, Interroges, Tribuni Mil. Consulari Potestate, & Decemviri congregare poterant: Legibus vero ferendis Consules, Dictatores, Prætores, & Decemviri: Judiciorum vero causa Consules, Dictatores, & Prætores tantum. Quibus demonstrandis nonnulla ex antiquis Scriptoribus à Gruchio, Manutio, & Rosino jam observata delibemus.

Et Consulibus quidem jus fuisse, Comititia Centuriata Magistratibus creandis vocare, passim in Romana historia occurrunt exempla: sive in iis Consules, Prætores, sive Censores, sive Tribuni militares Consulari Potestate, sive scribendis legibus Decemviri essent eligendi: Comititia Consularia à Consulibus habita: inter cætera, hæc Livius lib. 10, ubi de Fabio Consule loquens, *Inde, inquit, Comitiorum causa Romam profectus, maturavit eam rem agere; & lib. 9. Dictatorem idem annus habuit P. Scipionem, cum*
Ma-

Magistro Equitum P. Decio : ab iis, propter
 que creati erant, Comitia Consularia habita;
 quoniam neuter Consul potuerat bello abes-
 se. Consul, ergo, erat Comitia Consuli-
 bus creandis habere; quorum cum neuter,
 bello impeditus, adesse posset ad ea celebra-
 da, in eorum locum suffecti Dictator, & Magi-
 ster Equitum.

Prætoria etiam Comitia à Consulibus ha-
 bebantur, non à Comitibus Prætoribus. Lu-
 culenter id ex Cicerone colligitur lib. 9. e-
 pist. 8. ad Attic. *Id assequitur, si per Præto-
 rem Consules creantur.* Nos autem in libris habe-
 mus, non modo Consules à Prætoribus, sed ne
 Prætores quidem creari jus esse.

Censoribus item creandis Consules Co-
 mitia habebant: sic Cicero lib. 4. epist. 2.
 ad Attic. *Si Comitia Censorum proximi Con-
 sules haberent, & Liv. lib. 27. Per eos dies, &
 Censoribus creandis, Q. Fulvius Consul Comi-
 tia habuit.*

Eorum etiam fuisse, tam Tribunis milita-
 ribus, tam Decemviris creandis indicere Co-
 mitia, iisque præsidere, palam est. De Comi-
 tiis Tribunorum sic Liv. lib. 4. scribit de pri-
 mis Comitibus, quibus Tribuni militares Pote-
 state Consulari creati sunt, quod contigit an-

no Urbis cccx. Comititia, inquit, Tribunis
*Consulari Potestate tribus creandis indicun-
 tur: & ne quis ambigere posset, an iis Con-
 sules præfuerint, sic habet inferius: non ta-
 men pro firmato stetit Magistratus ejus (nem-
 pe Tribunorum militum) jus: quia tertio
 mense, quod inierunt Augurum decreto, perin-
 de ac vitio creati, honore abiere; quod C. Cur-
 tius (Consul is ejus anni cum M. Genucio
 fuerat) qui Comititiis eorum præfuerat, parum
 recte Tabernaculum cepisset. De Decemvi-
 ris nihil certi occurrit, sed & ipsos primo anno
 à Consulibus Comititia habentibus creatos
 non dubito: nam sequenti anno iterum re-
 fectos ipsis Comititia celebrantibus certum est.
 Nec ultra biennium ea potestas in Republica
 extitit.*

Quoniam vero bini Consules erant, non
 uterque, sed unus tantum eorum Comititiis
 præsidebat. Constat ex Livii pluribus locis,
 præcipue autem lib. 4. *Consulum ambo pro-
 fecti sint ad arcem Carvetanam, an alter ad
 Comititia habenda substiterit, incertum est.
 Quis autem eorum id præstiturus esset, vel
 inter se comparabant, vel sortiebantur, quod
 pluribus in locis Livius memorat. Sic lib.
 35. *Consulibus ambobus Provincia decreta est,*
 ita*

ita ut inter se compararent, sortirenturque, uter
 Comitibus ejus anni præesset. Quoniam vero
 magni intererat ejus, qui Comitibus præfuisset,
 magnæque in ea re utilitates ipsius verteban-
 tur, nam fere ii Consules creabantur, aliique
 Magistratus mandabantur iis, quos Comiti-
 orum Præsul commendasset; idcirco, cum
 difficile esset, eas alteri sponte concedere, ple-
 rumque sorti res committebatur. Sic Ap-
 pius Claudius, quod ei fors Comitia habendi
 obtigerat, contra multorum Competitorum
 potentiam obtinuit, ut iis Comitibus P. Clau-
 dius, ejus Frater, Consul crearetur. Et Cn.
 Bæbius Consul cum Collega comparavit, ut
 ipse Comitia haberet, quia M. Bæbius, ejus
 Frater, Consulatum petebat, ut narrat Livius
 lib. 40: *Ita inter se Consules compararunt, ut
 Cn. Bæbius ad Comitia iret, quia M. Bæbius,
 Frater ejus, Consulatum petebat.* Si vero is
 Consul, cui sorte obtigisset habere Comitia, a-
 liquo impedimento detineretur, quo minus
 id commode obire posset, alteri vices suas
 mandabat. Sic Livius lib. 39. *Jam, in-
 quit, Consularium Comitiorum appetebat tem-
 pus, quibus quia M. Æmilius, cujus sortis ea cu-
 raerat, occurrere non potuit, C. Flaminius Ro-
 mam venit. Ab eo creati Consules Sp. Post-
 umus*

humius Albinus, Q. Marcius Philippus, Manutius ad epist. 2. lib. 2. ad Q. Fr. & in lib. de Comitibus ait, interdum observatum, ut is Consul Comitia haberet, qui primo loco factus esset. Quod probat factis Ciceronis, qui, ut ipse testatur in Orat. pro Mur. Comitia Consularia habuit. Cicero autem primo loco designatus fuerat, ut ipse scribit in Orat. con. Piso. Me cuncta Italia, me omnes Ordines, me universa Civitas, non prius tabella, quam voce, priorem Consulem declaravit.

Quo vero tempore Plebe adnitente, sublato Consulatū (siquidem, ut ait Livius lib. 5. *Consules in visus Plebi Magistratus erat*) Tribuni militum Consulari potestate Rempublicam administrarunt, quos, & imperio, & insignibus Consularibus usos tradit Livius lib. 4. II Comitibus praesidebant. Qui cum plures essent (nam licet primo tres, tamen aliquando ad VIII. creati, plerumque vero sex) non est dubium, quin eadem, qua Consules ratione sortirentur, quis eorum Comitibus esset praefuturus. Unum autem tantum de numero eorum praefuisse Comitibus patet ex Livio, praesertim lib. 4. ubi ait: *Creati Tribuni Consulari potestate omnes Patricii, L. Quinctius Cincinnatus III. L. Furius, Medullinus II.*

M. Manlius, Aulus Sempronius Atratinus: deinde subjungit; *Hoc Tribuno, Atratio* videlicet, *Comitia Quæstorum habente*. Quibus aperte demonstratur ab uno Tribunorum habita Comitia. Quibus Comitibus aliquando Tribuni militares, aliquando, Consulari dignitate jus suum repetente, Consules creati: & de Tribunis quidem, sic Liv. lib. 4. *Tribuni militum, mentione nulla Comitiorum Consularium habita, Tribunorum militum Comitia edixere.*

Interdum vero Comitia creandis Magistratibus habebantur à Dictatore, siquidem ii Magistratus in Republica Comitiorum tempore reperiretur; quin & aliquando Consulibus impeditis quo minus neuter eorum Comitibus præesse posset, ob eam tantum habendorum Comitiorum causam creati Dictatores. Utrumque ex Livio colligo; nam lib. 23. de Fabio tum temporis Dictatore, loquitur: *Dictator de se pauca, ac modice loquutus, in Magistrum Equitum Ti. Sempronium Gracchum magnam partem gloria convertit, Comitiaque edixit.* Et paulo inde: *Dictator, creatis Magistratibus, Theanum in hiberna ad Exercitum rediit.* De Dictatore autem habendorum Comitiorum causa tantum
crea-

creato, hæc scribit lib. 22. *Patribus rectius visum est, Dictatorem à Consule dici Comitiorum habendorum causa: & lib. 7. Eademque causa Dictatoris desiderium Senatui fecit, ut esset qui agris Consulibus Comitia haberet.*

Interreges denique habendis Comitibus creatos, si quando Consules impediti munus id suarum partium obire non possent; vel cum, aut ob discordiam civilem, aut aliam ob causam legitimo creandorum Magistratum tempore elapso, res ad Interregnum redibat, passim in Historia Romana legimus. Sic Liv. l. 4. *Q. Fabio Vibulano, inquit, Interrege Comitia habente, Consules creati sunt, &c. & lib. 5. Consulibus, inquit, morbo implicitis, placuit per Interregnum renovari auspicia. Itaque cum ex S. C. Consules se Magistratu abdicassent, Interrex creatur M. Furius Camillus: qui P. Cornelium Scipionem, is deinde L. Valerium Potitum Interregem prodidit; ab eo creati Tribuni militum Consulari potestate. Quid autem sit causæ, cur tot Interreges creati a Livio dicantur, operæ pretium est scire. Cum enim, ut jam ante prædixi, Interregis potestas non duraret ultra quintum diem, sæpe fiebat, ut per Comitiales dissensiones, sive alias ob causas Magistratum*

tuum

tuum creatio differretur; unde necesse erat
 alium, atque alium subinde Interregem pro-
 dere, donec Magistratus crearentur. Hæc
 autem plurium Interregum successio, tum
 ex hoc loco, tum ex pluribus aliis Livii aper-
 tissimè constat. Sic lib. 6. legimus: *Inter-
 regnum initum. P. Cornelius Scipio Interrex,
 & post eum M. Furius Camillus iterum: &
 eodem lib. Res ad Interregnum rediit. In-
 terreges deinceps M. Manlius Capitolinus, Ser-
 Sulpicius Camerinus, L. Valerius Potitus: hic
 demum Tribunorum militum Consulari pote-
 state Comitia habuit. Idem factum eo an-
 no, quo Milo sub ipsum Comitiorum tempus
 Clodium interfecit. Autor est in Commen-
 tariis Milonianæ Asconius; ea siquidem cæ-
 de tota Urbe commota, studiisque in diversa
 tendentibus, fiebant, inquit Asconius, aliis
 Interreges, quia Comitia Consularia propter
 eorum candidatorum tumultum, & eandem
 armatam manum haberi non poterant: quin,
 & aliquando eorè res deducta est, ut undecim
 Interreges unus alteri succederet. Habetur
 id in Liv. lib. 7. *Prolatandos deinde Comi-
 tiis, cum Dictator Magistratu abiisset, res ad
 Interregnum rediit. Infestam inde Patri-
 bus Plebem Interreges cum accepissent, ad un-*
M
de-*

decimum Interregem seditionibus certatum est. Ut autem id obiter observem, Primus Interrex a Patribus creabatur, hic vero, suo tempore finito, alium deinde prodebat, isque tertium, ac sic deinceps; donec tandem, superatis difficultatibus, Magistratus crearentur; quæ duo jam ex locis supra advocatis aperte colliguntur.

Cum autem Centuriata Comitia ferendis legibus congregata essent, id jus erat penes solos Consules, Dictatores, Prætores, Decemvirosque: Et à Consulibus quidem latas leges, ipsum nomen legum Consularium toties à Scriptoribus iteratum, satis aperte declarat. Talis fuit lex de ambitu Cornelia Bæbia à Consulibus Bæbio, & Cornelio lata anno Urbis DLXIX. *Leges, inquit Livius, de Ambitu Consules ex autoritate Senatus ad Populum tulerunt.* Et lib. 3. de L. Valerio, & M. Antonio Consulibus loquens, *Legem, inquit, Centuriatis Comitibus tulere, ut quid Tributim Plebs jussisset, Populum teneret.*

Latas etiam a Dictatoribus leges iis Comitibus tum aliis in locis, tum præcipue colligitur ex Livio lib. 4, ubi loquens de Dictatore Mamercio Emilio, *Consensu, inquit, Populi po-*

ste.

terro die legem pertulit: nempe ut Censura, quæ antea quinquennalis erat, in posterum annua, & semestris esset. Atqui ea lex non potuit ferri nisi Comitibus Centuriatis: nam quæ Curiatis ferrentur, jam dictum est.

De Prætoribus etiam ex eodem Livio liquet præsertim lib. 45, ubi legitur, M. Juventium Prætorem tulisse Rogationem de bello Rhodiis indicendo, quod certe Comitibus Centuriatis factum oportuit. De Decemviris jam supra dictum, eos Comitibus Centuriatis leges tulisse.

Quod autem spectat ad Judicia, ea Comitibus Centuriatis exercita, primo a Consulibus, deinde a Dictatoribus, tum denique a Prætoribus. Coriolani Judicium per Consules Comitibus Centuriatis factum a Livio diserte tradi, lib. 2. scribit Rosinus; sed ego ubi id, nec indiserte asserat, videre potui. Quin Plutarchus in Coriolano ait, eum non Centuriatis, sed Tributis Comitibus damnatum, cum Tribuni pervicissent, ut suffragia non per Centurias, sed per Tribus ferrentur: quamquam novo more, ut observat Sigonius lib. 3. cap. 5. de Judiciis, cum nondum Comitibus Tributa instituta essent. Illud vero est eam causam, nisi vis valuisset, agi Co-

M a

mi

Comitiis Centuriatis debuisse. In quibus cum & alii Magistratus actionem haberent, non sequitur a Consulibus habitum omne Judicium, quod Centuriatis Comitiis fieret. Cæterum arbitror ea Comitia, licet invite, a Consulibus habita, ratione magis id suadente, cum id juris esset ordinarii, ut Consules illa convocarent, iisque præessent, quam quod id Livius, aut Plutarchus, aut Dionysius expresserit.

De Dictatoribus enim non obscura res est: nam L. Quinctius ad habendum de Sp. Melio judicium dicitur consedisse apud Livium lib. 4, quod certe non nisi Comitiis Centuriatis fieri potuit, cum de Capite Civis non liceret nisi per maximum Comitiatum agere Jure XII. Tabular., ut ex Cicerone notavimus.

Prætorum etiam id juris fuisse, colligitur ex Livio lib. 43: *Tribuni, inquit, Plebis postquam se perduellionis judicare reis pronunciarunt, diem Comitiis a Prætoře Urbano petierunt.* Atqui Judicium perduellionis non nisi Comitiis Centuriatis fieri potuisse, jam ante dictum est. Nec Prætores aliis id jus tradere potuissent, quod ipsi non haberent.

Ex quibus colligitur, præter Consules, Dicta-

cta-

tatores, Prætoresque, quibus ordinario ju-
 re competebat, etiam alios Magistratus Mi-
 nores hæc Comitia, Majoribus permittenti-
 bus, habere potuisse. Quod etiam obser-
 vat Sigonius lib. 3. de Judiciis cap. 5. Et
 Tribunos Plebis Centuriata Comitia habuisse
 proxime vidimus, ac præterea apud Livium
 lib. 6. legimus *Populi Concilium indictum* ad
 Manlii judicium faciendum, Tribunis accu-
 santibus. Quod idem fecisse etiam Quæ-
 stores, idem autor est lib. 2. ubi ait: *a Quæ-
 storibus diem dictam Sp. Cassio; damnatum-
 que cum perduellionis fuisse Populi judicio.*
 Quæ omnia hos Minores Magistratus fecisse
 consensu Majorum pro certo habendum.

Quibus non sine aliqua difficultate expe-
 ditis, jam postulat propositarum rerum ordo,
 ut de iis, quibus suffragii jus erat Comitiiis
 Centuriatis, dicamus. Cum ergo, vel Ma-
 gistratus creandi, vel ferendi Leges, vel exer-
 cendi Judicia, Centuriata Comitia ab eo, cui
 vocare jus erat, haberentur; Cives omnes
 Romani per Centurias descripti, sive qui ex-
 tra illam per Colonias, & Municipia Italiae
 distributi essent, jus ferendi suffragii in illis
 habebant. Et de Populo quidem Urbis in-
 quilino nemini dubium esse potest. In

quo tamen illi excipiebantur, qui nota aliqua aut ignominia a Censoribus essent affecti: ii namque statim ex albo Centuriæ suæ expungebantur, eoque facto jus ferendi suffragii illis adimebatur, & in Tabulam Caritum referebatur. Cum enim Carites, quo tempore Roma a Gallis tenebatur, Romanorum Sacris benigne hospitium præbuissent, iis post eam Cladem a Romanis gratia relata, donatique Carites Romana Civitate, non tamen suffragii jure. Unde qui Civium suffragii ferendi jure privabatur, in Tabulam Caritum referri dicebatur: ut scribit Agellius lib. 16. c. 13. *Primos, inquit, Municipales sine suffragii jure Carites esse factos accepimus: concessumque illis, ut Civitatis quidem Romanae honorem caperent, sed negotiis tamen, atque oneribus vacarent, pro Sacris Bello Gallico receptis, custoditisque. Hinc Tabula Carites appellata versa vice, in quos Censores referri jubebant, quos nota causa suffragiis privabant. Quod idem innuit Horatius lib. 1. epist. 6.*

..... Carite cera

Digni

hoc est, digni qui a Censoribus privarentur jure suffragii, & in tabulam Caritum referren-

ren-

rentur. Id ipsum tradit Asconius Pedianus in Divinationem: *Censores, inquit, quineto quoque anno creari solebant. Hi prorsus Cives sic notabant, ut qui Senator est, ejiceretur e Senatu; qui Eques Romanus equum publicum perderet, qui Plebejus in Cæritum Tabulas referretur.* Quod tamen intelligendum est, quod attinet ad privationem suffragii, si Populus eam notam Censuram approbasset, ut ex Livio notat Sigonius lib. 2. cap. 16. de Antiquo Jure Civium Romanorum. Censores enim quinque modis notare Civem aliquem poterant: aut Senatu ejicere, si Senator esset; aut equo publico spoliare, si Eques; aut movere Tribu, quod erat ex una in alteram Tribum minus nobilem transferre. (Nobiliore autem Rusticæ Tribus quam Urbanæ habebantur, ut Plinius lib. 18. cap. 3. admonuit: *Rusticæ Tribus, inquit, laudatissime eorum, qui rura haberent. Urbanæ vero, in quas transferri ignominie esset desidia probro:*) aut in Cæritum Tabulas referre, quod erat, ut prædictum est, suffragii ferendi jus adimere. Hoc tamen, ut ex Livio colligitur, Censori injussu Populi non licebat: unde apud eum lib. 45. *Negabat Claudius (Censor is erat cum Tiberio Graccho)*

suffragii lationem injussu Populi Censorem cuiquam homini, nedum ordini universo adimere posse: neque enim si Tribu movere posset, quod sit nihil aliud, quam mutare habere Tribum; ideo omnibus V, & XXX. Tribubus emovere posse, id est Civitatem, libertatemque eripere. Qua nota qui per Censores, Populo eorum iudicium probante, affecti erant, demum inter Aërarios referebantur: quod erat, ut scribit adducto loco Asconius, nullum aliud jus Civitatis in Centuria, atque adeo in Tribu relinquere, quam ut pro Capite suo tributi nomine ara penderent. Illi ergo Cives, qui in Tabulas Cærites relati erant, vel aërarii a Censoribus facti, in his, aliisque Comitibus suffragium ferre non poterant. Et hæc de Urbano Populo.

Habebant item jus suffragii in Comitibus Centuriatis ii Cives, qui extra Urbem habitabant; imo & Coloniae, & Municipia universa, quæ in Italia Civitatis Romanæ pleno jure gaudebant. Constat id aperte ex Hirtio lib. 8. de Bello Gallico, ubi sic de Cæsare: *Ipsa, inquit, hibernis peractis, contra consuetudinem in Italiam quam maximis itineribus est profectus, ut Municipia, & Colonias appelleret, quibus M. Antonii Quaestoris sui com-*
men-

3

mendaret Sacerdotii petitionem. Et paulo post: Hunc etsi, Augurem prius factum, quam Italiam attingeret, in itinere audierat; tamen non minus justam sibi causam Municipia, & Colonias adeundi existimavit; ut iis gratias ageret, quod frequentiam, atque officium suum Antonio præstitissent; simulque se, & honorem suum in sequentis anni commendaret petitione. Id ipsum non minus aperte ex magno Oratore colligitur, in Orat. in Pisonem, ubi de sua ab exilio revocatione sic loquitur: *Mei capitis servandi causa Romano uno tempore, quasi signo dato, Italia tota convenit.* Et in Orat. post Redit. in Senatu: *Quando tantam frequentiam in campo, (Martio scilicet, ubi Comitia Centuriata habebantur) tantum splendorem Italiae totius, Ordinumque omnium; quando illa dignitate tot Rogatores, Diribitores, Custodesque vidistis?*

Dixi suffragiis admissos in Comitibus Centuriatis eos tantum Ciues ex Coloniis, aut Municipiis, quæ pleno jure Civitatem Romanam habebant. Nam & fuisse multas Colonias, & Municipia diminuti juris, quæque partem tantum Privilegiorum obtinerent, exemplo sunt Cærites, de quibus jam dictum

M 5

est:

est : & aperte demonstrat Sigonius lib. 2. c. 3. de Jure Ital.

Et hæc quidem Personæ Comitiiis Centuriatis intererant tanquam eis Præfidentes, aut Suffragatores. Verum præter hos alii quoque his Comitiiis interesse solebant : quemadmodum *Candidati*, qui alba veste Magistratus petebant : *Diribitores*, qui Tabellas Suffragatoribus in aditu Pontium distribuebant ; id enim significat *Diribere* : *Rogatores*, qui Populum, ut alicui suffragarentur, rogabant : *Custodes*, qui Cestas Tabellarum custodiebant, ne quid fraudis in ea committi posset : *Præcones*, qui singularum Centuriarum suffragia, & nomina designatorum clara voce edebant. De quibus postea. Jam de loco narremus.

Locus his Comitiiis habendis erat extra Urbem, Campus videlicet Martius. Quis autem fuerit Campus is, nemo est qui nesciat ex Livio lib. 2. *Agrum Tarquiniorum*, qui inter Urbem, ac Tiberim erat, iis expulsis, Marti consecratum : qui Martius deinde Campus fuit. Videtur tamen ipse sibi Livius obstare, cum lib. 1. jam scripsisset de Ser. Tullio, qui ante Tarquinium regnavit : *Censu perfecto, edixit, ut omnes Cives Romani, Equites, Pe-*
di-

ditesque in suis quisque Centuriis in Campo Martio prima luce adesset. Quid ais Livi? Ergo ante Tarquinium Marti sacer Campus: non ergo eo expulso Martius extitit Campus. Sed Dionysius soluit hunc nodum lib. 4. qui ait: Campum Marti sacrum à Tarquinio, utpote Tyranno, sprete Religione in suos usus conversum: qui iterum à Bruto, & Valerio Coss. pristinae Religioni redditus, & Marti sacer factus. Campum autem Martium, sive Tiberinum Populo Romano à Vestali Virgine legatum scribit Agellius lib. 6. cap. 7, quod fortasse sub ipso Romulo contigit. Causa vero, cur intra Urbem, & in Comitio quemadmodum Comitiam Curiata, etiam Centuriata haberi non possent, ea est, quam tradit Lelius Felix apud Agellium lib. 15. c. 27. nempe, Centuriata Comitiam intra Pomœrium fieri nefas esse, quia Exercitum extra Urbem oporteat, intra Urbem imperari jus non sit. Propterea Centuriata in Campo Martio haberi, Exercitumque imperari praesidii causa solitum; quoniam Populus esset in ferendis suffragiis occupatus.

Locum autem his Comitiam solemnem fuisse Campum Martium, praeter Agellii testimonium, nil frequentius apud Romanae Historiae

sto.

storiae Scriptores. Verum pro cunctis sit no-
 bis magnus Orator, totius Antiquitatis non-
 minus, quam Eloquentiae Princeps. Is ergo
 lib. 2. ad Q. F. epist. 2. *Recordatus est, inquit,*
quid sibi in Campo Martio Comitia Consulibus
habenti contra auspicia acciderit. Et in Orat.
pro domo : Ille vero dies quis fuit, cum te,
P. Lentule, legem de me ferentem Po. Ro. ipse
vidit, sensitque, quantus, & quanta dignitate,
esses? Constat enim nullis unquam Comitibus
Campum Martium tanta celebritate, tanto
splendore omnis generis hominum, & statum,
ordinum floruisse. Semel reperio Comitibus
Centuriata extra Campum Martium habita,
quibus scilicet, damnatus est M. Manlius Ca-
pitolinus, causamque addit Livius lib. 6. his
verbis : In Campo Martio cum Centuriatis
Populus citaretur, & Reus ad Capitolium ma-
nus tendens ab hominibus ad Deos preces aver-
tisset; apparuit Tribunis, nisi oculos quoque
hominis liberassent à tanti memoria decoris,
nunquam fore in praecipitatis beneficio ani-
mis verum crimini locum. Ita producta die,
in Petelinum lucum extra portam Flumentana-
nam, unde conspectus in Capitolium non esset,
Concilium Populi indictum est.

Quo autem anni tempore hujusmodi Co-
 mi-

mi-

mitia celebrarentur, quantum ad Leges, & Judicia spectat, nullum certum tempus constitutum reperitur; sed secundum occurrentia negotia extimandum est, indicta fuisse. Comititia vero Magistratibus creandis circa tempus, quo veterum Magistratum finis instabat, habita fuisse, non immerito studiosi Antiquitatis arbitrantur: quod cum varium fuerit, ejusdem etiam rationis Comitiorum tempora fuisse oportuit. Nam circa Annum Urbis CCLXXXIX, Kalendis Sextilibus inibant Magistratus: ut testatur Livius lib. 3. *Comititia inde habita, creati Consules L. Æbutius, P. Servilius Kal. Sextilibus, ut tunc principium anni agebatur, Consulatum ineunt.* Quare non ab re possumus suspicari per Junium, aut Quinctilem Comititia habita. At circa annum CCCII. Magistratibus ineundis solemnes erant Idus Maji, ut idem Livius lib. eod. affirmat, ubi de Decemviris loquens, *Idus, inquit, tum Maje solemnes ineundis Magistratibus erant.* Unde Comititia eo tempore Martio, vel Aprili mense celebrata non erit absolum opinari. Neque is rerum tenor perpetuo stetit, nam secundo Bello Punico, anno videlicet Urbis DXL. pro Idibus Maji Martiæ substitutæ reperiuntur, ut Livius idem lib. 26. testis

stis est. *M. Marcellus*, inquit, *cum Idibus Martii Consulatam inisset.* Et lib. 27. *Q. Fabio Maximo V. Q. Fulvio Flacco IV. Coss. Idibus Martii, quo die Magistratum inierunt.* Et lib. 31. *Omniū primum eam rem Idibus Martii quo die tum Consulatam inibatur, P. Sulpicius Coss. retulit.* Quod servatum reperio ad annum DC non solum à Consulibus, sed etiam a Prætoribus: testatur id Livius lib. 40. ubi de Consulibus, & VI. Prætoribus ait: *ii omnes Magistratum Idibus Martii inierunt.* Quo tempore Januario, vel Februario Comitiam habebantur, constat id ex Livio lib. 38. *Comitia Consulibus rogandis fuere A. DXII. Kal. Martias.* Ait tamen paulo superius Consulem, *solito serius ad Comitiam venisse,* & lib. 52. *Comitia Consularia, in quam edita erant die A. DXII. Kal. Martias sunt habitata.* De Mense vero Januario sic lib. 43. *Ut A. Hostilius Consul Comitiam Consulibus subrogandis ita ediceret, ut mense Januario Comitiam haberi possent.* At vero anno Urbis DC. Kalendæ Januarii ineundis Magistratibus fuerunt destinatæ: primique, qui iis Consulatam inierunt, memorantur *Q. Fulvius Nobilior, & T. Annius Luscus,* ut notat Goltzius in Fastis: & lib. de Origine Populi Rom, Cir-

in hæc tempora hanc mutationem Comitiorum, & ineundi Magistratus contigisse memorat Epitome 47. Liviana: *Consules, inquit, A. D. DXCVIII. ab Urbe condita Magistratum peractis Comitibus, insequentisque annis Consulibus creatis inire cœperunt. Mutandi Comitibus causa fuit, quod Hispani rebellebant.* Et Ovid. 3. Fast. ait: Martium fuisse mensem ineundis Magistratibus solemnem usque ad tempora Belli Punici.

Hinc etiam veteres inibi memorantur bonores,

Ad spatium Belli Perfide Pœne tui.

quod de tertio Bello Punico accipiendum est; nam sub ejus Belli tempus facta hæc mutatio. Siquidem Bellum Punicum tertium incidit in annum Urbis DCII. Fulvius autem, & Luscus, qui primi Kalendis Januarii iniere, Consules fuere anno DC. Ex quo tempore perpetua mansit consuetudo, ut Kalendæ Januariæ ineundo Consulatu, cæterisque Magistratibus, Tribunis Plebis exceptis, qui Decembri mense inibant, dedicatæ, solemnesque essent. Ovidius 1. Fastor. de Kalend. Januariis loquens, sic ait:

Tam-

*Tamque novi praeunt fasces, nova pur-
pura fulget,
Et nova conspicuum pondera sentit e-
bur.*

& lib. 4. de Ponto, eleg. 4. de Ser. Pompejo
Consule designato:

*Ergo ubi, JANE biceps, longum reseraveris
annum,*

*Pulsus est à sacro mense December e-
rit*

*Purpura Pompejum summi velabit hono-
ris, &c.*

Sic etiam Lucanus.

*Instabatque dies, qui dat nova nomina
Fastis,*

*Quique colet Primus ducentem tempora
Janum.*

Accedit Stanius lib. 4. Silv. de XXII. Consula-
tu Domitiani,

*Leta bis Octonis accedit purpura Fastis,
Caesaris insignemque aperit Germani-
cus anno,*

ea ratione qua supra Ovidius dixit *reserare
annum.* Idem ex Martiale colligitur lib. 8.
ep. 2, ubi de Januario mense,

Fastorum Genitor Parensque Janus,

&

& lib. eod. Epig. 66.

*Quorum pacificus ter ampliavit
Janus nomina.*

Quibus innuit Pompejum Magnum, & M. Agrippam ter Consules factos; sic Magnus Orator de se scribit in Orat. 2. pro L. Agraria: *Popularem me futurum esse Consulem prima mea illa Oratione Kalendis Januariis dixi; & paulo post: Ego qualem Kalendis Januariis acceperim Remp. Quirites intelligo.* Suet. in Aug. c. 26. *Secundum Consulatum, inquit, gessit paucissimis horis, nam die Kalendarum Januarii cum mane pro aede Capitolini Jovis paululum curuli sella praesedisset, honore abiit, suffecto alio in locum suum.* Et in Herone c. 15. *Defuncto, inquit, circa Kalendas Januarii altero e Consulibus, neminem suffecit, improbens vetus Caninii Rebilii exemplum uno die Consulis.* Quem Caninium, ut scribit Suetonius idem in Caesarem, Caesar Dictator in paucas horas Consulem fecit: *Pridie Kalendas Januarias repentina Consulis morte cessantem honorem in paucas horas petenti dedit.* Unde illi Ciceronis in Caninium joci, quos refert Macrobius lib. 2. cap. 3. Saturnal. nempe, eum fuisse Consulem vigilantem, qui in suo Consulatu somnum non vidit: alias

N

etiam

etiam de illo quaesitum a Cicerone, quibus Consulibus Consul fuisset. Argutum etiam fuit in ejusdem Caninii ridiculum Consulatam Votacilii Pitholai dictum: Ante Flamines, nunc consules Diales fiunt; joco nempe ex ambiguitate vocis *Dialis* petito.

Hunc autem Kalendarum Januarii die in eundi Consulatam morem perductum usque ad novissima tempora, quibus tandem Consulatam e Rep. Romana omnino sublatus est, colligimus ex Sidonio, & Cassiodoro; quorum primus lib. 8. ep. 6. *Cum, inquit, Pater meus Praefectus Praetorio Gallicanis tribunulibus praesideret, sub cujus videlicet Magistratu Consul Asterius anni sui fores votivum tra-beatus aperuerat.* Quid sit autem fores anni aperire, jam ex Papinio, & Ovidio superius adnotatum est. Cassiodorus autem sic de editiali Consulatum die l. 2. ep. 1. *Felix a Consule sumat annus auspiciam, portamque dierum tali nomine dicatam Tempus introeat;* Uterque autem horum Scriptorum Gothorum temporibus florere, quibus magna illa, & praecleara Dignitas Consulatam a L. Bruto annis amplius mille in Romana Rep. viguerat, in Fl. Basilio novissimo Consule defecit; factumque est, ut, sicut per Consules exacti

acti

acti reges erant, sic per Regem, id enim
Basiliius Græce, tolleretur Consulatus.

Quo igitur mense celebrarentur Comi-
tia, siquidem & ipsa mutato ineundi Magi-
stratus die loco mota fuisse Epitome Liviana
nos admonuit, postquam ab Idibus Martiis
ad Kalendas Januarias translata est Magistra-
tum ineundorum solemnitas, colligitur ex
Cicerone Orat. I. in Verrem: nempe ad fi-
nem Julii, & initium Augusti haberi Comi-
tia creandis Magistratibus consuevissent. Ait
enim ibi Magnus Orator: *Ecce autem repen-
te bis diebus paucis Comitibus Consularibus fa-
ctis.* Atqui ea Oratio habita est Nonis Au-
gusti, ut ibidem dicitur: *Nonæ sunt hodie Sex-
tiles:* igitur si paucis diebus ante facta Co-
mitia, vel fine Julii, vel initio Sextilis oportuit
facta. Idem colligitur ex ep. I. lib. I. ad
Attic. ubi de Comitibus loquens: *In campo
Comitiis Tribunicis ad XVI. Kal. Sextiles com-
petitores, qui certi esse videbantur:* in fine
autem epistolæ novos Consules designatos
nominant, L. Cæsarem, & C. Figulum. Id
ipsum ex epistolis Cælii ad Ciceronem habe-
tur: sic enim l. 8. Famil. ep. 8. *Has ego ti-
bi literas majore misi intervallo, quod Comi-
tiorum dilationes, impeditiores me habebant,*

Et expectare in dies exitum cogebant, ut confectis omnibus te facerem certiores; ad Kal. Sext. usque expectavi. Igitur Quintili mense Comitia celebrabantur, sed per dilationes usque in Sextilem processerant.

Reperio etiam aliis, præter istos, mensibus habita Comitia, & quidem Martio mense scribit ad Q. Fratrem Cicero lib. 2. ep. 12. fore, ut Comitia haberentur. *Et quod Gabinia lege sancitum sit, etiam cogi ex Kalendis Februarii, usque ad Kalendas Martias, Legatis Senatum quotidie dari. Ita putantur detru-di Comitia in Mensem Martium.* Ubi notat Manutius id extra ordinem contigisse, quod scilicet res deducta esset ad Interregnum, Magistratibus, qui succederent veteribus, abeuntibus, minime designatis. Sic etiam eod. lib. ep. 2. supra dixerat: *Nam Comitia, sine mora futura, videntur edicta sunt ad XI. Kalendas Februarias.* Pariter etiam quo anno Cicero gessit Consulatum, Comitia per Octobrem mensem habita ab eodem Cicerone colligit Fabricius in Chronico ejus anni, ex Orat. I. in Catilin. & pro Muræna. Verum quotiescumque id accidit, a legitimis mensibus per altercationes, & intercessiones Comitia translata reputare debemus. Præ-

ci-

cipue iis temporibus Republica turbulen-
tissima, & bella civilia jamdudum partu-
riente.

Quid autem fuerit in causa cur in ituri tan-
dem Kalendis Januariis Magistratus tanto
ante crearentur, illud existimare possumus
fuisse, ut eo spatio daretur locus Accusatori-
bus inquirendi, si quid forte contra leges,
præcipue ambitus, in eorum creatione pec-
catum fuisset. Hinc Syllam, & Autronium
jam designatos, a Torquatu, & Cotta Consu-
latu dejectos legimus, quod Populi suffragia
pecuniis emissent: & Murænam Consulem
designatum Cicero, tunc Consul, adversus
Catonem, & Sulpicium de ambitu eum accu-
santibus defendit. Illud etiam utilitatis ex
hac præpropere Magistratum designatione
consequabatur, quod designati eo temporis
spatio, quod a die creationis ad initionis
diem intercedebat, se comparare poterant;
ac negocia, & munera Consularia ante præ-
discere: sicque meditati, comparatique ad
regendam Rempublicam accedebant. So-
litos autem fuisse, qui primo aliquem Ma-
gistratum gesturi erant, curare a perito ali-
quo viro Formam ejus optime gerendi sibi
confici Pompeji exemplo docemur, de quo

N 3 sic

sic apud Agellium l. 14. c. 7. *Eum Magistratum, Consulatum primum, Pompejus cum initurus foret, quoniam per militia tempora, Senatus habendi, consulendique rerum exper humanarum fuit, M. Varronem familiarum suum rogavit, uti Commentarium faceret Isagogicum, ex quo disceret quid facere dicereque deberet, cum Senatum consuleret.*

Neque tantum certi Comitiorum habendorum menses; sed etiam certi in mensibus servati dies, quibus aut ea possent agi, aut agi non liceret. Traditur id aperte ab Ovidio lib. 1. Fast.

Nec tamen ignoras variorum jura dierum:

Non habet officium Lucifer omnis idem.

Et post pauca:

Est quoque quo Populum jus est includere septis,

id enim est habere Comitia: Septa enim, five Ovilia in Campo Martio erant extructa loca, quibus inclusæ Centuriæ ferebant suffragium, ut paulo infra videbimus. Qui dies, eo quod in ipsis haberi Comitia possent, Comitiales dicebantur: Cic. lib. 2. ad Q. Fr. epist. 12. *Comitialibus diebus, qui Quirina-*

na-

alia sequuntur, (ea sunt ludi, qui in Romu-
li honorem quotannis Februario mense ad
Kal. Martii celebrabantur: qui etiam Stulto-
rum Feriæ dictæ, ut inter cæteros scribit
Paulus Diaconus apud Rosinum lib. 4. c. 16.
Antiq. Rom. quod eo die intermissa per erro-
rem, aut incuriam Sacra Fornacalia, pera-
gi solebant) *Appius interpretatur non impe-
diri se lege Papia; & eodem lib. ep. 2. Con-
secuti sunt dies Comitiales, per quos Sena-
tus haberi non poterat.* Et Varro lib. 5. de
Lingua Latina, *Comitiales, inquit, dies di-
cti, quod tunc esset Populus constitutus ad
suffragium ferendum, nisi quæ Feriæ conce-
pta essent, quas non liceret.* Quod discrimen
dierum, quibus haberi Comititia pote-
rant, ab iis quibus habere nefas erat, his et-
iam Plautus testatur in Poenulo:

*Nam iterum nullus nefastus est, Comitiales
sunt meri.*

Nefasti enim dies illi dicebantur, quibus age-
re cum Populo non licebat. Unde in 1. Fast.
Ovidius:

*Ille nefastus erit, per quem tria verba si-
lentur.*

Nempe, in quibus tria verba solemnia DO,
DICO, ADDICO a Præatore dici non po-

N 4, te-

terant. Macrobius, lib. I. Saturn. cap. 16. *Fa-
sti (dies) sunt, quibus licet fari Proatori tria
verba solemnia DO, DICO, ADDICO.
His contrarii sunt Nefasti. Comitiales sunt,
quibus cum Populo agi licet. Quot autem
per annum Comitiales dies essent, quibus
haberi Comitium, & agere cum Populo lice-
ret, Rosinus ait fuisse CLXXXIV.*

His autem de loco, & tempore Comitio-
rum Centuriatorum expositis, reliqua quæ
sunt proposita, persequamur: & primum
quid ante, ut legitime haberentur, fieri oport-
tebat. In primis autem, ut observant Ro-
manæ Antiquitatis Studiosi, Senatus Autori-
tas necessaria erat, ut Comitium indici, haberi-
que possent. Cum enim ab initio Patrum
authoritate gesta in Comitium confirmaren-
tur, quoniam id Populi potestate grave vi-
debatur, si Senatus acta per eum retractare
posset, processu temporis id jus illi adem-
ptum per legem à Dictatore P. Philone latam,
qua sancivit, ut Patres exinde fierent autores
de rebus, quæ Comitium agenda erant. Col-
ligitur id ex Liv. lib. 8. ubi sic ait: *Dictator Po-
pularis, & orationibus in Patres criminosus
fuit, & quod tres leges secundissimas Plebi, ad-
ver-*

*versas Nobilitati tulit; unam, ut Plebiscita
 omnes Quirites tenerent: alteram ut legum,
 que Comitibus Centuriatis foventur, ante ini-
 tum suffragium autores fierent, &c. Quod
 idem de imminuto Patrum jure super Comi-
 tiorum actiones tradit Cicero in Orat. pro
 Plancio: Hunc tantum disputo de jure Populi,
 qui & potest, & solet non numquam dignos
 praterire: nec si a Populo prateritus est,
 quem non oportuit, a Judicibus condemnandus
 est, qui prateritus non est; nam si ita esset,
 quod Patres apud Majores nostros tenere non
 potuerunt, ut reprehensores essent Comitiorum,
 id haberent Judices. Tum enim Magistratum
 non gerebat is, qui cœperat, si Patres autores
 non erant facti. Quod jus post Romuli mor-
 tem sibi Patres usurpaverant, cum de novi Re-
 gis creatione ageretur: Deceverunt, inquit
 Liv. l. I. ut cum Populus Regem jussisset, id sic
 ratum esset, si Patres autores fierent, (hoc
 est si electionem a Populo factam Senatus
 confirmaret; quod erat reprehensorem esse
 Comitiorum, ut Cicero nuper agebat) ho-
 dieque in legibus, Magistratibusque regendis
 usurpatur idem jus vi adempta, priusquam
 Populus suffragium ineat, in incertum Comi-
 tiorum eventum, Patres autores fiunt. Hæc*

Livius. Quam Patrum potestatem, suis temporibus, ait Livius sine vi fuisse, cum scilicet vim omnem autoritatis Senatoris Lex Publilia, de qua paulo ante, ademisset; eamque in Populum transtulisset. Cum enim id antea ratum esset ex Populi jussis, quod autoritate sua Patres comprobassent, deinceps ea lege factum, ut id ratum foret, quod autoritate sua à Patribus Populo ostensum, Populus jussisset, & comprobasset.

Necessariam fuisse hanc Senatus autoritatem ante Populi jussa, illud etiam ostendit, quod narrat Appianus l. i. Civil. ubi ait, Syllam tulisse legem, ne quid ad Populum ferretur, quod prius decreto Senatus sancitum non esset: additque, id etiam veteri lege cautum fuisse. Unde nihil in Romana Historia frequentius, quam aliquid auctoribus Patribus ad Populum latum. Sic apud Liv. lib. 8. *Itaque, & in Senatu causam obtinere, & ex auctoritate Patrum, latum ad Populum est, ut Privernatibus Civitas daretur; itaque ut nos patria lingua diceremus: Il Senato aveva la proposta.* Quoties ergo Comitia indicenda essent, Patres Senatus consulto id jubebant, ut ex Liv. pluribus in locis colligitur. Sic lib. 8. *Cum se Di-*

p.

Statura abdicare vellet, Papirius Cursor, jussu Patrum, priusquam abdicaret, Consules creavit: & lib. 22. Ab eodem Prætor ex S. C. literæ ad Consules missæ, ut, si iis videretur, alter eorum ad Consules creandos Romam veniret: se in eam diem, qua jussissent, Comitia edicturum: & lib. 26. Jam ferme in exitu annus erat: itaque Senatus Roma decrevit, ut P. Cornelius Prætor literas Capuam ad Consules mitteret, ut alter eorum, si ita videretur, ad Magistratus subrogandos Romam veniret. Et sexcenties alibi, præcipue vero lib. 43. Propter quæ veriti Patres, ne quæ major ignominia acciperetur, decreverunt, ut A. Hostilius Consul Comitia Consulibus subrogandis ita ediceret, ut mense Januario Comitia haberi possent: apertiusque l. 44. Itaque Senatusconsultum factum est, ut Cn. Servilius primo quoque tempore ad Comitia habenda veniret.

Cum ergo Patres autores fuissent, hoc est, Senatusconsulto haberi Comitia jussissent, à Consulibus, vel si Consules absentes essent, a Prætorè proponebatur edictum, quo Populus ad Comitia evocabatur, & die habenda, quo Consul jussisset. Liquet primum horum ex Agell, lib. 13. c. 14. *In Edi-*

cto

*Edo Consulibus, quo edicant, quis dies Comitibus
 Centuriatis futurus sit. Alterum vero ex
 Liv. l. 22, apud quem Emilius Prætor scripsit
 Consulibus, se in eam diem Comitibus edictu-
 rum, qua ipsi jussissent. Quod edictum per
 plures dies publice pendebat, siquidem Popu-
 lus etiam in agris habitans ad Comitibus ven-
 turus esset: quod non nisi per Nundinarum
 dies fiebat; hoc est nono quoque die. Nam,
 ut scribit Macrobius, l. i. Satur. c. 16. *Nundinae
 Ferie Paganorum erant, id est Rusticorum,*
*quibus in Urbem conveniebant, negociis pro-
 priis, vel mercibus provisuri. Quidam autem
 a Romulo institutas Nundinas tradunt; alii
 a Ser. Tullio; alii demum exactis Regibus,*
*ut apud eundem Macrobius constat. Qui-
 cumque autem illas ordinaverit, id certum
 est, ad Populi rustici commoditatem ordi-
 natas fuisse: unde & Plin. l. 18. c. 3. *Rusti-
 ce Tribus laudatissime eorum, qui rura habe-
 rent; Urbane vero, in quas transferri ignomi-
 nie esset, desidiae probro. Itaque quatuor sole-
 rant à partibus Urbis in queis habitabant,
 Suburbana, Palatina, Collina, Esquilina. Nun-
 dinis Urbem revisitabant; Et ideo Comitibus
 Nundinis haberi non licebat, ne Plebs Rustica
 advocaretur.***

Ut igitur Populus Rusticarum Tribuum ad Comitia frequentia conveniret, meliusque nosset, quo die habenda essent, ordinarie proponebatur Comitiorum Edictum (sive ad rogandos Magistratus, sive ad Leges ferendas aut exercenda Judicia convocarentur.) Tribus Nundinis ante, ut ex Rutilio scribit adducto loco Macrobius, qui ait, *Romanos instituisse Nundinas, ut octo diebus in agris Rustici opus facerent, nono autem die, intermisso rure, ad mercatum, Legesque accipiendas Romam venirent: Et ut Scita, atque Consultata, frequentiore Populo referrentur: quae Trinundino die proposita, à singulis, atque universis facile noscebantur: unde etiam nos tractus, ut leges Trinundino die promulgarentur.* Quem de legibus in Trinundinum promulgandis morem lege Cæcilia, & Didia inductum, autor est Cicero Philipp. 5. inquiens: *Num etiam banc legem Populus accepit? quid? promulgata fuit? quid? non ante lata, quam scripta? ubi lex Cæcilia, Et Didia? ubi promulgatio Trinundinum? Quod non tantum in legibus Centuriatis servatum, sed etiam Curiatis: unde idem Magnus Orator Orat. pro Domo sua: Hora nona, illo ipso die, tu adoptatus. Si quod in ca-*
te

teris legibus Trinundinum esse oportet, id in adoptione satis est trium esse horarum, nihil reprehendo. Sin eadem observanda sunt, decrevit Senatus M. Drusi legibus, quæ contra legem Cæciliam, & Didium latæ essent, Populum non teneri. Nec legibus tantum ferendis, sed & agendis Judiciis Comitia per Trinundinum indicebantur: unde Dionys. Dies, inquit, à Tribuno Plebis Marcio Reo ad causam dicendam Tertie Nundinæ præfinita. Et Cicero in Orat. pro Domo: Moderata Populi Judicia sunt à Majoribus constituta; primum ut ne pœna capitis cum pecunia jungatur: deinde ne nisi prædicta die quis accusetur: ut ter ante Magistratus accuset, intermissa die, quàm multam irroget, aut judicet: quarta sit accusatio Trinundinum prædicta die, qua judicium futurum sit.

Morem hunc indicendi Comitia per Trinundinum, etiam in creatione Magistratum servatum ex Liv. constat lib. 3, ubi sic ait: Postquam vero Comitia Decemviris creandis in Trinundinum indicta sunt. Illud etiam videtur, ad hanc rem facere, quod scribit: Macrob. loc. cit. Ea re, inquit, etiam Candidatis usus fuit; in Comitium Nundinis venire, & in colle consistere, unde coram
pos-

possent ab universis videri: Quibus verbis significari videtur etiam Comititia Magistratum per Nundinarum spatia indicta fuisse. Siquidem ait, a Candidatis Nundinarum diebus in publicum procedi solitum, quo se Populo ostentarent, & tacita commendatione, proximis Comititiis, Populi ad Nundinas frequenter convenientis ambi-
rent suffragia. Quod tamen tranquillis Reip. temporibus, & nullo alio impedimento obsistente factum. Nam in ipso Punici Belli fervore, quoniam celeritate opus erat, hanc Trinundinum prolationem minime servatam fuisse, autor est Liv. lib. 22, ubi de Q. Fabio Dictatore, *Inde, inquit, Romam Comitiorum causa veniens, in eum, quem primum diem Comitiale habuit, Comititia edixit, atque ex itinere, præter Urbem in Campum descendit:* & lib. 24. ait idem factum a Dictatore Claudio Centhone, iisdem Pœnis Bello rem Romanam urgentibus: *Dictator primo Comitiali die creavit Consules.*

Nequidem hæc Trinundinum spatia servata, quo tempore per Interregem Comititia haberentur: Siquidem interdum a secundo, vel tertio Interrege Magistratus creatos reperi-

rimus, ut supra visum est. At cum Interregis potestas quintum diem non excederet, aperte liquet, nec Trinundinum spatia interdicta, ac celebrata Comititia intercedere potuisse.

Quoniam vero Romani admodum Religionum suarum, usque ad anilem, ac proprie ridiculam superstitionem, observatores fuerunt; quod etiam in minimis rebus diligenter cavebant, ut omnia scilicet auspicato fierent, in re maxima, qualis erat Comitiorum celebratio, non neglexere. Nam ante omnia, ut rite haberentur Comititia, Deorum voluntas per Auspicioꝝ observationem captabatur: quod fiebat vel signum aliquod e Cœlo servando; vel aves, siquidem ea præstarent, quæ boni alicujus eventus indicia putabantur, inspiciendo. Præcipue autem haberi Comititia nefas erat Cælo tonante. Unde etiam jam congregata, fulgure aliquo interveniente, dirimebantur. Tradit id Cicero lib. 2. de Divin. *In nostris Commentariis scriptum habemus, Jove tonante, fulgurante, Comititia Populi habere nefas*: cum tamen fulmen in rebus cæteris boni ominis haberetur. Et Cicero idem Philipp. 5. leges Antonii carpit, velut contra auspicia latis, Cælo videlicet tonante. Ait enim:

enim:

enim : *Quæ porro illa Tonitrua? quæ tempe-*
stas? ut ii auspicia M. Antonium non move-
rent, sustinere tamen eum, ac ferre posse tan-
tam vim tempestatis, imbris, ac turbinum,
mirum videretur: quam legem igitur te Au-
gur dicit tulisse, non modo tonante Jove,
sed prope caelesti clamore prohibente, banc du-
bitabit contra auspicia latam consiteri? Et
apud Appianum lib. I. Civil. sic legimus: Tan-
dem rediit, (Carbo Consul) & de creatione
Consulis proposuit. Die infami habita, aliam
præscripsit; in qua cum Luna, & Cereris ædes de
cælo tactæ dicerentur, Vates ad æstivas conuer-
siones Comitia differenda esse pronunciant.

Ne autem, ut sæpius accidere poterat, per
ambitiosorum observationes Comitia tur-
barentur, cautum erat prudentissima lege, ut
tantummodo Magistratus majores de cælo
servarent; & siquidem in prosperum ali-
quod signum apparuisset, id nunciarent;
quod cum facerent, obnunciare dicebantur.
Tradit id Agellius diserte lib. 13. c. 14. *In*
edicto, inquit, Coss. quo edicunt, qui dies Comi-
tis Centuriatis futurus sit, scribitur ex ve-
tere forma perpetua, ne quis Magistratus mi-
nor de Cælo servare velit. Quem morem
de Cælo servandi per leges Eliam, & Fu-
siam

siam

fiam, quas appellat Cic. *propugnacula*, & *muros tranquillitatis*, constabilitum; Clodius deinde bonarum omnium in Rep. institutionum everfor, ut liberius cuncta ad arbitrium gerere posset, lata lege sustulit, ut scribit Cicero pro Sextio: *Iisdem, inquit, Coss. sedentibus, & inspectantibus, lata lex est, ne auspicia valerent, ne quis obnunciaret, ne quis legi intercederet.* Quod idem scribit Dio lib. 37. licet eam legem antiquatam deinde fuisse credendum est, nam auspicia valuerunt, & de Cælo servatum, obnunciatumque; etenim cum Cæsar Consulem sibi subrogare vellet; dixit Antonius, ut ei Cicero objicit in 2. Philipp. *Eo te Sacerdotio præditum, ut Comitia auspiciis vel impedire, vel vitare posset.* Ex quo apparet etiam, Augures, (Antonius enim Augur) habuisse potestatem impediendi Comitia.

Verum hoc inter Consules, aliosque Magistratus Majores, Auguresque discrimen erat: quod Magistratus non tantum obnunciationem auspicioꝝ habebant, sed etiam inspectionem: hoc est, non tantum poterant impedire, aut vitiosa pronunciare Comitia, si quid forte eis signum aliquod improspere videre, aut observare contigisset, sed

sed etiam ad eos spectabat de Cælo servare. At vero Augures non id muneris habebant, ut Cælum inspicerent; sed si quid forte vidissent, denunciabant, eorumque denunciationi parebatur. Didicimus hoc discrimen a Cicerone in 2. Philipp. *Istud, quod te Sacerdotii jure facere posse dixisti, nempe ut impedires Comititia; si Augur non esses, & Consul esses, minus facere potuisses? vide, ne etiam facilius. Nos enim, Augures nempe, inter quos etiam Cicero, denunciationem solum habemus; Consules & Reliqui Magistratus etiam spectationem.*

Quæ autem forma esset, aut Magistratus, aut Auguris obnunciantis ex eodem Tullio constat. Etenim sic in eodem Orat. 2. in Anton. *Ecce Dolabella Comitiorum dies; sortitio, prerogativa; quiescit; renunciatur; tacet; prima classis vocatur, renunciatur; deinde, ita ut assolet, suffragia. Tum secunda classis, quæ omnia sunt citius facta quam dixi; confecto negotio, bonus Augur ALIO DIE INQVIT; Qua voce Consul, vel alterius Magistratus, vel Auguris audita, aut Comititia non habebantur, aut jam incepta dimittebantur.*

O 2

Tan-

Tantumque valuit, in animis Romanorum hæc superstitio, ut sæpius legamus Consules, aliosque Magistratus abdicasse, quod in eorum creatione aliquid contra auspicia esset commissum. Sic apud Liv. lib. 4. legimus: *Non tamen pro firmato stetit Magistratus ejus jus, quia tertio mense quam interunt, Augurum decreto, perinde ac vitio creati, honore abiere: quod C. Curtius, qui Comitibus eorum præfuerat, parum recte tabernaculum cepisset.* Inter cæteras enim observationes, illud in primis cavebatur, ut Consul, vel qui alius Comitibus præesset, faustis auspiciis locum, in quo Tabernaculum figeretur, caperent. Cum enim hæc Comititia militari more celebrarentur, unde & *Militaria* vidimus jam ab Arnobio appellata, is qui Comitibus præsidebat, tanquam Imperator in exercitu, sedebat in Tabernaculo. Hanc in capiendo Tabernaculi loco superstitionem commemorat etiam Plutarchus in Marcello: *T. Sempronius, inquit, Consul, successores cum designasset Scipionem Nasicam, & C. Marcum; postea iis jam in Provinciis profectis, ipse Commentarios militares relegens, deprehendit à se aliquid patriorum rituum per ignorantiam neglectum. Id autem erat tale:*

Ma-

Magistratum, cum extra Urbem conducta ad hoc domo, aut tabernaculo augurii capiendi gratia confedisset, si, prius quam id esset peractum, necessaria aliqua de causa in Urbem redire coactus esset, oportebat, priori loco relicto, aliam conducere, indeque augurium petere. Id forte fefellerat Tiberium, bisque erat eodem usus tabernaculo cum dictos Coss. crearet. Itaque post, errore cognito, rem ad Senatum detulit: Senatus minime negligendam ratus Consulibus scripsit, iique e' Provinciis reversi, Magistratu se abdicarunt.

Illud etiam ominosum erat, si quis eorum, qui Comitibus intererant, eo morbo, quem Latini Sacrum, & Herculeum appellant, correptus concidisset. Hoc enim ubi accidisset, statim Comitibus dissolvebantur, in aliumque diem prorogabantur; unde & morbus is ea de causa Comitialis appellatus. Sic apud Catonem legimus: *Quod Comitibus prohibere solet, nec id quidem mihi vitium fuit; & Serenus Samonicus sic eum morbum a Comitiorum diremptione describit:*

Est subiti species morbi, cui nomen ab illo

Quod fieri nobis suffragia justa recusat:

O 3

Sape

Sæpe etenim membris atro languore cadu-
cis,

Concilium Populi labes horrenda dire-
mit.

Jam ergo rite omnibus peractis Senatus autoritate exquisita edicto per Trinundinum proposito, Comitiali die servato, captis auspiciis, nec ulla obnunciatione, aliove impedimento interposito, tum etiam sacris quibusdam legitimis factis, de quibus Dionysius lib. 7. & 10; tum demum Magistratus, una cum Populo, in Campum Martium veniebat, ibique antequam Populus per Centurias distribueretur, Concionem de ea re, quæ per Populum agenda erat, habebat: & siquidem Comitia Magistratibus creandis indicta essent, solebat is, qui Comitibus præerat, unum, aut alterum ex Candidatis præcipue commendare, quorum rationem a Populo in suffragatione haberi vellet: aut etiam denunciare ne quempiam eligerent, quoniam aut lege prohiberetur, aut alias is esset indignus, cujus ratio haberetur. Constat id sæpe ex Livio. Sic lib. 3. legimus, cum Senatus, quoniam Plebseosdem Tribunos Plebis, qui anno superiori Magistratum gesserant in annum sequentem refecisset, & ipse ne Plebi

ce.

cederet, eosdem refici Consules adlaboraret, Consules, qui tunc erant L. Quintius, & C. Claudius, ne rem pessimi exempli, nempe continuationem Magistratus, Reipublicæ semper exitiabilem, suo facto probarent: *Communiter, inquit, Livius edicunt, ne quis L. Quintium (is enim magno favore reficiebatur Consul) Consulem faceret, si quis fecisset, se id suffragium non observaturos.* Sic l. 10. Cum Q. Fabius vincere non posset, ne se Populus Consulem reficeret, hac oratione usum apud eundem Populum legimus: *Dei approbent quod agitis, acturique estis, Quirites; ceterum quoniam in me quod vos vultis facturis estis, in Collega sit mea apud vos gratiæ locus. P. Decium expertum mihi concordi collegio virum, dignum vobis, dignum Parente suo, queso mecum Consulem faciatis. Justa suffragatio visa. Omnes, quæ superarent Centuriæ, Q. Fabium. P. Decium Consules dixerunt.* Quanta autem esset in Comitibus autoritas Consulis, per quem illa habebantur, ostendit etiam Fabij Cunctatoris factum: siquidem cum die Comitiorum sors Prærogativæ Juniorum esset, eaque F. Otacilium, M. Emilium Regillum Consules diceret, Fabius Consul gravissima oratione studia Populi fregit adeo, ut revo-

tis iterum suffragiis, ipse Fabius IV, & M. Marcellus III. Consules Centuriis cunctis fuerint renunciati.

Qui vero sequutis temporibus, & jam ad Cæsares re traducta, mos in Comitiiis servaretur, sic Plinius describit lib. 4. ep. 20. *Super sunt, inquit, Senes, ex quibus audire soleo nunc ordinem Comitiorum. Citato nomine Candidati, silentium summum. Dicebat ipse pro se, vitam suam explicabat, testes, & laudatores dabat; vel eum, sub quo militaverat, vel eum, cui quæstia fuerat, vel utrumque si poterat. Addebat quosdam ex suffragatoribus: Illi graviter, & paucis loquebantur; plus hoc quam preces proderat; nonnumquam Candidatus, aut natales competitionis, aut annos, aut etiam mores arguebat. Audiebat Senatus gravitate Censoria; ita sæpius digni quam gratiosi prævalebant. In quibus toties repetitum Senatus nomen indicat eo tempore jus Comitiorum, non amplius apud Populum, sed apud Senatum fuisse, ut infra copiosius adnotabimus.*

Si autem Comititia ferendis legibus haberentur, licet jam legis Capita in Trinundinum proposita publice perpendissent, tamen, ne quis ignorantiam prætereundere posset, ite-

iterum per Præconem alia voce recitabatur, Scriba subjiciente; ut colligitur ex Commentariis Asconii in Cornelium: *Ubi, inquit, legis ferundæ dies venit, & Præco, subjiciente Scriba, verba legis recitare Populo cœpit; & Scribam subjicere, & Præconem pronuntiare passus non est. Tum Cornelius ipse Codicem legis recitavit.* Hunc etiam morem testatur Plutarchus in Catone minore: siquidem, cum Populus de lege, quam Metellus Nepos Tribunus Plebis ferre statuerat, suffragia laturus esset: *Cum apparitor, inquit Plutarchus, legis tabulam promeret, Cato legere eum non est passus. Metello etiam eam summenti, & recitare incipienti de manibus eripuit; eidem verbis suis legem referre absque tabula conanti, manibus ori injectis, vocem interclusit Therminus.* Ejusdem consuetudinis specimen in Appiano lib. I. Civil. habemus, ubi de Graccho legem Agrariam ferente, *Nectus, inquit, Scriba, ut ad Populum legem referat, edicit; & paulo superius: Scribam jussit legem recitare.*

Lege itaque per Præconem, ac Scribam publice recitata, Conciones habebantur suadendæ, vel dissuadendæ illius causâ: quemadmodum ex historiis notissimum est, & præ-

cipue constat ex pro lege Manilia Oratione: quam Magnus Orator latae a C. Manilio Tribuno Plebis, de Pompejo ad Mitridaticum Bellum mittendo, legi suadendae, pro Rostris habuit: cum adversus eandem legem, jam Q. Catulus, & Q. Hortensius Conciones habuissent. Ex quo facto constat, non solum has Conciones habitas, Populo jam in Campo Martio congregato, sed etiam pro Rostris, antequam ad ferenda suffragia in Campum descenderet.

Quae omnia etiam in Judiciis per Comitia Centuriata actis servabantur: siquidem ea per legem ad Populum latae fiebant.

Quae vero cum Populo agendi forma esset, tam Comitibus aut Magistratum, aut legum, aut judiciorum causa, congregatis communis, jam supra insinuavimus: nempe **ROGO VOS, QVIRITES, VELITIS, JVBEBATIS, &c.** His enim verbis solemne erat Magistratibus Populum interrogare, ut aliquid statuere suffragiis vellet: unde, ut ibi quoque notavimus, Actionibus ad Populum Rogationis inditum nomen.

Quibus ordine peractis, jam demum Populo jam per suas Classes, atque Centurias di-

distributo, suffragia inibantur: nisi forte aut obrunciaret aliquis, aut intercederet. Erat autem intercessio (quoniam de Obnunciatione jam diximus) paris, vel majoris Magistratus, ad invicem oppositio: legibusque Romanis ita constitutum erat, ut id demum ratum esset, quod Magistratus ad Populum ferret, nisi alter ejusdem, vel majoris Magistratus honore, insignitus contradiceret, quod intercedere dicebatur: meminit hujus legis Cicero lib. 3. de legibus. *Parere jubet Intercessori lex, quo nihil praestantius.* Ad- ditque causam, cur tanta Intercessioni esset autoritas constituta, ut ei parendum esset utique: adeo ut si novem Tribuni Plebis, exempli causa, aliquid juberent, decimus intercederet, hujus unius contraria sententia cæteris novem prævaleret: nempe quia *impedi- ri bonam rem melius, quam concedi malam.* Ut scilicet, aliquis saltem esset, qui improbis actionibus obsisteret: licet interdum & bonas disturbari contingeret. Jus autem Inter- cessionis fuisse apud parem, vel majorem po- testatem, idem Tullius eodem lib. 3. de legi- bus est autor, ubi hanc recitat antiquam le- gem: *Par, majorve potestas plus valet, vi- delicet in Intercessione.* Hunc suffragii fe-
ren-

rendi ordinem, jampridem a vestra curiositate cupide expectatum, persequamur.

Populo, igitur, Centuriatim distributo, tandem suffragia ferebantur, & quidem primis temporibus, ut scribit Dionys. lib. 4. hic ordo servabatur. Primum ad suffragia vocabantur Centuriæ primæ classis, nempe XVIII. Equitum, & LXXX. Peditum, quæ quoniam cæteris omnibus Classium aliarum Centuriis plures erant, si consentirent, vincebant: idque ratum erat, quod statuissent. Sin vero aliqua esset inter eos dissentio, deinde secundæ Classis Centuriæ vocabantur: quæ si quoque discreparent, tum tertiæ, ac quartæ, ac demum quintæ Classis Centuriæ ad ineunda suffragia advocabantur, donec tandem XCVII. Centuriæ in unam aliquam sententiam convenirent. Quod si contingeret, ut centum nonaginta duæ quinque Classium Centuriæ in æquas partes scinderentur, ita ut singuli Competitores, vel sententiæ, nonaginta sex Centurias retulissent, tum demum ultima Egenorum Centuria advocabatur, eaque momentum faciebat in eam partem cui accesserat, illamque potiorem altera reddebat: quod tamen, ut inquit, Dionysius, non nisi admodum raro accidebat. Siquidem ple-

rum-

rumque prima vocatione absolvebantur Comititia, raroque ad quartam Classsem prove-
niebatur; Quintaue & Sexta erant super-
vacaneæ.

At vero in libera Civitate non nihil hic ordo immutatus. Etenim non ut factum sub Servio, maximi Censu Centuriæ primo ad suffragia ferenda vocabantur, sed conje-
ctis in urnam Centuriarum nominibus, quæ prima sorte exisset, ea suffragium primo lo-
co ferebat: eaque Centuria Prærogativa appellabatur: quod scilicet primo loco roga-
retur. Colligitur id ex pluribus Livii, & Ciceronis locis, quorum aliquos in gratiam studiosæ Juventutis dabimus. Et quidem fuisse Centuriarum aliquam Prærogativam scribit Livius lib. 10. *Nemini dubium erat, quin Q. Fabius omnium consensu destinaretur: eumque & Prærogativa, & primo vocatæ omnes Centuriæ Consulibus cum L. Volumnio dicebant,* & lib. 36. *Cum Comititia Consulibus rogandis haberet, Prærogativa Veturia Juniorum (id est Centuriæ nomen) declaravit T. Manlium Torquatum, & T. Octacilium.*

Hanc autem Centuriam, quæ primo lo-
co latura esset suffragium, sorte duci soli-
tum, non minus aperte ex eodem Livio de-
pre-

prehenditur: nam lib. 24. sic scribit, *Eo die cum fors Prærogativa ante Juniorum exisset, eaque T. Otacilium, & M. Emilium Regillum Consules diceret: & lib. 27. Galeria Juniorum, quæ sorte Prærogativa erat, Q. Fulvium, & Q. Fabium Consules dixerat: & Cicero in 2. Philipp. Ecce Dolabella Comitiorum dies; sortitio Prærogativa quiescit.*

Tanta autem erat Centuriæ Prærogativæ in Comitiiis autoritas, ut illud plerumque sequentes statuerent, quod ea sensisset: unde Cicero pro Plancio: *An tandem una Centuria Prærogativa tantum habet autoritatis, ut nemo unquam prior eam tulerit, quin renunciatus sit.* Ex quibus apparet, quanti Candidatorum interesset Centuriæ Prærogativæ in Comitiiis habere suffragium. Nec in suffragiis ferendis solum id servatum, ut Centuria aliqua cæteris autoritatis gratia præferretur: sed etiam in ipsa Centuria Prærogativa unus aliquis electus, qui primus ferret suffragium; quod tamen non sorte, sed arbitrio Candidatorum permissum, ut cui vellent in Centuria Prærogativa suffragium primo loco mandarent. Colligo id ex Cicerone O. rat. in Pisonem: *Ad eum, inquit, cui primam Comitiiis tuis dederas tabulam Prærogativa:*
hoc

hoc est is, erga quem tantam benevolentiam ostenderas, ut in iis Comitiis, quibus consul creatus es, ei dederas, ut primus in Centuria Prærogativa ferret suffragium.

Sicut autem prima Centuria, cui sorte datum esset, ut primo loco iniret suffragia, Prærogativa dicebatur, sic cæteræ post eam *Jure vocata* appellabantur. Colligitur id ex Liv. lib. 27. *Galeria*, inquit, *Juniorum*, quæ sorte Prærogativa erat, *Q. Fulvium*, & *Q. Fabium* Consules dixerat. Eodemque *Jure vocata* inclinassent; ni Tribuni Plebis *Cajus*, & *L. Ariani* se interposuissent. Quæ vero causa esset, cur eo nomine dicerentur, paulo post aperiemus.

Illud nunc observo, non tantum reperiri in Comitiis Centuriatis nomen Centuriæ Prærogativæ, & *Jure vocatarum*, sed etiam Tribuum: nam Liv. lib. 5. *Non inditis Patribus*, inquit, *P. Cicinium Calvum*, Prærogativa Tribunum Militum non petentem, potestate Consulari creat, qui priusquam renunciaretur, *Jure vocatis Tribubus*, permissu Interregis, ita verba fecit: & Asconius in I. Verrinam Prærogativa, inquit, sunt Tribus, quæ primo suffragium ferunt ante *Jure vocatas*. Et nequis ambigere posset Asconium lo-

lo-

loqui de Comitibus Tributis potius, quam de Centuriatis, subjungit: *Mos, enim, fuerat, quo facilius in Comitibus concordia Populi firmaretur, bina omnino de iisdem Candidatis Comitibus fieri: quorum Tribus prima, Prærogativa dicebantur, quod prima rogarentur quos vellent Consules fieri; secunda Jurevocata, quod in his sequente Populo, ut sæpe contigit, Prærogativarum voluntatem jure omnia complerentur.* De quorum verborum intelligentia admodum inter se digladiati sunt Gruchius lib. de Comitibus, & Sigonius lib. 3. c. 5. de Antiquo Jure Provinciarum: cujus postremi sententiæ adhærens dico, cum, ut supra adnotatum est, ii, qui Centuriatis Comitibus designati essent, iterum Populi voluntatem experiri Comitibus Curiatis deberent: eo more sublato, quoniam bis subire inconstantis, ac mobilis Vulgi judicium, grave nimis videbatur, in locum Comitiorum Curiatorum introductum fuisse, ut is obtineret Magistratum, quem Centuriarum, vel Tribus Jurevocatarum, hoc est, secundo loco vocatarum, Prærogativæ Judicium sequentes, elegissent: Ita ut Prærogativæ sententia esset instar primorum Comitiorum, & ei adhærens Jurevocatarum judicium instar

instar secundorum. Quam esse legitimam Asconii mentem, prudens, ac doctus lector satis per se ipse animadvertet.

Cæterum illud turbat non parum, cur in iis Comitibus, quæ Populus non Tributim, sed per Classes, Centuriasque celebrabat, mentio Tribuum inducatur, adeo ut etiam Tribus Prærogativa in iis dicatur valuisse. Cui Turbæ nos facile eximemus, si locum Livii lib. I. diligenter observabimus: ait enim de Censu a Ser. Tullio instituto loquens: *Nec mirari oportet, hunc ordinem, qui nunc est, post expletas Vet. XXX. Tribus, duplicato earum numero, (nam sub Servio Tribus fuerunt tantum XIX. quatuor nempe Urbanæ, cæteræ Rusticæ; quare processu temporis earum numerus fere duplicatus) Centuriis Juniorum, Seniorumque, ad institutam a Ser. Tullio Summam non convenire. Quadrifariam enim Urbe divisa (quatuor Urbanas Tribus intelligit: nec tamen ideo Rusticas, de quibus silet, negat eo tempore fuisse) Regionibus, Collibusque, quæ habitabantur partes, Tribus, eas appellavit, ut ego arbitror a Tributis. Nam ejus quoque æqualiter ex censu conferendi, ab eodem inita ratio est, neque hæ Tribus ad Centuriarum distributionem, numerumque quicquam pertinere. Dicit ergo, non esse mirandam, in quo tempore ipse scribebat, amplior esset Centuriarum numerus, quam fuerit ille, quem Servius instituit. Siquidem Servii tempore nulla ratio Tribuum habita fuit in Centuriis distribuendis, sed tantummodo Censu. At vero Tribuum numero*

P mero

mero aucto, adeo ut fere duplicaretur antiquarum Tribuum Summa, mutata non nihil est ratio Servii; & Tribus, quæ antea in Centuriarum distributione nullum locum habebant, nec ad eam quicquam pertinebant, considerari cœpta, auctusque numerus Centuriarum pro numero Tribuum. Cum ergo jam Classes, ac Centuriæ tanquam partes Tribuum considerari cœpissent, nam & Cic. in Orat. pro Plancio sic Centurias appellat, cum enim de autoritate Centuriæ Prærogativæ dixisset, tum subjungit: *Cujus in honore, non unius Tribus pars, sed Comitia tota, Comitibus fuerint prærogata*: ubi certissime partem tribus Centuriam Prærogativam intelligit:) Cum, inquam, Centuriæ tanquam partes Tribuum spectari cœpissent, inde factum est, ut etiam earum in Comitibus aliqua ratio haberetur. Quare sicuti institutum erat, ut inter Centurias sorte educeretur, quæ primo loco suffragium esset latura, ita etiam Tribuum Prærogativam extitisse adducta Scriptorum loca convincunt.

Quantum ergo in re obscura, & plena difficultatis versantes, conjectura consequi possumus, hunc in Comitibus ordinem servatum arbitramur, cum præcipuis Romanæ Antiquitatis Studiosis. Primo igitur Tribuum nomina in urnam, sive situlam conjiciebantur. Tum quæ primo educeretur, ea Tribus Prærogativa dicebatur. Alia deinde subfortitio fiebat, omnesque

que Centuriæ Tribus Prærogativæ, cujuscumque Classis essent, seu Peditum, seu Equitum, pariter in urnam demittebantur: quæque primo exisset, ea Centuria Prærogativa dicebatur, primaque suffragium inibat. Et hæc est causa, cur in Comitibus Centuriatis Tribus Prærogativæ, & Jurevocatarum mentio reperiatur.

Quando autem primo fuerit Serviana illa ratio immutata, nihil certi definire possumus. Illud compertum est, id accidisse ante annum Urbis CCCLVII. nam in ejus anni Comitibus primum legimus nomen Tribuum Jurevocatarum, & Prærogativæ, ut jam ex Livio retulimus. Quare dum idem Livius lib. I. insinuat Centuriarum numerum auctum, Tribusque ad earumdem divisionem pertinuisse, cum ipsæ Tribus jam duplicatæ numero fuissent, non ita accipiendus est, ut ante plenum Trigintaquinque Tribuum numerum id etiam non contigerit; sed tum maximum fuisse Centuriarum numerum, cum fuit maximus Tribuum numerus. Etenim Tribus non fuerunt XXXV. ante annum Urbis DXII. jam autem anno 357. Prærogativam, & Jurevocatas legimus Tribus.

Sorte igitur ducta Tribu Prærogativa, & ex ipsa Tribu deinde Centuria Prærogativa, postquam ea suffragium inisset, tum deinde in cæteris ratio a Servio Rege instituta servabatur:

P 2

nam

nam post Prærogativam prima Classis, tum deinde secunda, tertia, aliæque, donec justus haberetur suffragiorum numerus, suo ordine vocabantur. Testatur id Tullius in 2 Philipp. *Ecce Dolabella Comitiorum dies: sortitio Prærogativa: quiescit; renunciatur: tacet, * prima Classis vocatur: deinde, ut assolet, suffragatum secunda Classis vocatur.*

Et primis quidem temporibus, tam in Comitibus Magistratum, quam Legum, ac Judiciorum Populus viva voce suffragium ferebat. Cum autem ea vocis testificatione imminui libertas videretur, si resciri potuisset quisnam, præcipue in damnatione, suffragium contra tulisset; aut etiam in damnandis Magistratibus gratiæ, aut invidiæ pateret locus, si constaret, qui nam suffragatus esset, vel refragatus in honore acquirendo, hinc est, admodum sapienter per leges Tabellarias provisum fuisse, ut deinceps, non amplius voce, sed tabella suffragia ferrentur. Prima lex Tabellaria lata est a Gabinio Tribuno Plebis, *homine*, ut inquit Cicero lib. 3. de legibus, *ignoto & sordido*: qui primus ad Populum tulit, ut in mandandis Magistratibus, Populus Tabella uteretur. Contigit id anno Urbis DCXI. Cn. Pisone, & Popilio Cænate Coss. quod ex ipso Cicerone facile deprehenditur. Nam paulo post ait, legem Cassiam & ipsam Tabellariam, biennio post latam: atqui lex Cassia
lata

lata est **Coss. Lepido, & Mancino**, ut scribit Cicero in Bruto, qui Consules fuerunt anno Urbis DCXIII. Biennio igitur post legem Gabinam L. Cassius, nobilis homo, aliam legem tulit *Tabellariam de Populi iudicio*: hoc est, ut in iudiciis Populus non amplius voce, sed tabella uteretur. Id ipsum scribit in lib. de El. Orator. *Tum L. Cassius multum potuit, non eloquentia, sed dicendo tamen; cuius quidem legi Tabellariae M. Antius Briso Tri. Plebis diu resistit, M. Lepido Consule adjuvante; quæ res P. Africano vituperationi fuit, quod ejus autoritate de sententia deductus Briso putabatur.* Quam legem Africano minore adnitente latam fuisse scripsit etiam lib. 3. de leg. *Nam Cassiæ legis culpam Scipio tuus sustinet, quo autore lata esse dicitur.* Meminit etiam ejusdem Cassiæ legis, qua Populo in iudiciis tabella data est, in Orat. pro Cornelio, cujus fragmenta extant in Commentariis Asconii Pediani his verbis: *Ponam principium justissimæ libertatis Cassiam, qua lege suffragium, vis, potestasque convaluit.* Quam legem idcirco appellat principium justissimæ libertatis, quod Populus in iudiciis sine ullo invidiæ, aut inimicitarum metu, libere sententiam posset ostendere. Qua mente dixit idem Magnus Orator 2. de lege Agr. *Tabellam vindicem tacitæ libertatis.* Licet autem Cassia lex tabellam Populo in iudiciis dedisset, tamen exceperat iudicium perduellionis, in quo Populus veteri more voce

ferebat suffragium. Quare Cœlius Tribunus Plebis legem tulit, ut etiam in hoc Judicio Populus Tabella voluntatem suam significaret. Utrumque testatur Cic. lib. 3. de leg. *Uno*, inquit, *in genere videbatur relinqui vocis suffragium, quod ipse Cassius exceperat, perduellionis; dedit huic quoque Judicio Cœlius Tabellam.* Quam legem Cœliam Q. Metello T. Flaminio Coss. latam suspicatur Manutius lib. de leg. Romanis; eo quod a Cicerone dicatur Cœlium opprimendi Popillii causa eam legem tulisse: atqui Popillius in exilium iis Consulibus C. Graccho adnitente fuit ejectus.

Quoniam vero Populus Comitibus etiam leges statuere consueverat, nequidem in eis sancientis Tabella defuit. Siquidem Papirii Carbonis lege, sicut Gabinia in Magistratibus mandandis, Cassia in Judiciis Tabellam Populus acceperat, in rogandis legibus tabellam accepit. Narrat id Cicero lib. 3. de legibus: *Carbonis est tertia* (nempe tertia lex Tabellaria; siquidem Cœlia, de qua proxime, aliquanto post Papiriam lata est) *de jubendis legibus, ac vetandis, seditiosi, atque improbi civis.* Quæ lex ab ejusdem Carbonis nomine Papiria dicta est; eamque latam opinatur Manutius P. Popillio, P. Rupilio Coss. eo siquidem anno Carbo gessit Tribunatum.

Cum autem lex Gabinia de creandis per Tabellam

lam

lam Magistratibus, paulatim obsolevisset, reditumque esset ad antiquum modum voce ferendi suffragia, sub Trajano Principe per Senatusconsultum revocatus est iterum Tabellæ in Comitibus usus. Utrumque testatur Plinius lib. 3. ep. 20. *Meministi ne, inquit, te saepe legisse quantas contentiones excitarit lex Tabellaria: quantumque ipsi latori, vel gloria, vel reprehensionis attulerit? At nunc in Senatu sine ulla dissensione hoc quidem, ut optimum placuit, omnes Comitiorum die Tabellas postulaverunt. Excesseramus sane manifestis illis apertisque suffragiis licentiam concionum; non tempus loquendi, non tacendi modestia, non denique sedendi dignitas custodiebatur. Magni undique, dissonique clamores. Procurrebant omnes cum suis Candidatis: multa agmina in medio, multique circuli, & indecora confusio.*

Quando autem id agimus, non erit abs re eam quæstionem tractare, melius ne fuerit palam, ac voce, aperte ferre suffragia; an vero occulta, ac tacita tabella voluntatem suam significare: in qua quidem quæstione multa occurrunt, quæ in utramque partem disputari possunt. Quod autem attinet ad apertum illum, publicumque suffragandi morem; non est dubium quin manifesta illa sententiæ significatio, excelsi magnique animi, & odia hominum improborum præ amore justitiæ contemnentis, el-

set indicium. Illud etiam boni, ex aperta illa suffragiorum latatione consequebatur, quod homines improbi minorem nocendi facultatem habebant, cum pudore simul, ac metu, veluti duobus frænis coërcerentur. Fuisse autem optimam hanc ferendi suffragii rationem, illud ostendit, quod quatuor hæ Tabellariæ leges à viris, seu fordidis, seu improbis latæ sunt: quia nempe viam conatibus suis perficiendi præclusam videbant, si publice sententiæ proderentur. Lux enim malorum consiliorum est inimica. Hæc illud objici potest, minus libertatis habuisse publica, quam secreta suffragia: cum multo severiora exercita sint judicia nondum invecta Tabella. Verum præstat audire Ciceronis de hac re iudicium lib. 3. de leg. *Nam, inquit, in ista sum sententia, nihil ut fuerit in suffragiis voce melius; quis enim non sentit, auctoritatem omnem Optimatum Tabellarum legem sustulisse? quam Populus liber numquam desideravit, idem oppressus dominatu ac potentia Principum flagitavit; itaque graviora judicia de potentissimis hominibus extant vocis, quam Tabella. Quamobrem suffragandi nimia libido in non bonis causis eripienda fuit Potentibus, non latebra danda Populo; in qua bonis ignorantibus quid quisque sentiret, Tabella vitiosum occultaret suffragium. Itaque isti rationi neque lator quisquam est inventus, neque autor numquam bonus. Sunt enim quatuor leges Tabellariæ, Gabinia lata ab homine ignoto, & fordido:*

dido:

dido: *Cassia*, quæ a nobili homine lata est *L. Cassio*, sed pace familiæ dixerim, dissidente a bonis, atque omnes rumusculos populari ratione aucupante. Carbonis est tertia seditiosi, atque improbi civis. Uno in genere relinqui videbatur vocis suffragium, quod ipse *Cassius* exceperat, perduellionis. Dedit huic quoque iudicio *Cælius tabellam*, doluitque quoad vixit. Et in *Bruto*, idem magnus Orator dicit, legem *Cassiam* fuisse vituperationi *Africano* minori, cuius autoritate lata est.

Itaque, ut rationes *Ciceronis* in arctum colligam, unde apparet, fuisse optimam suffragiorum aperte ferendorum rationem; primo, quia *Optimates* autoritate, & prudentia sua rudi, atque imperito Vulgo præibant; suaque sententia quid sentiendum esset ostendebant. Secundo, quia donec *Respublica* pleno libertatis jure fruebatur, *Tabellam* numquam desideravit. Terrio, quia graviora de *Civibus* potentioribus iudicia per vocem, quam per *Tabellam* fuere. Quarto, quia lege *Tabellaria* *Populo* data est latebra, qua maligni, atque perditii cives vitiosa suffragia occultarent. Quinto, quia nullus legum *Tabellariarum* lator fuit, nisi obscurus, aut improbus. Sexto, quia aliquos ex eis latæ legis coepit poenitentia, qualis fuit *Coelius*, qui de eo facto, quoad vixit, doluit. Septimo, quia autor unius earum, nempe *Scipio Africanus* minor, licet tanti in *Remp.* meriti *Civis*, nihilominus

P 5

quod

quod Cassiam legem de Tabella in Judiciis adhibenda, autoritate sua promovisset, vituperationi fuit obnoxius, veluti rem parum salutarem fovisset.

Nec a Ciceronis iudicio dissentit Junior Plinius, quam prudens Senator; sic enim scribit in ep. ad Maximum lib. 4. ubi cum dixisset, ad tacita suffragia ab apertis, veluti ad remedia recursum, *Sed vereor, inquit, ne procedente tempore; ex ipso remedio vitia nascantur; est enim periculum, ne tacitis suffragiis impudentia irrepat. Nam quocumque eadem honestatis cura secreto, quae palam? Multi famam, conscientiam pauci verentur.* Nec sane conjectura illum fefellit: siquidem, hæc idem lib. 5. ep. ad eundem: *Scripteram, inquit, tibi verendum, ne ex tacitis suffragiis, vitium aliquod existeret; factum est proximis Comitibus, in quibusdam Tabellis multa jocularia, atque etiam fœda dictu, in una vero pro Candidatorum nominibus, Suffragatorum nomina inventa; Excanduit Senatus, magnoque clamore, ei, qui scripsisset, iratum Principem est comprecatus. Ille tamen fefellit, & latuit, & fortasse etiam inter indignantes fuit: tantum licentiæ pravis ingeniis adjicit illa fiducia. Quis enim sciet? poposcit Tabellas, stylum accepit, demisit caput, neminem veretur, se contemnit.*

Contra vero illud ex tacita suffragatione boni consequitur, quod sine ullo Potentiorum metu, sine ullo invidiæ subeundæ, aut constandarum
fibi

sibi inimicitiarum periculo, liberè, quod quisque sentiat, licet aperire: necdum aut potentes offendere, aut amicos timemus, fervili sententia eorum cupiditati cogimur famulari. Unde Cicero Tabellam appellavit *Principium justissimæ libertatis*: & alibi eam appellavit *Vindicem tacitæ libertatis*, ut jam supra adnotavimus. Tanti autem sapientissimi legum latores hanc in ferendis suffragiis libertatem fecerunt, ut dum ea constaret, cætera, quæ ex tacita suffragatione provenire poterant, incommoda, præ illius utilitate nullius momenti reputaverint. Unde eum ubique morem invaluisse videmus, ut non tantum in rerum publicarum Consiliis, sed etiam in sanctioribus, & ad Religionem spectantibus, tacita ferantur suffragia: novaque quotidie excogitentur inventa, ut adversus ingeniosam hominum calliditatem suffragiorum secretum custodiatur. Sic Jure Pontificio sancitur in cap. *Quia propter De electione*, & *electi potestate*: dicit enim ibi Innocentius III. *Statuimus, ut cum electio fuerit celebranda, presentibus omnibus, qui debent, & volunt; & possunt commode interesse, assumantur tres de Collegio fide digni, qui secrete, & sigillatim vota (nempe suffragia, sive sententiam) cunctori diligenter exquirant.* Quo loco, ait Glossa secrete vota scrutanda; *quia quidem, forte timore, vel favore, timent aliquem nominare in publico, quem nominant in secreto: libera enim debet esse voluntas in eligendo.* Adeoque hoc secretum in electione

ctione

atione Canonica necessarium est, ut eo non custodito, illegitima electio censeatur, quemadmodum sentiunt Doctores apud Barbosam in cap. *Quia propter*: & apud Fagnan. in idem cap. atque ita judicavit Rota Romana in Treverensi in causa Abbatia; adeo ut, etiam si unus ex Suffragatoribus Tabellam suam alteri tantum ostenderit, irrita censeatur electio: dummodo ex ea ostensione, vel sequuta fuerit, vel praesumatur sequuta, potius in unam, quam in aliam partem electio. Quo casu ea suffragia non debent cum aliis numerari, ut notant Navarrus hic consil. 4. & Emanuel Rodericus tom. I. Summae cap. 102. n. 4.

Sic etiam in omnibus publicis Consiliis secreta feruntur suffragia; & ut aiebam, quotidie nova excogitantur inventa adversus hominum malitiam, in tacitam hanc suffragiorum libertatem per indicia, & conjecturas irrumpere tentantem. Sic in nostra Republica, aliarum exemplo, ex duabus Urnis suffragiorum, quo liberius, occultiusque ferantur a Senatoribus suffragia, una tantum effecta; in quam manus ita inferatur, ut nemo curiosis oculis explorare possit, ater, an albus, calculus, in hanc potius, vel illam Urnae partem demittatur. Quin, & in Veneta Republica calculi suffragiorum, non ex aere, & stanno, sed ex linteis fragminibus conficiuntur, ne ex diverso inter decidendum sono, quem

quem ea diversa metalla reddunt, deprehendi possit, albi ne in partem atram, an atrum in albam Urnæ partem dejiciantur. Contra quam curiosorum calliditatem in cæteris Consiliis ea cautio adhibetur, ut Urnæ intus molli materia sternantur, quæ sonum decidentis calculi hebetet, atque obtundat: adeo necessarium publico bono censetur suffragiorum secretum. Cum enim malitia pravorum hominum in tantum excreverit, has artes adhibere opus fuit, ut jus suum libertas retineret.

Quapropter hunc tam receptum, tam publicum, tam, ut nunc homines sunt, necessarium taciti suffragii morem improbare non ausim, ne solus in tot gravissimorum hominum, imo & Urbium, atque Regnorum, aliter sentientium, multitudine sapere videar. Cum nedum ratione, quæ justissima, & gravissima est, sed autoritate etiam obrui possim. Verum, si quod sentio, libere aperire liceat, momentis utriusque partis attente exploratis, utrosque sapienter fecisse existimo, & qui aperta, & qui tacita suffragia ferenda censuerunt: quippe utrique temporum habuere rationem, qua immutata, etiam immutari oportuit morem suffragandi: quemadmodum in plerisque consiliis evenire solet, quæ secundum ea, quæ incidunt tempora, ipsa quoque etiam in partem contrariam convertuntur.

Quo

Quo enim tempore, propria illa hominis virtus, inter homines sinceritas, veritasque valebat, securum fuit libere, & aperte sententiam animi significare; causæ justitiam, nulla hominum ratione habita, tantum attendere: dumque id, quod rectum, justumque esset, statueretur, cætera nihil pensi habere. At vero postquam, veluti publicum malum, simulatio genus humanum pervasit; postquam frontis nulla fides, sed parvi, magnique callide consilia sua tegere; aliud animo, aliud vultu præferre; omnia, non publica, sed sua utilitate metiri; plurimum spei, multum timori tribuere; libertas quoque animorum infracta, atque imminuta est; nec tuta res fuit libera in posterum voce uti; sed ad vitandas hominum potentiorum offensiones, declinandamque invidiam, tum etiam ne dum quis Justitiæ consulit, suas rationes domesticas perturbaret; id excogitatum, ut occulte sensus animi proderentur.

Quare, sicut illa optanda potius, quam speranda tempora, quibus licebat aperta fronte incedere; sic ista qualiacumque toleranda, laudandique veteres anni, ut aiebat magnus Poeta, sed nostris utendum.

Sed ut jam redeamus in spatium, formula suffragandi hæc erat. Quo tempore nondum erat Tabellarum usus, Rogatores, quibus id munus, singulos rogabant, an illi, vel illi mandare Magi-
stra-

fratum vellent; an eam legem probare; an illum, vel illum damnare; & siquidem is qui rogabatur approbaret id, de quo à Rogatore requirebatur, clara voce dicebat: *Uti rogas*. At vero si contra sentiret, respondebat: *Antiquo*: quæ verba post Tabellarum usum, eis inscripta fuisse, autor est Cicero lib. I. epist. ad Atticum, ut jam supra adnotavimus. At in Comitiiis Magistratum tot Tabellæ cuique dabantur, quot Candidati erant, eorum nominibus inscriptæ: Capitali tantum litera brevitatis causa adnotata; ut colligitur ex Tullio in Orat. pro Domo.

Quæ Tabellæ non domo afferebantur a Populo, sed in ipso Comitiorum loco a quibusdam ad id munus electis distribuebantur. Testatur id Cicero in ep. lib. I. ad Atticum: *Tabellæ ministrabantur, ita ut nulla daretur: Uti rogas*. Qui vero distribuebant hujusmodi Tabellas, Diribitores appellabantur. Sic Cicero in Orat. post reditum in Sen. *Quando illa dignitate Rogatores, Diribitores, Custodesque vidistis?* & in Orat. in Pisonem. *Hoc certe video, vos Rogatores, vos Diribitores, vos Custodes fuisse Tabellarum*. Utrobique autem loquitur de lege Comitiiis Centuriatis lata de revocatione ipsius ab exilio.

At vero postquam Comititia e Campo in Senatum translata sunt, Tabellas singuli Senatores in loco ab arbitris remoto inscribebant, ut ex Plinio superius allato jam cognovimus.

Ubi

Ubi ergo suffragiorum tempus adesset, Centuria Prærogativa a Magistratu per Præconem citabatur, atque aliæ deinde eo, quo superius ordine diximus. Non enim accessisse nisi vocatas ad suffragium ferendum ex Livio constat. Sic enim lib. 10. *Populus nihilominus suffragia inibat: Et ut quæque intro vocata erat Centuria, Consulem, haud dubie Fabium dicebat, & lib. 26. Tum Veturia, Et autoritate mota viri, Et admiran- tum circa fremitu, petit a Consule, ut Veturiam Seniorum citaret. Velle se se cum majoribus natu colloqui, &c.*

Centuria autem vocata, e loco suo, discedebat in spatium quoddam prope Tribunal Consulis, vel alterius Magistratus habentis Comitium, tabulis, cancellisque circumseptum, quod Septa dicebatur, & Ovile a similitudine ejus spatii, quo Pastores Oves includunt. Fuisse autem hujusmodi locum in Campo Martio, eo nomine dictum, talique muneri destinatum, testatur inter cæteros Servius ad illud Virgilii Ecl. 1.

Quamvis multa meis exiret victima septis.

ait enim: *Septa proprie sunt loca in Campo Martio, inclusa tabulatis, in quibus stans Populus Romanus suffragia ferre consueverat. Sed quoniam hæc septa similia sunt ovilibus, duo hæc invicem pro se ponuntur. Quæ septa ex lignis marmorea*

Cæ.

Cæsar efficere cogitavit. Ut Cic. lib. 4. ad Attic. ep. 17. *Nam in Campo Martio septa Tribunitiis Comitibus marmorea sumus, & tecta facturi, eaque cingemus excelsa porticu, ut mille passuum conficiatur. Simul adjungetur huic operi Villa etiam publica.*

De iisdem septis loquitur Ovidius lib. 1. Fast.

Est quoque quo Populum fas est includere septis; eaque intelligit Lucanus lib. 1.

Et misera maculavit Ovilia Roma; nec non Juvenalis Sat. 6.

Ameroe portabit aquas, quas spargat in æde

Isidis, antiqua qua proxima surgit Ovili.

Et signate de hac suffragiorum in Ovili latione loquitur Liv. lib. 26. *Citatis Veturiæ Senioribus datum secreto in Ovili colloquendi tempus. Senioribus dimissis, Juniores suffragium ineunt, &c. idque etiam iis verbis paulo ante significaverat: Et ut quæque intro vocata erat Centuria, &c. nempe intra Septum, seu Ovile.*

Quoniam vero hujusmodi septa in modum Amphitheatri constructa erant; in iis interdum ludi Populo, & spectacula exhibita. Sic legimus apud Suetonium cap. 18. de Caligula: *Munera, hoc est spectacula, Gladiatoria, partim in Amphitheatro, Tauri, partim in Septis, aliquot edidit. Pariterque in vita Claudii c. 21. de illo Principe scribit eum dedisse anniversarium in castris Prætoriana-*

Q

ria-

rianis sine venatione, apparatusque, justum & legitimum Septis munus. Nec non idem a Nerone factum testatur c. 12. Gymnica, inquit, quod in Septis dabat, inter Buthsia apparatus, barbam primo posuit. Ubi obiter noto magna solemnitate Romanos consuevisse primam barbam in signum initæ virilitatis ponere. Dio lib. 48. sic de Octaviano Augusto: Caesar tum primum barbam radens, & ipse diem cum plane festum habuit, & aliis publicam festivitatem indixit. Quin & munera ad barbam reddendam dari solita, notat ex Ammiano Lipsius ad 14. Annal. Taciti: Barba autem sic primo rasa, alicui Deo sacrabatur. Testis Suetonius in Nerone: Barbam, inquit, primam posuit, conditamque in auream pixidem, & præciosissimis margaritis adornatam, in Capitolio consecravit. Quæ ponendæ barbæ solemnitas adeo vulgata erat, ut idem Suetonius pro magno notaverit, id sine ulla celebritate a Caligula peractum. Unde vigesimo, inquit, ætatis anno accitus Capreas a Tiberio, uno eodemque die Togam sumpsit, barbamque posuit sine ullo honore. Sed hæc parergi loco sint dicta, jam ad suffragia revertamur.

Ad hoc igitur Septum, aut Ovile ducebant angustæ quædam viæ, tabulis a terra in similitudinem Pontium superius compactæ. De his Pontibus sunt illa Scriptoris Rhetoricæ ad Heren. lib. I. *Cæpio, ut illum contra Senatusconsultum, intercedentibus Collegis, adversus Remp. vidit ferre, cum*
viris

viris bonis impetum facit, Pontes disturbat, cistas dejicit, impedimento est, quominus feratur lex. In his Pontibus ad sollicitandos animos Populi, ut in eam, quam vellent, partem, suffragia converteret, stare solebant plerumque ii, quorum intererat: interdumque etiam vim adhibebant, & quos adversarios putabant fore, tumultu excitato, ab Ovilis ingressu prohibebant. Iudicat hanc vim Tullius lib. 1. ad Attic. ep. 12. ubi de lege quadam ad Populum ferenda: *Operæ Clodiana Pontes occupaverant; tabella ministrabantur, ita ut nulla daretur: uti rogas.* Cui malo ut occurreret C. Marius, legem tulit, ut deinceps Pontes angustiores fierent, ut in iis scilicet turba fraudibus, & vi apta non posset consistere. Meminit ejus legis Cicero lib. 3. de legibus. *Pontes, inquit, etiam lex Maria fecit angustos.* Quam legem significat Plutarchus in Mario illis verbis: *In Tribunatu legem de suffragiis tulit, qua Potentium opes, tum in ferendis suffragiis, tum in creandis Magistratibus imminuit.* Hac enim lege ambitiosis aditum præcluserat fraudes, & vim adhibendi, cum propter angustiam Pontium pauci illis possent insistere; atqui earum rerum utraque multitudinem desiderat.

Illud in his Pontibus ridiculum accidebat, quod cum Senex ultra sexagesimum annum ad suffragia ferenda per Pontem in septa transfiret, a Populo lasciviente exclamari solebat *Sexagenarius*

Q 2

de

de Ponte : quibus significabat Senes, tamquam Reip. & negociis gerendis ineptos, e Pontibus præcipitandos ; hoc est a suffragiis excludendos. Indicat hanc Vulgi petulantiam in Comitibus Ovid. lib. 5. Fastor.

*Pars putat, ut ferrent Juvenes suffragia soli,
Pontibus infirmos præcipitare Senes :*

eoque respicit jocus Ciceronis in T. Roscium, qui nescio quem in Tiberim e Ponte dejecerat. Sic enim ludit in Orat. pro Sex. Roscio: *Habeo etiam dicere, quem contra morem Majorum, minorem annis sexaginta, de Ponte in Tiberim dejecerit.* Ex hujusmodi Pontibus voluerunt conjurati Julium Cæsarem dejicere, ut scribit Suetonius: *Cunctati, inquit, utrum ne illum in Campo per Comitibus Tribus ad suffragia vocantem, divisis partibus, e Ponte dejicerent, atque exceptum trucidarentur.*

In aditu horum Pontium verisimile est, eos, quos diximus Diribitores stetisse, ad ministrandas Tabellas suffragatoribus ; quod colligi videtur ex illo Ciceronis ad Attic. *Operæ Clodiana Pontes occupaverant ; Tabellæ ministrabantur ; in quem locum ait Manutius : Pontes occuparant Operæ Clodiana, ut ex iis, quas vellet, tabellas suffragium laturis ministrarent.* Qui Manutius eodem loco, & in Commentariis ad Orat. pro Sex. Roscio, putat eos Pontes non fuisse aditus angustos in Ovile, sed mensulas tripedes, quibus suffragiorum cistæ imponi solebant ; quod videtur firmari ex illo

illo

illo Scriptoris ad Herennium lib. 1. *Pontes disturbat, cistas de jicit*: de quo non valde laboro, dum id ratum maneat, hos Pontes in Comitiiis fuisse ad usum suffragiorum.

Cum igitur per Pontes in Ovile Suffragatores transissent, demittebant tabellam, quam vellent, in Cistam ei muneri destinatam; & quidem suffragia in Cistas dejici solitum, præter adductum Scriptoris ad Herennium, testimonium, colligitur etiam ex Plinio lib. 33. c. 2. ubi de Equitibus Romanis, sic loquitur: *Præter etiamnum nongenti vocabantur ex omnibus selecti ad custodiendas Cistas suffragiorum in Comitiiis.* Ex quibus Plinii verbis ille mos etiam firmatur, appositos Cistis ad suffragia tuenda, ne qua fraus committeretur, Custodes. Quod etiam Cic. indicavit in Orat. in Pisonem: *Vos Diribitores, vos Custodes*: & in Orat. post Reditum in Sen. *Quando illa dignitate Rogatores, Diribitores, Custodesque vidistis.*

Horum Custodum præcipuum munus erat Tabellas dirimere, hoc est, ad invicem separare, atque in Tabula adnotare numerum affirmantium, negantiumque; ut deinde ea Centuriæ sententia renunciaretur, in quam plures Tabellæ consentire reperiebantur. De qua suffragiorum discretionem, sic Varro lib. 3. de re Rustica. *Comitiiis Aedilitiis, cum Sole calido, ego atque Axius Senator Tribulis suffragium tulissemus, & Candidato, cui studebamus, vellemus esse præsto cum domum rediret, Axius mihi, dum dirimuntur, inquit, suffragia, vis*

Q 3

po-

potius villa publicæ utamur umbra, quam privati Candidati Tabula dimidiata domificemus nobis?
 Ut legit Lipsius ad ep. 118. Senecæ in quibus vox *dirimuntur* ad suffragiorum secretionem pertinet. Quam retinendam contra novitiorum librorum corruptas emendationes, in quibus pro *dirimuntur* legitur *diribentur*, vetustiora, & cum eis Viri docti monent exemplaria.

Quamquam ex his Varronis, agnosco alium in Comitibus morem cum Scaligero in Notis ad lib. 3. de Re rust. nempe extrui solita in Campo Martio, tempore Comitiorum, ad arcendum imbrem, solemque, tabernacula quædam ad tempus Candidatosq; solitos fuisse intra suum fautores suos recipere: illud enim significat Varro, dum ait, melius esse spatium in umbra Villæ publicæ (quæ Campo Martio apposita erat: in eum usum ædificata, ut in ea Legati Hostium exciperentur, cum eos in Urbem admittere nefas haberetur) quam manere sub umbra tabulæ dimidiæ, hoc est modici tabernaculi, in Campo a privatis Candidatis extructi. Ad quem morem respexit etiam Seneca ep. 118. ut Lipsius censet: *Quam putas, inquit Seneca, jucundum esse Tribubus vocatis, cum Candidati in Templis suis pendeant?* hoc est, cum Senecæ Campus Martius esset ædificiis, Templisque infessus, Candidati, non sibi, ut ante, parabant Tabernacula ad inumbrandum, sed ad propinqua Tempia divertebant, ut Comitiorum eventum expectarent. Sic Lipsius.

Singula autem suffragia singulis punctis notabantur

bantur, ut non obscure ex multis Veterum Testimoniis colligitur. Sic Cic. in Orat. pro Plancio, quæ tota Comitialis est: *An una fieri potuerunt, si una Tribus non tulissent? cum nonnullas punctis pene totidem: quippe cum jam facti, prope superioribus Comitibus, declaratique venissent: & in Orat. pro Murena: Admonitus re ipsa recordor, quantum hæc quæstiones in Senatu habitæ punctorum nobis detraxerint.* Ad quem morem, ut Cambinus ad eum locum, & Manutius ad Orationes pro Plancio, & pro Murena advertit, respectum est ab Horatio in Arte Poet.

Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci.

Nec sine allusione ad eundem Sidonius Apollinarius lib. I. epist. 9. *Cui si examinis quoque tui puncta tribuantur; & lib. 3. ep. 14. Gloria punctum, quod dictioni negares, das amicitia: qua loquendi forma utitur etiam lib. 8. ep. 6. & lib. 9. ep. II. & 16.* Idem Sidonius mentionem facit ejusdem moris notandi punctis suffragia in Panegyrico, quem Anthemio Augusto, secundum Consulatum ineunti, Romæ dixit:

..... *Te Curia plausu,*

Te punctis scripsere Tribus.

Et in Panegyrico, quem Avito eidem Imperatori, ac Socero dixit:

Non tibi Centurias aurum populare paravit,

Nec modo venales, numerosoque asse redemptæ

Concurrunt ad puncta Tribus.

Cui libet adtexere carmina Veteris Poetæ:

Q 4

Ci-

Ciconiarum Rufus ille Conditor

Ipse est duobus elegantior Plancis ;

Suffragiorum puncta non tulit septem.

Quorum punctorum inito tandem numero, ea Centuriæ sententia renunciabatur, quæ plura in unam, vel alteram partem retulisset. At si puncta essent æqualia, totidemque Tabellæ *Uti rogas,* & *Antiquo* reperirentur; nulla ejus Centuriæ sententia renunciabatur, præterquam in Judiciis perduellionis, in quibus pars suffragiorum numerus pro reo stabat: absolutusque censebatur reus, qui cum tulisset Centurias, absolventes, condemnantesque pares numero, si una parium suffragiorum Centuria addita fuisset, quæ inter absolventes computabatur, ut scribit Dionys. lib. 7.

At in suffragiis Candidatorum illa Centuriæ sententia renunciabatur, in quam convenirent plures Tabellæ idem Candidati nomen habentes; quod si plures Candidati æqualia puncta in una Centuria retulissent, ejus Centuriæ nulla sententia renunciabatur, nisi fortasse forti res commissa: quemadmodum videtur innuere Cic. in Orat. pro Plancio: *Neque enim, inquit, Majores nostri Sortitionem Ædilitiam constituerent, nisi viderent accedere posse, ut Competitores pares suffragiis essent.*

Ille ergo tandem in Comitibus electus censebatur, qui plures vel omnes Centurias tulisset: quod postremum, non nisi raro, & magnis, clarisque viris contigit. Hoc populi favore creatus fuit, Consul. M. Marcellus Syracusarum expugna-

tor,

tor, ut scribit Liv. lib. 27. *Hanc, inquit, Tribuni Orationem (qui eum nempe ad Populum accusaverat) ita obruit Marcellus, ut non solum rogatio de Imperio ejus abrogando antiquaretur; sed postremo die ingenti consensu Consulem eum Centuria omnes crearent.* Eodem consensu Consulatum accepit Scipio, qui deinde Africanus dictus est: *Comitia inde, inquit Liv. lib. 28. Creandis Consulibus habuit L. Veturius Philo, Centuriaque omnes ingenti favore P. Scipionem Consulem dixerunt.* Nec minori studio illi antea, quamquam vigesimum quintum ætatis annum agenti, Provinciam Hispaniam Populus mandaverat: *Jussi deinde, scripsit Liv. lib. 26. inire Suffragiam, ad unum omnes non Centuria modo, sed etiam homines, P. Scipioni Imperium esse in Hispania jusserunt.* Qui favor etiam maximo Oratori, tum in adipiscenda Prætura, ut ipse in hac Orat. testatur, quamquam ter Comitibus iteratis, tum in Consulatu contigit: unde ipse idem gloriatur in Pis. *Me cuncta Italia, me omnes Ordines, me universa Civitas, non prius Tabella, quam voce, priorem Consulem declaravit:* quod etiam confirmat Asconius in Comment. ad Orat. in Toga Candida, quam scilicet habuit Cicero in ipso Campo Martio: *Cicero, inquit, Consul omnium consensu factus est: Antonius pauculis Centuriis Catilinam superavit.* In qua electione illud etiam fuit Ciceroni gloriosum, quod Populus favorem suum Tabella non texit, sed publica voce, contra tot Patricios Competitores eum

Q 5

Consu.

Consulem declaravit, ut ipse Orat. in Pisonem testatur; & in 2. de lege Agraria, ubi sic ait: *Sed tamen magnificentius, atque ornatius esse illo nihil potest, quod meis Comitibus, non Tabellam vindicem tacite libertatis, sed vocem vivam præ vobis indicem vestrarum erga me voluntatum, ac studiorum tulistis.*

Cum vero suffragia inter multos Competitores dividerentur, is renunciabatur, qui plures aliis Centurias tulisset; quod si accideret, ut suffragia inter Competitores æqualiter dividerentur, in Ædiliū creatione forti res committebatur, ut ex Cicerone paulo ante notavimus. Et quidem in Consulatu videtur quidam certus numerus Centuriarum requisitus, quem qui non expleffet, eum consequi non poterat. Significat id Livius lib. 36. *Inde Consularia Comitibus magna contentione habita, M. Æmilius Lepidus petebat, adversa fama hominum; petebant cum eo M. Fulvius Nobilior, Cn. Manlius Vulso, M. Valerius Messalla. Fulvius Consul unus creatur, cum ceteri Centurias non expleffent; isque postero die Cn. Manlium Lepido dejecto, nam Messalla tacuit, collegam dixit.* Ex quibus suspicari possumus, necessarium fuisse, ut Consul renunciandus, non tantum plures Competitoribus Centurias, sed etiam certum numerum earumdem, nempe supra dimidium ferret.

Qui vero numerum Centuriarum expleffet is voce Præconis renunciabatur. Testis Cicerō in

2. CON-

2. contra leg. Agr. *neque singula voces Praeconum, sed una voce universus Populus Romanus Consulem declaravit; Quin, & ipse Magistratus, qui Comitiiis praefuerat, clara voce designatum renunciabat.* Colligitur id ex eodem Cicerone in Orat. pro Murena: *Quae precatus sum à Diis immortalibus, more, institutoque Majorum, illo die, quo auspicato Comitiiis Centuriatis L. Murenam Consulem renunciavi, ut ea res mihi, Magistratuique meo, Populo, Plebique Romanae, bene, atque feliciter eveniret.* Ex quibus etiam indicatur, quæ esset formula Consulis successorem suum renunciantis: nempe, *Quod mihi, Magistratuique meo, Populo, Plebique Romanae, benè, atque feliciter eveniat, L. Murenam Consulem renuncio.*

Solutis jam Comitiiis, ii, qui Magistratum obtinissent, magna hominum celebritate, & frequentia, inter gratulationes domum e Campo deducebantur. Quod ex eodem Cicerone liquet, 2. in Verre. *Nam, ut Hortensius designatus reducebatur e Campo cum maxima frequentia, & multitudine.* Quod etiam officii genus praestabatur iisdem, cum Magistratu abirent, praecipue si illum praecclaris rebus gestis insignem fecissent. Quod Ciceroni contigit, ut ipse gloriatur Orat. in Pison. *Quo quidem tempore (abdicato videlicet Consulatu) is meus domum fuit e foro reditus, ut nemo, nisi qui mecum esset, Civium esse in numero videretur: qui mos deducendi cum pompa, ac celebritate domum e Rostris eos, qui Magistratu*
abi-

abirent, etiam antiquis temporibus valuit. Siquidem hæc Liv. lib. 23. de Fabio Duteone scripsit: *Ita CLXXVII. cum ingenti approbatione omnium, in Senatum lectis, ex templo se Magistratu abdicavit, privatusque de Rostris descendit, Licloribus abire jussis: turbaque se immiscuit privatas agentium res, tempus hic sedulo terens, ne deducendi sui causa Populum de foro abduceret: neque tamen elanguit cura hominum ea mora, frequentesque eum domum deduxerunt.*

Et hæc quidem fuit Comitiorum Centuriatorum forma, eligendorumque in iis Magistratum, donec Respublica tenuit libertatem: ea vero bellis Civilibus amissa, Comitiorum quoque ratio immutata fuit; omniaque ad victoris arbitrium constituta. Siquidem Cæsar, cum jam Dictaturæ nomine, Regiam potestatem in Rep. exerceret, sustulit etiam libera Populi suffragia. Sic enim de illo Sueton. *Binos Consules substituit sibi in ternos novissimos menses, ita ut medio tempore Comitiam nulla habuerit, præter Tribunorum, & Ædilium Plebis; præfectosque pro Prætoribus constituerit. Et alibi in ejusdem vita c. 41. Comitiam, inquit, cum Populo partitus est; ut exceptis Consulatus competitoribus, de cætero numero Candidatorum pro parte dimidia, quos Populus vellet, renunciarentur: pro altera parte quos ipse edidisset. Et edebat per Libellos circum Tribus mistas scriptura brevi: Cæsar Dictator illi Tribui: commendo vobis illum, & illum, ut vestro suffragio suam dignitatem teneant.*

Ci.

Civilior admodum fuit Successor ejus Augustus; nam, ut idem Sueton. testatur c. 40. *Comitiorum pristinum jus reduxit: ac multiplici pœna, coercito ambitu, Comitiorum die Tribulibus suis, ne quid a quoquam Candidato desiderarent, singula millia nummum a se dividebat.* Idem colligitur ex Dione l. 33. *Populus autem ad Comitiam conveniebat, & si nihil tamen fiebat, quod Augusto displiceret.*

At vero Populi animis jam in servitutem compositis, Tiberius Comitiam a Populo ad Senatam transtulit, ut aperte Tacitus lib. I. *Tunc primum Comitiam e Campo ad Patres translata sunt.* Veruntamen in Consulibus eligendis non ita certum, quid sub eo Principe in usu fuerit. Nam ipse Tacitus in finem ejusdem libri primi: *De Comitibus, inquit, Consularibus, quæ tum primum illo Principe, ac deinceps fuere, vix quicquam firmare ausim; adeo diversa, non modo apud Auctores, sed in ipsius Orationibus reperiuntur.*

Caligula iterum reducere Comitiam ad Populum cogitavit, ut Suet. est autor c. 18. *Tentavit, inquit, & Comitiorum more revocato, suffragia Populo reddere.* Sed conatus illius, exitum non habuit, & sequuti Principes Tiberii jus tenuerunt. Et quidem sub Trajano Principe Comitiam in Senatu habita, testatur Plinius, ut jam supra adnotavimus.

Sub

Sub eo tamen Principe Comititia Consularia in Campo, & per Populum habita, idem Plinius in Panegyrico est Autor: *Vidit, te, inquit, Populus in illa vetere potestatis suæ sede: (hoc est in Campo Martio) Perpeffus es longum illud carmen Comitiorum; Consulque factus es, ut unus ex nobis, quos facis Consules. Et paulo infra, quod spectat ad Comititia Consulium, etiam sub aliis Principibus in Campo Martio celebrata, idem asserit: Alii marcidi somno, hesternaque cœna redundantes, Comitiorum suorum nuncios opperiebantur: alii sane pervigiles, & insomnes; sed intra cubilia sua, illis ipsis Consulibus, a quibus Consules renunciabantur, exilia, & cædem machinabantur. Verum hæc omnia in speciem acta: cum jam Principes ipsi, quos vellent, Consules designassent. Nec Populus in Campum vocabatur, nisi ut eo coram renunciarentur, jurarentque in acta Principis, ut ad eum Plinii locum sentit Lipsius.*

Eandem vanæ libertatis imaginem non nulli alii Principes Populo præbuerunt. Sic Honorium Imperatorem scribit Claudianus in 6. Consul. in Campo Consullem creatum:

Mars Augusta sui novat suffragia Campi:
idque non tantum in speciem, sed veris suffragiis;
ait enim

- - - *Nec enim Campi solemnis & urnæ*

LII

*Luditur in morem, (ut ante scilicet) species nec
disona cœtu,*

Aut peregrina nitet, simulati Juris imago.

Indigenas habitus nativa Palatia sumunt,

Et patriis Plebem castris sociante Quirino,

Mars augusta sua renovat suffragia Campi.

Et de Antemio Imperatore Consulatum obtinente
scripsit Sidonius :

- - - - *Te punctis scripsere Tribus :*

quemadmodum etiam de Aviti Imp. Consulatu

- - - - *Concurrunt ad puncta Tribus.*

Et hæc de Comitibus Centuriatis dicta sufficiant.
Jam ad reliqua pergamus.

Tributa nunc restant, in quibus illa eadem
præstabantur, quæ in aliis Comitibus. Nam & in
eis leges sanciebantur, quæ Plebiscita dicebantur;
& Judicia exercebantur; & eligebantur Magistra-
tus minores, ut Tribuni Plebis, Ædiles tam Cu-
rules, quam Plebeji, & Quæstores; ac denique
mandabantur etiam in iis Sacerdotia. Celebra-
bat ea Populus per Tribus, idque ratum habeba-
tur, quod plures Tribus jussissent. Erant autem
Tribus

Tribus XXXV. quatuor Urbanæ, nempe Suburana, Esquilina, Collina, Palatina; reliquæ vero Rusticæ, quæ Urbanis, ob agriculturæ laborem, honestiores censébanur, ut Varro, & Plinius testantur; & fuerunt Romilia, Lemonia, Pupinia, Galeria, Pollia, Voltinia, Claudia, Emilia, Cornelia, Fabia, Horatia, Merenia, Papinia, Sergia, Veturia, Crustumina, Vejentina, Stellatina, Tromentina, Sabatina, Arnienfis, Pomptina, Popillia, Macia, Scaptia, Ufentina, Falerina, Anienfis, Terentina, Velina, Quirina: quarum nonnullæ à locis, aliæ à præcipuis familiis nomen habuere. Locus, in quo habebantur Comitia Tributa, fuit Campus Martius: jusque habuerunt ea congregandi Tribuni Plebis, Consules & Prætores. In eis vero omnes Romani Cives Tributim ferebant suffragium: cætera vero servabantur, quæ in Centuriatis. Videatur Gruchius de Comitibus, Manutius, item, & Rosinus lib. 5. Antiq. Rom.

FINIS.

JOAN.

JOANNES BERNARDINI

*Congreg. Cleric. Regularium**Matris Dei.*

RECTOR GENERALIS.

CVm Librum inscriptum *Syntagma de Ponderibus & Mensuris, &c. cui novissime accessit de Veterum Romanorum Comitibus Tractatus, &c.* Opus Posthumum Bartholomæi Beverini prædictæ nostræ Congregationis Sacerdotis, duo e nostris Patribus, quibus id commisimus recognoverint, atque in lucem edi posse probaverint; ad id & nos facultatem concedimus, si ita ad quos spectat videbitur.

Romæ e nostro Collegio S. Mariæ in Campitelli die 16. Septemb. 1711.

Joannes Bernardini.

S*Yntagma de Ponderibus, & Mensuris, cui accessit de Veterum Romanorum Comitibus Tractatus:* Opus Authore Bartholomæo Beverinio Lucensi ex comissione Illustrissimi, ac Reverendissimi Vincentii Torre Prioris S. Alexandri, & Vicarii Generalis Eminentissimi, ac Reverendissimi Cardinalis Spada Episcopi Lucani attente legi, & cum S. Matri Ecclesiæ, bonisque moribus adversans nihil repererim, quin potius ad erudiendos viros per utile invenerim, prælo dignum judico.

Datum in Canonica S. Mariæ Filicorbi die 14. Julii 1711.

Ego Dominicus Maria Martini

Præp. & S. T. D.

R

Ius-

Iussu Illustrissimi, & Reverendissimi Domini
 Vincentii Torre Prioris Collegiatæ Ecclesiæ S.
 Alexandri, & Vicarii Generalis Eminentissimi, ac
 Reverendiss. Domini Cardinalis Spadæ Episcopi
 Lucani perlegi: *Syntagma de Ponderibus, &
 Mensuris, cui accessit de Veterum Romanorum Co-
 mitiis Tractatus*, collectum a celeberrimo Viro P.
 Bartholomæo Beverini omnium virtutum gene-
 re ornato, editisque variis ingenii sui monumen-
 tis præclarissimo, & dignum publica luce censeo
 ad multorum utilitatem, ac eruditionem.

Die 4. Julii, 1711.

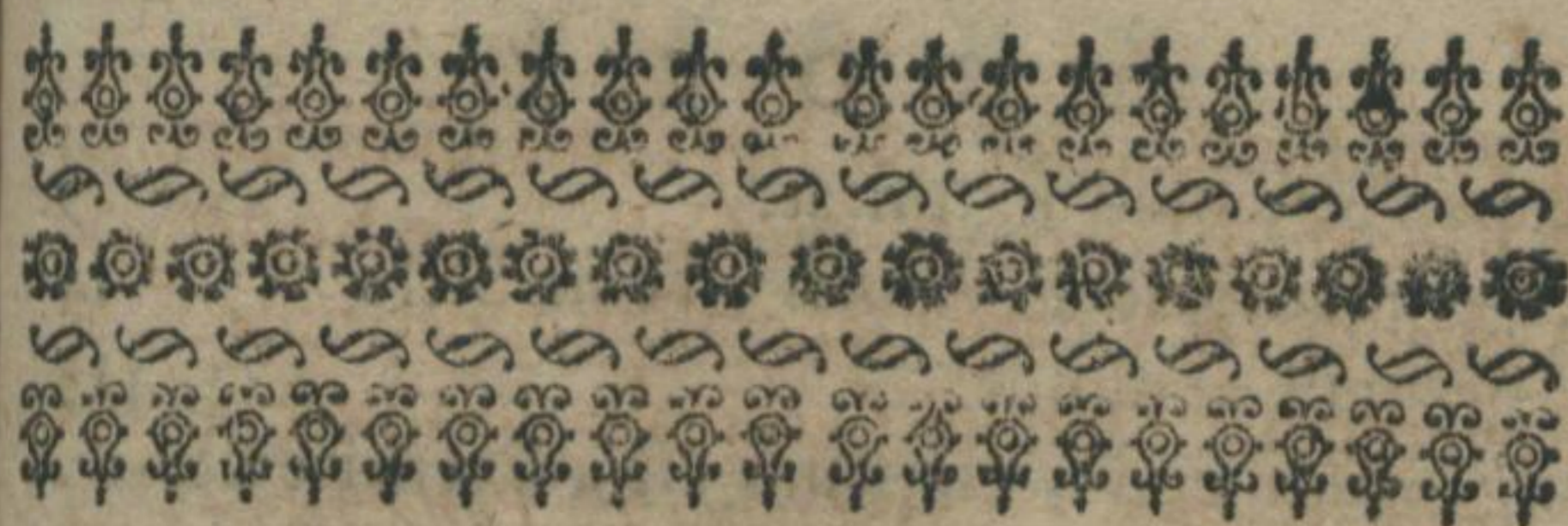
Marius Florentinius.

Imprimatur.

VINCENTIVS TORRE VIC. GEN.

**PHILIPPVS DE JUSTIS PRO ILL. OFF.
 SVPER IVRISD. PRÆP.**

INDEX

INDEX RERVM

in,

Libr. de Ponderibus, mensuris & Comitibus Roman.

A.

	Pag.
A Cetabulum mensuræ genus	67
Actus	94
Adoptiones fiebant Comitibus curiatis	146
Aduersaria	12
Æs argento mistum in pecunia adhibitum fuit.	10
Æs graue appellabant Romani informes metallorum massas	5
per Æs & libram mercabantur, quod proprium alicui erat	5
Æream pecuniam Romani adhibuerunt.	20
per Agnos Genes. XXXIII. quid intelligatur.	4
Amphora	68
Amphora Romana	68
Græca	72
pedem romanum cubicum capit.	67
R 2	Ap.

I N D E X

Appendere quid significat.	9
Argenteus ejusdem valoris est cum Siclo	14
Argenteus nummus.	13
Argentum cudi, coeptum est a Pyrrhi victo- ria.	10
Artala	73
Persica	73
Ægyptiaca	73
Medica	74
Arura	94
As	15
Fabianus	18
Papyrianus	18
eius definitio	19
Ascena	95
Augurationis modi.	208
Augures habuerunt potestatem impediendi co- mitia.	210
Augurum munus.	211
Aureus	25
Aurum quo tempore adhibitum fuit.	10

B.

Barba primo rasa alicui Deo sacrabatur.	242
Batus quis & quotuplex.	74
Bes	21. 26. 82. 85
Bigas Germani & Romani nummis impresse- runt.	7
Bigati a Diuorum effigie sic dicti.	27
Cabus	

R E R V M.

C.

Cabus	75
Cadus, genus vasis vinarii	76
Cærites non habebant ius suffragii ferendi.	182
in Cæritum tabulam referri, quid significat.	ibid.
Calamus	95
in Campo Martio comitia habebantur.	186
Candidati	ib.
in publicum prodire nudinis sole-	
bant.	207
Caninius.	193
Canna	95
Cassia lex vocatur principium justissimæ liber-	
tatis.	229
Censores per comitia centuriata fiebant.	61.171
quinque modis ciues notare poterant	183
Centuria alia ceteris auctoritatis gratia præfe-	
rebatur.	223
Centuriæ augentur.	226
tanquam partes tribuum consideran-	
tur	ibid.
Centuria prærogatiua.	221
auctoritas.	222
per præconem citatur.	240
Centuriarum descriptio.	153
ratio habetur in Comitiiis.	226
Centuriata comitia dicuntur a centuriatis.	152
Centuffis.	22.28
Chene.	95

I N D E X

Chibrath terræ.	96
Choenix, quæ etiam mina appellatur.	77
Cistophorus, genus græcæ pecuniæ.	28
Ciuitas a Seruio Rege in sex classes distribu- ta.	157
Clodii lex	210
Clypeus	154
Codex	12
Coloniæ habebant ius suffragia ferendi	184
Comitia. vnde nomen	137
quotuplicia	ib.
e campo Martio in Senatum transfe- runtur.	230
descriptio	137
Calata	139
Comitia centuriata.	138. 145
describuntur	158
antecedentia.	200
creabant magistratus	152. 161
leges quasdam ferebant.	166
iudicia habebant.	167
tota erant nobilitatis & diui- tum	159
consularia	140
curiata	138. 141. 146
quis ea conuocauit.	149
qui suffragia ferebant.	150
in foro Romano habebantur.	ib.
prætoria	140
tributa.	138
	Con-

R E R V M.

Congius	77
Consules per Comitia centuriata fiebant,	161
ex Corio nummi confecti sunt.	6. 7
Coriaceis nummis Spartani vsi sunt.	10
Corus idem est, quod Amphora.	16
Cotyla seu Cotula.	67. 79. 85
Cubitus Romanus	96
Græcus	97
Herculeus seu Olympicus	ib.
Hebraicus	98
Alexandrinus	100
Babylonicus seu Regius	ib.
Antiochenus	ib.
Culeus	80
Curiaë	141
Cyathus	80

D.

Daricus etiam stater denarius nominatur	29
nominatur a Dario, Rege Persarum	ib.
Decempeda	101
Decemviri leges ferebant.	179
Decussis	22. 30
Denarius constabat ex decem asibus.	21. 30
apud Basilienses dicitur coruus	4
Des idem, quod Bes	32
Deunx	21. 85. 92
Dextans	ibid.
Diaulon siue Diaulodoremus.	101
Dictator eligebatur viva consulis voce.	163
R 4	Di-

I N D E X.

Didoron,	102
Didrachma,	34
Digitus est vel maior vel minor,	100
Diplethrum,	103
Dipondium seu Duopondium	32
Dodrans	21. 85. 92
Dolichus	103
Doron	103
Drachma, nummus Atheniensis	33
Hebraica, Alexandrina, Æginetica	33

E.

Epha	80
Ephemerides	14

F.

Flamines comitiis curiatis creabantur	147
Flatores æris, argenti aurique qui fuerunt ex Ferro Romani & Spartani nummos confece- runt	9 10
Fores aperire quid fit	194
Forma auguris vel magistratus pronunciantis	211
Forma cum populo agendi	218
Formula suffragia ferendi	238
Fulmen boni ominis habetur	208

G.

Gabinus legem primam tabulariam tulit	228
Gabinia lex abrogatur	231
	60.

R E R V M.

Gomor	81
Gothi, qualem pecuniam vsurparunt	11
Græci bello Troiano rudibus metallis vfi sunt	4

H.

Hemina	67. 81
Hin	81
Hippicon	103

I.

Iani effigiem Romani nummis impresserunt	7
Intercessio	219
Intercessoris auctoritas	ibid.
Interrex quis apud Romanos	149. 165
primus a patribus creabatur	178
Interreges Patricii eligebant plerosque	165
Interregum successio	177
Iter Sabbathi	96
Iudicia exercebantur a consulibus, dictatoribus & prætoribus	179
Iugerum	103
Ius pecuniæ signandæ cui competat.	8
regium munus	8

K.

Kabus	75

L.

Lacedæmonii nummos ex corio habuere	7
Leges a Consulibus plerumque ferebantur	178
R 5	Le-

I N D E X

Legis capita per præconem recitabantur	217
Lepores quidam pecuniæ signandæ adhibuerunt	7
Lethec	82
Libra	42
Lychas	105
Log	82
in Lucensi republica suffragia ferendi modus	230

M.

Magister equitum a dictatore eligebatur	164
Magistratus conciones habebat	214
inspectionem auspicioꝝ habebat	210
maiores tantummodo de cælo fer-	
uant	209
Materia pecuniæ	10
Medimnus	82
Mensuræ æstimandæ sunt secundum capacitatem	
aquæ	66
Mensuræ ponderibus affines	ibid.
Metallum in emtionibus adhibitum	4
ex Metallo pecunia fuit confecta	10
Merces mercibus permutabant veteres	3
Metreta	83
Milliare	105
Romanum	106
Hebraicum	100
Græcum	110
Alexandrinum	110
Antiochenum	ibid.
origo apud Romanos	106
	Mi-

R E R V M.

Mina siue Mna	134
Attica	35
Hebraica	36
argentea & aurea	35
Minutum, fuit moneta minimi pretii	38
Mobiles res per æs & librâ mercabantur	5
Modius	83
Monetæ ad libræ examen vocantur	9
Mulas quidam pecuniæ impresserunt	7
Municipia ius habebant suffragia ferendi	184

N.

Noctnam Athenienses pecuniæ impresserunt	7
Nonusfis	22
Notæ, quibus nummi signati, variæ sunt	7
Numus siue nummus	38
Nummi dicuntur a νόμος, h. e. lege	6
Nummos falsos excudentes grauiissimis poenis puniebantur	8
Nundinæ a quo institutæ	204

O.

Obolus fuit Græcis & Hebræis vsitatus	38
Atticus	39
Hebraicus	39
Octuffis	22
Ordo in Comitiiis obseruatus	226
Orgya	III
Ouile in campo Martio	240
	Pal-

I N D E X

P.

Palmus	89
Romanus	112
Papyræi nummi	11
Parafanga	113
Passus	113
Patres auctores Comitiorum fuerunt	203
Pecudum imaginibus nummi signabantur	7
Pecunia	
eius nomen	4.6
origo	2
signandæ vsus quando inceperit	9
Pes	114
Græcorum	92
Hebræorum	93
Alexandrinus	93
Babylonicus	ib.
Antiochenus	ib.
Romanorum	90
omnium mensurarum princeps	88
sexta pars humani corporis	89
Philippus seu Philippæus	39
Phlethrum	114
Pollex	91. 102. 114
Pondo	40
Præcones	186
interdum leges ferebant	179
Principum virorum effigie nummos Romani percussere	8
Principibus pecuniam signandi ius est	8
	Pro-

R E R V M.

Proconsules per comitia centuriata fiebant 161

Q.

Quadrans 21. 44. 85

Quadrantal 87

Quadruffis 22

Quadrigas Romani nummis impresserunt 8

Quartarius 84. 85

Quinarius 22

Quincunx 21. 85. 92

R.

Religio veterum in justis ponderum momentis
servandis laudatur 41

Rex sacrorum apud Romanos 162

Rogatores 238. 186

Roma initio in tres partes divisa fuit 141

Romanus populus in triginta curias constitu-
tus 143

Romani sæpe rudibus metallis vfi sunt 4

quomodo signarunt nummos 7. 8

ex corio nummos habuerunt 7

nimis superstitiosi fuerunt 208

consueverunt primam barbam in si-
gnum initæ virilitatis ponere 242

apud Romanos cudendæ pecuniæ præsidebat

magistratus peculiaris triumvirorum 8

Rudibus metallis vfi sunt veteres. 4

S.

Satum 84

Schœnus 114

Scortei asses 7

Scor-

I N D E X

Scorteam pecuniam argenteis stigmatibus com- punctam vsurparunt Gothi & Sueco- nes	11
Scrupulus	45
Scutum	154
Secretum in electione Canonica necessarium est	236
Segmina metallorum nummi & pecunia dicta sunt	6
Semiscrupulus	39
Semisis	21. 22
Semistertius contracte dicitur Sestertius	45
Senarius	22
Senatus auctoritas necessaria erat ad Comitia	200
Septa seu ouilia	198. 240
in septis interdum ludi populo & spectacula ex- hibita sunt	241
Septunx	21. 85. 92
Septusis	22
Serras Germani nummis impresserunt	7
Servius Tullius descripsit populum per centu- rias	152. 159
signaturam æris instituit	5
Sexcunx	92
Sextans	85. 91
Sextarius	84
Romanus	86
Atticus	ib.
Hebræus	ib.
Sextertius	22. 45
Sextertium	47
	Si.

R E R V M.

Siciliquus siue Siciliens	43.49
Signandæ pecuniæ vsus ignoratur.	9
ab antiquis temporibus inualuit. ib.	
Solidus.	51
Spithana Herculea.	112
Stadia	115
Stanneam pecuniam Syracusani vsurparunt	10
Stater Daricus, quomodo signatus.	7
Macedonicus.	39
Stater.	52
Stathmus	117
Statuis locus, vbi comitia habebantur, ornaba- tur.	151
Suffragia tacita feruntur cum in rerum publicarum consiliis tum in sanctioribus.	235
secreta ferendi modus laudatur.	237
singula singulis punctis notabantur.	246
Suffragationis tacitæ vsus.	234
Suffragandi publicus mos est significatio excelsi animi.	251
Suffragiorum aperte ferendorum rationes.	233
Superstitio Romanorum.	212
T.	
Tabellæ vsus in comitiis reuocatur	231
Tabellis suffragia feruntur.	228
Tabellarix leges.	ib.
a viris sordidis latæ sunt.	232
Tabula dimidia.	246.
Talentum, maximum in re nummaria.	52
Atticum	53
Hebraicum.	55
	Ta-

INDEX RERVM.

Talentum Alexandrinum	58
Ægineticum	59
Ægyptium	ib.
Babylonicum	61
Euboicum	ib.
Syracusanum	62
Rhodium	ib.
Teruncius	63
Tetracina	34. 63
Tetradrachmus.	ib.
Tresfis	22
Tribuni militares per comitia creabantur	162
Triens	21. 85. 91
Trigefis	22
Triumviri monetales apud Romanos	9
V.	
in Veneta republica suffragia ferendi modus	236
Viaë, quæ ducunt ad septum, describuntur	242
Victoriæ imaginem Romani nummis imprimebant	8
Victoriatus	22. 64
Vindex tacitæ libertatis	235
Vncia	21. 91
Vrna	86
Vsus pecuniæ	II

Sächsische Landesbibliothek –
Staats- und Universitätsbibliothek Dresden

<http://digital.slub-dresden.de/ppn336689551/306>

gefördert von der **DFG**
Deutschen Forschungsgemeinschaft

Sächsische Landesbibliothek –
Staats- und Universitätsbibliothek Dresden

<http://digital.slub-dresden.de/ppn336689551/307>

gefördert von der **DFG**
Deutschen Forschungsgemeinschaft

Sächsische Landesbibliothek –
Staats- und Universitätsbibliothek Dresden

<http://digital.slub-dresden.de/ppn336689551/308>

gefördert von der **DFG**
Deutschen Forschungsgemeinschaft